

SALA
DE
LECTURĂ

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 2 mai 1990

14

A demasca, demascare

În cam toată viața noastră, mulți dintre cei care trăim astăzi în România am auzit, cu rost și fără rost, dar răspicat rostit, cuvântul demascare. Cuvântul a demasca. Mereu era câte cineva demascat în cine știe ce parte a lumii, dar, prin anii de început ai comunismului, mai ales la noi. Îmi aduc aminte numele unora dintre cei care au fost demascați și înlăturați, căci al doilea cuvânt, „înlăturare“ era frate bun cu primul. Vasile Luca, Teohari Georgescu, Ana Pauker. La început demascările se făceau pe față, în gura mare, în „Știința“. Mă rog, se comunicau rezultatele demascărilor: cei în cauză erau înlăturați.

Nici după 22 Decembrie 1989 n-am scăpat de zeroarea acestui cuvânt. În 28 ianuarie „țărăniștii s-au demascat singuri“ (apud d. prim-ministru al guvernului provizoriu, Petre Roman — cuvîntare scurtă dar insufletită și însufletitoare, rostită chiar din localul lor, al țărăniștilor. Cît curaj!).

Acum, că sîntem în plină campanie electorală, iarăși curg demascările. Ba d. Ion Rațiu încheiase cu un

contract de vînzare a țării (se știe că România era proprietatea sa, în noiembrie trecut) pe bucăți, deci în mod treptat, ba nu știu ce defecte morale are d. Radu Cîmpeanu și binevoitoare guri din Elveția, Franța, ne previn să nu cumva să avem încredere și să-l alegem în vreo funcție.

Stau și mă-ntreb de unde atîtea măști cite se tot dau jos de pe o față și de pe alta. E adevărat că, în campania electorală, nimeni nu se mai demască singur, ca-n 28 ianuarie, nu, acum totdeauna demascat este altul, iar demascatorul e persoana întâia singular sau plural. (Uneori îmi amintesc de anecdota cu fasciștii și partizanii ruși care se bat într-o pădure, ocupînd pe rînd pozițiile cele mai avantajoase, pînă în momentul cînd vine pădurarul și-i dă pe toți afară. Dar nu-mi place să cred că am fi în codru, deși balul mascat s-ar putea petrece și într-un astfel de loc.)

Prin piețe, la marginea manifestațiilor de tot felul, iarăși, în grupuri mici sau în grupuri mari, oamenii se demască unii pe alții, fără a mai pronunța cuvîntul. Fac și ei demascarea fără

să știe, cum făcea m. Jourdan proză în teatrul lui Moliere.

Că demascarea e o armă politică, putem constata scrutînd și campaniile electorale de aiurea. N-a fost demascat un candidat la președinția Statelor Unite ale Americii că iubea femeia altfel decît în mod conjugal? Că e o armă pe care au înțeles-o mai bine decît pe altele, prea complicate pentru ei, comuniștii, iarăși ne putem da ușor seama. Și copiii, aceste suflete fruste, își aruncă în față tot felul de adevăruri neplăcute. Dar de unde, la noi, în România, atîția lupi mascați? Îți vine să crezi că nimeni nu mai e sincer, că nimeni nu mai spune ce crede, că tot ce se spune și se face acoperă altă spunere și altă facere.

Sigur că, la rîndul lor, nici domnii demascați prin ziarele **Adevărul**, **Dimineața**, **Azi** și altele n-au stat cu miinile în sin și i-au demascat și dumnealor pe comuniștii care ne conduc și pe rudele lor.

Spectacolul e, desigur, desguștător dar, poate, necesar pînă la un punct. Punct, credem, demult depășit. Așadar, poate că ar trebui să vină pădurarul și să-i dea pe toți afară. În cazul nostru pădurarul e un personaj colectiv.

Nicolae Prelipceanu

BUDDHA DE LA PEKIN de Petru Dumitriu

(in paginile 8 și 9)

GHETTO

Nu cunosc ghetto mai negru
ca tine — suflet al meu
inima-mi pompează
kilometri de sîrmă ghimpată în
fiece clipă
tu ești perfect, suflet al meu,
ca diamantul ce-a zgiriat
pe-acest ciob de cer
Steaua Singurătății

Dorin Tudoran

Ilustrăm
acest număr
cu reproduceri
după tablouri
de
ION ANDREESCU

ÎN PAGINILE REVISTEI :

- INSEMĂRI DIN GROAPA CU LEI
de Mircea Ciobanu
- PRIVIRE ÎNAINTE de Constantin Țoiu
- UN PREDĂ APROAPE NECUNOSCUT
de Valeriu Cristea

chenar

Legea cîrțiței

O sublimă, dar enormă, naivitate, auzită zilele trecute pe peronul Gării. Dialogul doi liceeni, „talking politics”, evident, ca tot românul în, de acum, naționala poiană a lui Iocan. Cum că, adică, e de mirare cum de au apărut, în numai citeva luni, atîtea și atîtea curente divergente, partide, ziare, totul bine conturat, calculat și pus la punct. Și totul **dintr-o dată**. (Am subliniat naivitatea). Nu m-am băgat în vorbă, deși bătrînețea are și acest drept, dar pot s-o fac aici, măcar deocamdată. „Dragilor”, vorba lui Nichita, nu există „dintr-o dată” în chestii d-astea! „Dintr-o dată” cade numai bila-n căsuța hărdului, însă numai după ce ruleta s-a rotit îndeajuns. Adică atîta cit îți trebuie dat să se-nîmple. „Dintr-o dată” pică mărul, dar numai după ce s-a copt și-i apt de cădere. „Dintr-o dată” se petrece, așadar, numai după ceva, mult mai fără dată, început altcîndva, aici sau altunde. Numai matală, la 16 ani, mai crezi (fericitule) că numai odată cu execuția celor doi s-a declanșat lupta pentru putere. În fapt, ce avem acum înaintea ochilor e o decopertare parțială a subteranelor săpate în ani: zeci de coridoare sobolnice, durate cu tenacitate de feluritele neamuri de cîrțițe, rime, termite, rozătoare, de tot ceea ce provoacă... **dintr-o dată** alunecarea de teren. Aici, numai aparentele-s la voia întîmplării, formele, matrițele, vestimentația, fardurile. Înăuntru, totul e scenariu liniar sau pînărie de rețete. Pînă acum paralele, culoarele au intrat în faza perpendicularității, se ciocnesc și fac să trepidez solul pe care noi, cu evlavie buimăcită, dansăm. Legea lor: așteptarea activă, somnul cu ochi deschiși. Cultul vîgăunii, colectivitatea solitară, căptușirea galeriilor și, mai ales, intrările și ieșirile de rezervă, cit de multe. Se sapă din 1945, ca și din 1971, din '50, ca și din (cu precădere) 1985 încoace, de cînd s-a dat drumul la speranțe. Din stînga, din dreapta, de sus și de jos, succesiv ori simultan, finidă avem pămînt bun și climă temperată. Legionarii plecați cu tezaurul mișcării, monarhi plecați cu trenul bucșit, ambasade cu misiuni de spionaj policrom, antrenajii la Băneasa, emisarii partidelor istorice, actori, turiști, scriitori, rezidenți, mistria și compasul, melonul inteligent, scufia cobrei, trenchul parizian, votca lui Beria, scotchul lui Dulles, plămădeala bisericii, judecata lui Solomon și cite altele, totul înșirat pe sfiori, cu scări de serviciu și pepiniere. Într-o pluralitate, cum să-i zicem, dezarmantă, în care barosanii mamei îi urmăreau pe uteciștii fiului, în numele tatălui și cu voia sfințelor duhuri. Iată-i, azi, la tot pasul, fiecare cu legiunile lui, aici și dincolo, cu sucursale, aliați și depozite valutare „all over the world”. De aici și teoria la modă: nimeni nu poate supraviețui în afara grupării. Noninserierea e (ar fi) adevărată sinucidere. Obsesia sindicalizării. Mania asociativă, paralele cu atomizarea frenetică a direcțiilor. A te încapățina să fii „deasupra” e una cu a te condamna la un veșnic „de-deubt”. Nu ești cu cineva, nu ești. Nu te aliniezi, te aliezi. Neointernaționalismul serviciilor speciale plus neonaționalismul serviciilor uzuale. Astfel încît, norocul nostru e blestemul nostru: după atîta amar de vreme, labirintul galeriilor produce surparea de teren. Asta se așteaptă. Și asta se întîmplă. Legea cîrțiței — ea, cum știm, n-a avut niciodată nevoie de parlamente.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Puterea și intelectualii (1)

Oricare elită totalitară este în genere neintelectuală, opacă la presiunea formativă a culturii, suspicioasă față de dimensiunea ei informativă. Grupul dominant al elitei totalitare este foarte puțin deschis spre certitudinile oferite de sferile culturii, certitudini legate în principiu de dinamica contradictorie a realității, de devenirea ei istorică implacabilă. Grupul dominant totalitar vizează, în fond, o realitate anistorică, închistată, stabilă, perfect structurată (ierarhizată) și perfect controlabilă. Pînă și natura trebuie să se supună acestei „ieșiri din timp”, iar legile ei obiective (domenii ale cercetărilor științei) sînt pur și simplu neluate în considerare, ignorate. Natura trebuie să se „ordoneze” după aspirațiile dominației, pămîntul trebuie „reconstruit”.

Dominația culturală nu poate fi realizată prin simple direcționări, „indicații prețioase” etc., propaganda avînd (în contextul judecăților critice pe care activismul spiritual le presupune) efecte minore. De aceea oricare grup totalitar, neintelectual în fapt dar și prin vocație, ațazează o „pătură” intelectuală, un grup mercenar de „tehnicieni” care devine „intelectualitatea de aparat”. Grupul intelectual al dominației totalitare, situat aproape întotdeauna pe poziții subordonate, are rolul sancționării premiale a produselor culturii și — atunci cînd acestea se dovedesc rebele în raport cu „ideaurile” propuse de putere — a propunerii sancționărilor administrative ce sînt apanajul altor organe. Se urmărește astfel realizarea unei „culturi de aparat”, un nonsens cultural de altfel, intrucit cultura a evoluat întotdeauna contradictoriu în raport cu fundamentul ei existențial. Această cultură oficială prezintă, ca și în cazul ficțiunii de realitate asumată ideologic, scheme extrem de simple, accesibile, „rețete”, excluzîndu-se oricare deschidere creatoare, oricare fructificare superioară a tradiției. Tendința vădită a culturii oficiale apare a fi uniformizarea, aplatizarea distincțiilor axiologice într-un neant cenușiu, cu virtuți pur contextuale, evocative și decorative. Nu întîmplător dominațiile totalitare ale secolului XX au apelat — pentru artă — la formula realista, extrem de manipulabilă în urma decodificării matricei ei stilistice, accesibile impuneri ideologice de prezentare a realității ficționalizate drept realizate. Acest realism, pur conjunctural, axat pe eveniment, glorificînd nenumăratele „săr-bătoriri” pe care le propune regimul totalitar, ce căpăta, în funcție de aria geografică, de spațiul socio-cultural în care este impus, diverse atribute. El va fi în ideologia fascistă pur, „de oțel”, în ideologia comunistă „socialist” iar în deformările excentrice ale acesteia din urmă (de tipul ceaușismului) va căpăta diverse adjectivări specificizante (realism „umanist”). Toate aceste formulări emblematice se structurează pe un fundament fals pentru că, în fond, este vorba de aceeași „rețetă” simplificatoare, controlabilă. Subprodusele obținute astfel nu se deo-

sebesc prea mult între ele din perspectiva canonului preordonator, doar evenimentul, etapa istorică, spațiul geo-social fiind diferite intrucit grupul neintelectual al dominației totalitare nu este capabil de modificarea configurării ideologice aplicînd repetitiv o strategie pe care o crede verificată. Rolul instituțiilor culturale, al „cenzurii” și — printr-o ipocrită pervertire administrativă, al „autocenzurii” este acela de a asigura funcționarea schemei, de a-i păstra virtuțile esențiale și orientările tematice limitate. Nu sînt mari deosebiri între „opere” ale epocii deșiste și cele ale epocii „de aur” ceaușiste din perspectiva reacției la eveniment. Respectiv „opere” au o aplicare pur conjuncturală, reprezintă concretizări specifice ale „liniei juste” a momentului. Tentația controlului absolut al culturii este explicabilă în condițiile totalitarismului. Intelectualitatea este întotdeauna, pentru o ideologie egalitaristă (acoperind în fapt o ierarhizare strictă a societății), culpabilă de diferențiere. Deși intelectualitatea creează cultura, ea este suspectată, întotdeauna, de subversivitate, de discrepanță în construcțiile ei spirituale în raport cu „reflexul” realității conceput de dominație. Pentru totalitarismul comunist termenul „intelectual” capătă un sens peiorativ, fiind simbolul instabilității, al lășității. În genere, în textele lui Lenin termenul are o conotație negativă iar la Stalin desemnează de-a dreptul dușmanul potențial („Buharin, intelectualul nostru”). Se cultivă de aceea, în mod sistematic, neîncrederea în intelectualitate (doar grupul mercenar al „tehnicienilor” puterii este „intelectualitatea noastră”), se urmărește continuu realizarea unei noi intelectualități, cu „origine sănătoasă”, se propune reeducarea permanentă a intelectualilor prin munca fizică etc. Disprețul deliberat față de intelectualitate, minimalizarea constantă a rolului ei (indiferent de consecințele existențiale, materiale ale acestei alienări) intră în același scenariu strategic al ideologiei dominației de asigurare a controlului absolut al societății. Exacerbind rolul „practicii” („viața ne învață”), cultivînd supremația unei ființe anonime și atomizate, „proletariatul”, ideologia totalitarismului vizează, în fond, stabilitatea puterii, conservarea. Glorificînd proletariatul, considerîndu-l creatorul tuturor valorilor proprii tipului de societate urmărit, puterea mistifică evidența funcționării sale. „Dictatura proletariului”, „conducerea de către popor”, „democrația muncitorească”, „cu poporul și pentru popor”, sînt sintagme ascunzînd esența profund personalizată a puterii, reacția ei dură față de orice dubiu privindu-i legitimitatea. Mitul proletariului (masă amorfă, fără trăsături particularizatoare) este opus mitului creativității individuale, personalității intelectuale. În timp ce intelectualul se personalizează și, în consecință, — se distinge ajungînd la diferența de opinie și atitudine, „proletariatul” este un personaj ireal, abstract, prezent prin propria-i absență, manipulabil ca masă de

manevră datorită stimulării (în situații date) a instinctelor gregare.

Antiintelectualismul puterii totalitare este fundamentat nu numai pe suspiciunea dominației față de oricare „delict de opinie”. Puterea totalitară realizează instinctiv că o cultură vie oferă oricînd maselor alternative la situația prezentă, proiectii diferite față de cele oficiale asupra lumii istorice ca lume trecută sau viitoare. Teama de „a doua cultură” implică nu numai controlul creației prezente ci și epurarea celei trecute (selecția „critică”, prin „negația dialectică a valorilor”), conservîndu-se doar ceea ce apare drept „pozitiv” pentru planul puterii. Se creează astfel un „spațiu de consacrare”, restrîns, jos, pentru un simulacru de cultură, o cultură „de conformitate” cu falsa ierarhie axiologică propusă de putere. Dacă, datorită „funcției de depășire” a negației revoluționare comuniste, valorile confirmate ale sferei culturale sînt mutilate (eliminîndu-se tot ce nu este legat de „trunchiul viguros” al unei tradiții, ea însăși falsificată), prin „promovarea noului” (temeiul revoluției culturale) puterea impune transformarea instanțelor critice de legitimare a valorilor în instituții administrative. Cultura devine astfel proprietate de stat iar creatorul cultural funcționarul acesteia. În contextul astfel obținut planurile conservatoare orientate spre auto-mitizare ale puterii totalitare se concretizează în ruperea circuitului extrem al valorilor, în închistarea „noii” culturi în limitele strîmte ale granițelor naționale. Oricare putere totalitară ajunsă la apogeul dominației sale își formează — inevitabil — o mentalitate de cetate asediată. În sfera culturii dialogul este pur și simplu interzis sau strict controlat. Chiar și contactele cu instituții de același tip din țări structural-solide. Printr-un raționament extrem de simplu grupul dominant al totalitarismului justifică această „splendidă izolare”: nici o valoare culturală universal recunoscută, nici o inovație în domeniu nu aparține altora, totul a preexistat, a fost realizat sau propus deja în cultura națională. Străinătatea apare într-o postură extrem de nefavorabilă: ea nu face altceva decît să ignore primatul comunității în cauză sau — și mai rău — să o exproprieze p abominabile procedee efective de acces primat al creației axiologice. Concluzia ce se impune aproape de la sine este cea a autosuficienței, a autarhiei culturale într-o lume a deschiderii spre circulația continuă a bunurilor și valorilor.

„A doua cultură” este amenințată și cu altă sancțiune. Prin întreg aparatul formativ-educativ, prin mass-media și alte mijloace puterea propagă intens viziunea sa culturală, modelele acceptate de ea. Simple, accesibile, aceste modele menite să genereze nu doar un confort mental ci chiar o forma mentis au o clară tentă deculturalizantă, constituind premisa atacului împotriva culturii înalte („a doua”), a profesionalismului pe care realizarea ei îl presupune. Coborîrea culturii la mase prin stimularea creației de masă (și nu a creației în masă) este o cale de eficientizare a controlului, un santaj asupra instanțelor legitimizează nealiniate, o condamnare a creației autentice la exil, „samizdat” sau tăcere. Acesta a fost rolul deghizat sub masca umanismului creat al festivalului „creației” naționale „Cîntarea României”, finalitatea lui imediată fiind abaterea atenției maselor de la „consumarea” valorilor certificate, a propunerilor reale de valoare. A fost meri-

Toma Roman

Continuare în pag 15-a

privirea lui orfeu

A treia zi de Paști

Casa însoțită a lui Sorin, lumina și umbra alungîndu-se ca în mișcarea aparentă, fără odihnă a valurilor mării sub soarele roșu și negru al melancoliei de la miezul nopții, tragedia țapului care ispășește vina universal a noastră, a tuturor celor care mai pot păcătui, recognoscibilă în sărbătoarea sumbră a lui Dionysos; rîzind și plîngînd în fruntea unei cete de nimfe și satyri dansînd pe muzică de tobe și timpane; frunziș albastru în scopurile vacanței cînd moare adolescența regretabilă și soarele se scufundă în depărtare cu un ultim buibuit al clopotelor de bronz care trebuie să anunțe moartea și învierea din întunericul fierbinte al nopții, se desprinde trupul vînjos și puros al unei zeiță pămîntului cu plete și barbă neagră, dar privirea sa contemplă cerul cu o fervoare mistică: acesta este lunaticul nostru prieten coborît din antichitatea soarelui grec, cel care și-a pirjolit ochii la flăcările infernului și și-a potolit setea bînd din apa Styxului: el are rațiunea strălucitoare ca dimantul și pasiunea clocotitoare ca flăcările iadului; el este pictorul și iubește icoana veșnică a lucrurilor trecătoare; el ne iubește pe noi mai mult decît se iubește pe sine și astfel sinele său iese din sine luînd forma obiectivă a chipurilor noastre, desprînzîndu-se din noapte ca un alai de nuntă sau de înmormîntare în sunete de tobe și timpane; el este figura tragică a lui Dionysos privind cu o fervoare mistică, în extaz, cum se înalță crucea pe cer și pe care ar vrea să se răstignească; el

este cel ce trăiește cu nostalgia crucii și acum, în toila nopții de primăvară pascală, își primește musafirii...

...Deja ficțiunea a depășit realitatea și cu toții intrăm brusc în lumea onirică a unui mixtum compositum între cotidian și fabulos, între sacru și profan, cum se întîmplă numai la marile schimbări ale zodiilor istorice, cînd zeii se coboară pe pămînt și oamenii se urcă la cer, așa cum se întîmplă numai în visurile platonice, adică atunci cînd oamenii devin niște zei muritori, iar zeii — niște oameni nemuritori; toată această minune petrecîndu-se cu cel mai curat aer de normalitate din lume, în sensul tare, anormal al cuvîntului: ușa s-a deschis larg, luminările din salon au pîlpiit, un curent de lumini și umbre a trecut peste chipurile tuturor, iar cu el, parcă pe undele radio de la „Europa liberă” (Europa, mon amour!) au năvălit de pe scară vocile agitate, vesele, fericite, ale Monicăi, Virgil, Marie-France ori Paul — speranțele noastre, — are pînă mai ieri, alaltăieri, dispașiilor artiști și intelectuali români — Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marie-France Ionescu, Paul Barbăneagră — și apoi ei înșiși în realitatea cea mai vie, exilații din afară revenînd, reîntorcîndu-se, reîntîlnindu-se aici, acasă, cu exilații dinnăuntru într-o fericită și îngrijorată clipă de bucurie a libertății.

Incredibilă această înscenare a destinului istoric introdusă în textul realității celei mai controlabile prin cele cinci simțuri!, idealitatea pură a personajelor mitologice luînd chipul și a-

semnarea persoanelor atît de concrete, de reale în carne și ciodane; descinși printre cei de aici care oricît de dezmoșteniți, de alienați de eul lor autentic îl păstrau totuși într-o formă recognoscibilă, familială, „monștrii sacri” de la Paris (cum apăreau ei pentru noi), deveneau pentru „monștrii sacri” de la București (cum eram noi pentru ei) o singură familie reunită în aceeași limbă, în aceeași casă după o lungă înstrăinare de sine, după o ermetică interdicție a libertății de a fi ea însăși: ficțiunea din urmă cu patru luni și realitatea de azi (distanța dintre Crăciun și Paști) își schimbaseră locul și sensul acțiunii lor axiologice: ciocnind ouă roșii și cîntînd „Hristos a înviat” cei din exilul intern și din exilul extern s-au reunit parcă într-o aceeași sfințită îmbrățișare întru Domnul-Dumnezeul nostru care a îngăduit această sărbătoare a tuturor românilor după aproape o jumătate de veac de prigoană în cea mai neagră utopie pusă vreodată în practică de istorie.

...Și această miraculoasă întîmplare s-a petrecut în casa pictorului Sorin Dumitrescu într-o zi de Paști, după ce noaptea a căzut peste oraș și Dionysos, în fruntea unui alai de nimfe și satyri, alerga arătîndu-și spre stele o față care plînge, o față care ride: ceea ce pînă acum patru luni ni s-ar fi părut tuturor o aventură onirică, suprarealistă, o înlînire de gradul trei cu extraterestrii, un vis cum nici în cele mai fericite visuri nu ai fi îndrăznit ca să visezi, iată că s-a întîmplat aici, pe pămînt, ca un fapt incontestabil și misterios, cum numai însăși Moartea și Învierea Mintuitorului îl puteau anunța ca o speranță divină în inimile noastre.

Dan Laurențiu

Însemnări din groapa cu lei

I. Noi știm totul despre minciună. Am trăit în minciună, ne-am și rătăcit prin cotloanele ei. Ni s-au spus minciuni, am spus noi înșine minciuni și nici un fel de-a înșela cu vorba și cu fața nu ne-a scăpat.

Și-acum, după ce-am ieșit din minciună, după ce cauzele acestei practici am spus că s-au risipit — tocmai nouă să ni se spună minciuni? Nouă, care le recunoaștem de departe, așa cum recunoaște ciinele, dintr-o adiere de vânt, apropierea primejdiei? Nouă, marilor maeștri ai disimulării?

Doar minciuna de la obraz să mai aibă asupra noastră oarece putere, însă numai intrucit ea produce stuporea — care este o formă de suspendare a gândirii.

II. La formularea optimă a adevărului tău ai ajuns greu, din aproape în aproape și sub amenințare. Adevărul acesta — ascultă-l acum ieșind din gura unui om care, ieri, numai, te-ar fi ucis sau te-ar fi dat pe mâna tortionarilor de-ai fi îndrăznit să-l silabisești. Omul îl repetă cu dezinvoltură. Amuțești. Ca și ieri, când astuparea gurii făcuse școală și când zadarnic ai fi vorbit. Acum adevărului tău îi este îngăduit să circule. Și pentru că taci și de data aceasta, el se îndepărtează de tine pe măsură ce inima ta refuză să pactizeze cu ființa care și-a luat îndrăzneala să-l preschimbe în vorbe.

Cândva mi se spunea că n-are importanță de unde primești adevărul, că e bine să-l primești întocmai ca un cerșetor orb silit de propria-i meteahnă să pună preț doar pe greutatea banului ce i se aruncă în palma întinsă. Cândva. Ceea ce spuneam eu mai sus n-are însă nici o legătură cu darurile pentru orb, așteptate la o răspintie. A fost un treacăt mihnit pe lângă realitatea unei crime.

III. Cuiva, unui bărbat român, citesc într-un ziar, i s-a spălat creierul. Nu mai știe nimic despre sine însuși cel de altădată, abia dacă mai reușește să-și spună numele. Mă revolt. Îmi dau seama că acum, împreună cu mine, citesc și tiera despre omul acesta multe mii de oameni și că toți trăiesc același înăbușitor simțământ de revoltă; și chiar acum când toți ne întrebăm: cine a săvârșit mirșăvia? unde se află el? și pentru fața lui cum va plăti? și cum vom pune umăr de la umăr ca să-l găsim, să-l punem la stîlpul infamiei și, împreună cu el, o întreagă mașinărie de sfărâmat sufletele? Acum. Dar mine? Faptul că răul pe care omul l-a suferit e fără leac, o să-mi sporească revolta și, astfel, o să-mi adâncească aversiunea față de tortionar? Sau o să mă întoarcă la vechea deprindere cu înălțarea din umeri în fața ireparabilului? N-am învățat eu că acțiunea nu înseamnă neapărat eficiență?

Au trecut zece zile de când am făcut această însemnare. Și constat cu umilință că, într-adevăr, la omul acela suferind m-am gândit din ce în ce mai puțin. Ce este amnezia mea altceva decât un adaos la suferința pe care i-a produs-o acel trimis al întunericului plătit să-i despartă de sine însuși?

IV. Bufnița de la Puiești. S-a arătat ziua, în amiaza mare, pe streșina casei. Ieri au privit-o cu ochi răi și au iertat-o. Dar astăzi, după un zbor abia auzit, ca al unui obiect de pislă rătăcitor prin aer, au văzut-o că se așază în același loc — și i-au pus gând rău. L-au chemat pe domnul Carp. Și domnul Carp a luat o piatră de jos, a cumpănit-o îndelung în palma lui dreaptă, ca pe islav, în copilărie — apoi, cu un zvicnet al întregului corp, a zvirlit-o drept în fruntea bufniței. Bufnița a căzut ca trăsniță. Semăna cu o femeie tânără, cu o văduvă posacă.

V. Dacă omului îi este dat să moară o singură oară, Lazăr, cel înviat din morți, este cu neputință să fi intrat a doua oară în pământul de unde fusese scos cîndva și plămădit. El este viu încă, uitat printre noi și purtîndu-și stigmatul învierii.

Am auzit un colind în tramvai. Lazăr s-a suit în măr. Lazăr a mîncat mere. Sub picioarele lui s-a rupt creanga. Lazăr a căzut din măr. Singele l-a podidit pe gură.

Cîntecul îl spun două fetițe venite-de dincolo de marginea orașului. Cineva

le-a îmbrăcat în niște rochii albe, croite din rămășițele unor perdele și însălate la repezeală. le-a pus niște coroane de flori de hîrtie pe cap, le-a boit obrajii cu roșu. Așa sînt îngerii. Cum îi sare lui Lazăr singele din gură? Ca unei porumbițe, spun îngerii cu indiferența ce-i caracterizează.

VI. Într-un proiect mai vechi al Istoriilor (nu cred că era cel dintîi), Sisa Dudescu murea în brațele fiului ei Baicu — afară, în curte, sub o lumină rece de toamnă. Trag nădejde să fi reieșit clar din varianta tipărită că și pentru a muri îți trebuie o oarecare vlagă și că o agonie nu se isprăvește cu adevărat decît atunci cînd ființa găsește puterea necesară de-a se ridica peste propria-i slăbiciune.

N-am renunțat să fac din lupta Sisei cu moartea un argument pentru cele de mai sus. Aș spune mai degrabă că nu m-am lăsat atras de prilejul de-a mai adăuga niște nuanțe la portretul lui Baicu, și așa dezavantajos; dacă n-aș fi ascultat de acest îndemn, de la un moment dat încolo, accentul narațiunii ar fi trebuit să gliseze pe fiul neizbutit al Duceștilor iar cititorul ar fi aflat în plus că-n clipa cînd își ia mama în brațe s-o ducă afară, la lumină, tocmai atunci personajul își amintește de o femeie (o smintită în adevăratul înțeles al cuvîntului) care-l ademenise cîndva cu frumusețea ei și de-a cărei mințea și-a dat seama, îngrozit, doar înainte de a foarte puțin timp de-a se ridica din așternutul ei.

Dacă voi găsi vreme, mă voi reîntoarce la Baicu Dudescu. La urma urmei, povestea ademenirii lui în patul femeii cu mințile rătăcite poate să devină materia unei proze de sine stătătoare. Ori-cum trebuie să fac mărturisirea că n-aș fi găsit niciodată un culoar mai bun pentru introducerea lui Marcu Palada în fluxul narațiunii, și încă în așa fel încît să nu se simtă că am trecut fără să spun nici un cuvînt peste anii dintre copilăria personajului și adolescența lui (1947—1956).

VII. Nu știu cum sună pe alte continente legea privind crima împotriva umanității — știu bine, însă, că ea este imprescriptibilă. Aveam de gînd, în tinerețe, să scriu o năvelă despre un călcător al acestei legi, care izbutește să se sustragă sancțiunii și să moară de o moarte bună, octogenar și în propriul său așternut. Aș fi vrut, în plus, să parcurg împreună cu omul meu cotloanele unei vinovății asumate — aș fi vrut să fac din el un Cain hăituit de propria sa

conștiință, mîncat pe dinăuntru de o neliniște în măsură să compenseze (dacă nu să și covârșească) vicisitudinile unei detenții.

Doamne, ce fel de gînduri îmi treceau prin minte! Cum se mai hrănește naivitatea omului din ignorarea evidenței!

A plătit cineva la noi pentru sutele de mii de la Aiud, de la Canal, de la Jilava, de la Pitești? A plătit doar dacă o fi știut prea multe, doar dacă numele lui o fi trebuit să fie eliminat din jocul cine mai știe căror rațiuni politice, doar dacă o fi fost neapărat să se astupe, așa, vreo gură prea bogată, știutoare de multe și spartă.

Lăgărele fasciste n-au avut numai comandanti, ci și o mare mulțime de meșteri într-ale crimei — și toți pe rudă pe sămîntă sînt căutați prin toate ungherele lumii și aduși la călcîiul legii. Asta în Europa, chiar și acum, la patruzeci și cinci de ani după încheierea războiului. Dar la noi? S-a publicat vreodată lista celor ce și-au primit pedeapsa pentru crima de-a-și fi socotit aproapele vrednic de moarte doar pentru că n-avea și el în mînă o bită, o rangă, o vină de bou, un pat de armă? Nu-mi aduc aminte. N-am auzit. Nu cred.

Purtătorul de bită a fost ocrotit. El nu s-a făcut vinovat de crimă împotriva umanității: el a executat doar un ordin. Ce legătură poate fi stabilită, domnule, între un gardian de la Canal, înzestrat cu fantezie, și un gardian de la Auschwitz? Nici una. Gardienii de toate gradele de la Canal au fost funcționari în slujba statului român, au primit o viață întreagă salariu, li s-a reținut din salariu un procent pentru pensie — să-și mînințe, dar, în pace pensia, sau, dacă vrea, să lucreze în cooperativă, în construcții, în învățămînt, în cultură, războiul a trecut, ce tot vorbiți acolo? de unde și pină unde comparația asta denigratoare? noi zidim, noi zidim o cetate, noi n-am ucis niște oa-

meni, ca să plătim pentru singele lor, noi am sancționat doar niște dușmani ai poporului, cineva trebuia să-și ia răspunderea înlăturării unor elemente primejdioase ce ne-ar fi împiedicat trecerea de la o etapă la alta a evoluției noastre spre comunism, greu ne-ar fi fost fără ei, de ce să-i punem sub urmărire cînd și-acum ar putea să ne fie utili?

Nu. Dacă m-aș fi înhămat să scriu despre un Cain capabil să rămînă față în față și singur cu vinovăția lui aș fi săvîrșit cea mai de neiertat nedreptate împotriva celor care și-acum se răsucesc în gropile comune acuzînd cum trece peste pămîntul ce-i acoperă pasul cînd mai tirșit, cînd mai ajutat de baston (dar de ce nu și elastic?) al tortionarului ieșit la pensie, dacă a ieșit și nu cumva bate cu pumnul lui viu în mesele sărace ale supraviețuitorilor care sîntem.

N-au fost socotiți vinovați? Ei bine, nici ei nu se socotesc vinovați. Cei de dinainte de 1964 au fost ocrotiți sau puși mai departe la lucru de moștenitorii de drept ai dictaturii Dej.

Dar cei de la 65 încoace? Cei ce se pricep să-ți taie unghia cu deget cu tot? Nomenclatorul nu este atît de vast, lăgărul nostru de exterminare n-a avut, Doamne ferește, numai primi și primivice-primi, și vice-primi, n-a avut numai generali, și colonei, și maiori, n-a avut numai activiști de rangul întîii, membri plini sau supleanți. A avut și caporali.

Cînd în jurul nostru misună la îndemînă mulțimea lor pururi nevinovată, de ce ne-om uita noi doar în sus? Să-i ocrotim. Să-i lăsăm să ne privească în ochi. Să îngăduim funcționarea principiului după care o mină spălată de singe e ca și curată.

Mircea Ciobanu

minimax

Ghimpii trandafirului (III)

Adevărurile care ne interesează cel mai mult vin întotdeauna spuse pe jumătate; prevăzătorul caută a le primi în tot înțelesul lor; cînd sînt de bine, stringînd hăturile crezării; cînd sînt de rău, dindu-i pinteni.

(Baltasar Gracián)

Am auzit teoria aia a comunității terapeutice de destule ori ca s-o pot repeta de la cap la coadă și invers...

(Ken Kesey)

C hiar și în pofida unor semne contrarii să presupunem, să încercăm, oricît ar fi de greu, să încercăm totuși să presupunem, așa ca într-un joc, că nimeni n-ar mai dori persistența vechilor rînduiri. Dacă n-am avut parte de un R.P. McMurphy (se poate oare face o revoluție fără nici un lider?), să presupunem totuși că și singuri ne-am dat seama de puțința evadării definitive din marele cuib de cucl al paradisului socialist, că adică cele cinci luni, decembrie '89 — mai '90, nu sînt doar o excursie de agrement pe tărîmul libertății, după care o să ne întoarcem cumînți la vechile obișnuințe și năravuri, ci răgazul de pregătire

cînd trebuie să concepem cam ce va fi de făcut și cum, pentru a răzbi cîndva la o viață mai ca lumea. Cîndva, nu mine poimîne — „Răbdare oameni buni, răbdare, vom avea grijă de toți și de toate!“ —, bine, dar nici cîndva abia la o eventuală revenire a lui Mesia pe pămînt. (Apropo de, e cit se poate de spectaculoasă rapiditatea împăcării dintre biserică și puterea cea laică!) Jocul ni se pare posibil fiindcă, deși marcați de trecutul obsesiv și neconținut agresat, ademeniți, și cîiți de felurite peripeții ale prezentului, probabil că fiecare dintre noi încercăm totuși să răzbatem (sau să ne retragem) spre zona liniștită a raționalului, căutînd o prefigurare a viitorului. Într-un asemenea demers, prospectiv, mai multe argumente pot pleda în favoarea unui proiect de factură social-democrată, atrăgător prin înseși caracteristicile sale definitorii, cît și prin exemplul performanțelor guvernărilor de această orientare din Europa. (Că în prezent neo-liberalismul predominant poate în gîndirea social-politică occidentală este o altă poveste.)

Păstrînd economia de piață, proprietatea privată, structurile instituționale politice precum și sistemul de drepturi și libertăți democratice instaurate

de revoluțiile burgheze, social-democrația (pentru a folosi doar un singur cuvînt pentru mai multe variante și/sau nuanțe politice) a încercat să evite consecințele negative ale liberalismului, îndeosebi să contracareze inegalitățile sociale generate de așa-zisa liberă concurență. În fapt este vorba de o mutație mai amplă, de o adaptare a structurilor economice, politice și culturale la consecințele progresului tehnologic și, implicit, economic care, prin marea criză interbelică a obligat la reconsiderarea liberalismului clasic, rezultînd intervenția masivă a statului în economie („revoluția keynesistă“), în varianta social-democrată această intervenție vizînd, mai mult decît asigurarea funcționării „mecanismului“ economic, reducerea decalajelor dintre diferite categorii socio-profesionale, realizarea unor condiții de viață demnă pentru toți membrii societății într-o împăcare a idealului libertății cu cel al echității, de unde și atenția specială acordată celor într-un fel sau altul vitregiți de soartă. Ușor sesizabil, o astfel de strategie politică presupune un stat puternic, adică o pondere mare a proprietății de stat în economie, precum și o politică financiară care să contribuie activ la redistribuirea venitului național în scopuri economice, sociale și culturale conver-

Șerban Lănescu

Continuare în pag. a 4-a

Privire înainte

Cel mai tânăr exeget remarcă: **In cazul lui Creangă, receptarea critică a cunoscut un șir întreg de prejudecăți răsturnate. De fiecare dată, nu scriitorul a fost contestat, ci criticul anterior.**

Un fel de Odisee a părerilor contradictorii, în care protagonistul, devenit imuabil, retras în ceața atîtor înțelegeri și interpretări, rămîne agitația candidaților, larva pretendenților, proprietarilor numeroși de puncte de vedere...

Este tema studiului **Posteritatea lui Creangă** al mult regretatului critic Mircea Scarlat, volum pe cale de apariție la Editura Cartea românească. Plecînd dintre noi la treizeci și cinci de ani, în decembrie 1987, criticul a scris această lucrare ca și cum ar fi fost prezent la centenarul prozatorului. El se referă des la suta de ani împlinită, **ca și cum ar fi apucat-o**, și asta, dejucarea brutală a proiectului, îi taie respirația.

Scriind laborioasa lui „critică a criticii”, autorul ne face azi un semn de Dincolo; continuau, suntem, vom fi împreună, povestea abea începe...

Ce este paradoxal, observă de la bun început Mircea Scarlat, este situația unui scriitor care devine clasic, fără ca în vremea lui să se fi scris studii critice despre el, deși exista un consens cert asupra valorii sale. „Vina” — spune Scarlat — nu e numai a lipsei de perspectivă istorică, ci și a stadiului de dezvoltare a esteticii în epocă. Frapant în această privință este cazul întemeietorului criticii moderne românești. Scarlat spune: **Cine va dori să întocmească o antologie a părerilor critice exprimate cu privire la opera lui Creangă va fi șocat de dificultatea extragerii citatelor semnificative din Maiorescu. Deși are conștiința valorii lui, criticul nu-l analizează, ci doar îl citează; și totuși reușește să-l impună!**

Cu minuțiozitatea căreia nu-i scăpa nimic, autorul numără de cite ori îl citează Maiorescu pe Creangă... De unsprezece ori. **E un caz unic în istoria literaturii române — constată el — și merită studiat cu toată atenția...**

O emulație neobișnuită, o fierbere spectaculoasă de idei se produce în jurul acestui „țaran necioplit”, mai rafinat

decît mulți literați distinși cunoscînd pe de rost cultura europeană. Avem în acest compendiu al opiniilor, unic în literatura noastră, tot ce s-a emis, ca judecăți, despre Creangă. Avem poporanisti și folcloriști, agrari intratabili și mărginiți; avem esteți subtili, dintre cei a căror subțirime împuținează substanța; vinători cu atenția obosită, pe urmă, țintind prea mult și care ratează, trăgînd în umbra vinatului...

Deasupra tuturor tronează treimea sacra: **Eminescu, Iorga, Călinescu.**

Opiniile lui Eminescu se cunosc. Ele au intrat în legenda celei mai frumoase prietenii din literatura română.

Urmează istoricul-profet al instinctului și nervului național. Scarlat îl citează pe Iorga:

Nici tipuri abstracte... nici intrigă ideală în nuvelele lui Creangă' pretutindenea carne vie și lucruri pipăite.

Și mai departe, Iorga vede în Creangă: **„Pe român, fire veselă, care mărește îndată, ca toate popoarele romanice, partea caraghioasă a lucrurilor. Neam superstițios, cu mintea plină de bălauri și alte asemenea moșteniri ale răposatului Olimp aric, fatalist, care pleacă fruntea înaintea celor trimise de sus și, din cînd în cînd, lăsînd mintea să coboare înspre un pesimism dulce care vede viața plină de griji și-i pune idealul de ferice în vremurile apuse ale copilăriei.**

Capitolul-cheie al cărții este dedicat criticului insurpasabil...

În sfîrșit — Sinteza: Călinescu

S-ar putea ca după multe decenii de aici înainte **Posteritatea lui Creangă**, văzută de Scarlat, să fie adăugată, în cercetări, ca un aparat critic exhaustiv, marelui sinteze călinescien. Prejudecata cea mai înrădăcinată fusese, înaintea lui Călinescu, a unui Creangă scriitor po-

poral. Scarlat prinde iritarea autorului istoriei literaturii cînd vine vorba de această îngustime și citează copios din el:

Omul de față vrea epicul gol, fără mi-nuții de observație, și e doritor de fabulos. Este în poveștile lui Creangă atîta jovialitate, atît umor al contrastelor, încît compunerile sunt menite să nu fie gustate cum trebuie decît de intelectuali, și de fapt, oricît de paradoxal s-ar părea la prima vedere, Creangă este un autor cărturăresc, ca Rabelais... Creangă este un erudit, un esteț al filologiei...

Este, de bună seamă, un efort de modernizare dinadins apăsător, avînd în vedere extinderea în epocă a prejudecății combătute, — reacția e cu atît mai tare cu cît acțiunea e mai îndărătnică.

Azi, ca să zicem așa, „primejdia” a trecut, aflîndu-ne într-un context superior. Deși... Fiindcă este un dat al mediocrității de totdeauna să se fanatizeze mereu cu ceea ce nu le aparține și să se împroprietărească, abuziv, cu un lucru pe care nu-l înțeleg decît în limita unor detestabile ambiții de grup...

Creangă va fi citit de azi înainte cu aceeași incitare, indiferent de păreri.

Scriitorul se înalță din ce în ce mai sus, teafăr și nevătămat. Apreciatorii, de ieri, de azi și de mine, crezînd că-l țîn sau vor țîne strîns în mînă, se vor desprinde, rînd pe rînd, de el, dîndu-i drumul prin efectul irezistibil al înălțării, — care e Inefabilul însuși, — și cad, sau vor cădea asemeni frunzelor veștejite din copacul bătrîn scuturat de vînt, din vreme în vreme...

Constantin Țoiu

povestea vorbei

Traducere și clișeu

Într-o zi, acum, presa franceză din decembrie-ianuarie, cînd evenimentele din România ocupau primele pagini ale ziarelor, e posibilă, cu o oarecare detașare de fapte, (și) o perspectivă — să-i zicem, lingvistică. Poți observa astfel (trezînd peste transcrierile destul de neglijente ale numelor de persoane și localități), că lexicul francez s-a îmbogățit (probabil temporar) cu cel puțin două neologisme de origine română, mult folosite: **Conducător și Securitate**. Alți termeni (pluralul leis, conducere/a etc.) apar cu totul accidental, pentru culoare locală. Frecvență este și vehicularea unor formule traduse, a căror autenticitate e atestată de punerea între ghilimele.

Integrarea în enunț a cuvintelor pomenite mai sus (intraductibile în măsura în care presupun o rețea de relații și instituții sociale specifice) este totală, nerecurgîndu-se la semne și sublinieri care să le marcheze caracterul de termeni străini: „La Securitate a ignoré la croix rouge” (**Le Parisien**, nr. cit., p. 2); „les éléments de la Securitate” (**Le Figaro**, 25.12.1989, p. 1); „La famille du Conducător” (**Le Quotidien de Paris**, supplément, 5.01.1990, p. 2); „les faiseuses d'anges du Conducător” (**Le Monde**,

24.01.1990, p.9) etc. La o eventuală traducere în română a textelor, diversele utilizări ale cuvîntului „conducător” au un aer mai puțin familiar decît s-ar presupune; pe de o parte, pentru că termenul era doar unul din-are atîtea alte variante denominative, pe de alta — pentru că în folosirea sa era aproape obligatorie prezența unor determinanți — de la „iubit conducător” la construcțiile cu genitive: „conducător al partidului și al țării...” etc. (Aceasta, desigur, în textele oficiale; în celelalte apariții termenului fiind improbabil!) Izolarea și specializarea conferă cuvîntului o anumită forță de șoc; e ceea ce se poate întîmpla la trecerea într-o altă limbă și în alt sitem socio-cultural; e deformarea, dar și avantajul schimbării de perspectivă pe care o astfel de transpunere le implică.

Mai interesante sînt formulele, sintagmele pe care textele în franceză le prezintă ca traduceri. Există două clișee care apar insistent în paginile mai multor ziare: „le Danube de la pensée” (**Le Quotidien de Paris**, nr. cit., p. 4, 9, **Le Canard enchainé**, 27.12.1989, p. 3, 5, 9) și „le génie des Carpates” (**Le Canard enchainé**, nr. cit., p. 3, **Le Quotidien de Paris**, 25.12.1989, p. 3). Cele două formule sînt destul de familiare cititorului pentru a putea de-

veni material de parafrază și jocuri de cuvinte: „Dracula des Carpates” (**Le Parisien**, nr. cit., p. 4), „vampire des Carpates” (ib. p. 2), „Danube de la myopie” (**Le Canard enchainé**, nr. cit., p. 1), „génie des carpettes” (ib. p. 3, **Le Quotidien de Paris**, suppl., 5.01.1990, p. 2) etc. Desigur că „Geniul Carpaților”, „Dunărea gîndirii” nu sînt și formulele cele mai familiare cititorului român; ele sînt destul de straniu: percutante, pitorești, avînd valoarea certă de a ilustra metaforismul bombastic al unui anume limbaj, nu ne par, totuși, specifice. E de ajuns să le comparăm cu „cel mai iubit fiu”, „erou între eroi” — sintagme cărora cel puțin frecvența le validează caracterul reprezentativ. Dincolo de caracterul accidental și inactual al exemplului luat în discuție — denumirile encomiastice ale „Conducătorului” —, e interesant problema mai generală a existenței și a evoluției unui clișeu lingvistic în interiorul și în afara unei culturi date. Formulele intens repetate de presa franceză sînt cele care, preluate probabil accidental, „au prins” într-un anume sistem lingvistic și cultural. Repetarea lor ar sugera că ele sînt etichetele tipice și în sistemul din care provin, ceea ce nu este totdeauna adevărat. Dezvoltarea autonomă a statutului de clișeu urmează evoluții diferite în limba în care — și în cea din care — se traduce, sub presiunea interconexiunilor din fiecare sistem. N-am observat, de pildă, ca presa străină să fi preluat ca atare clișeul „odiosului tiran”.

Ar trebui explicat de ce tocmai cele două sintagme citate au avut succes în versiunea lor franceză — și de ce în română ele nu au fost clișee nici înainte, nici (în utilizare ironică) după dispariția personajului în cauză. Impunerea lor s-ar putea să fi fost favorizată de caracterul spectaculos

absurd, tipic pentru metaforele limbajului totalitar, dar și de utila localizare geografică (Dunăre, Carpați), contribuind la condensarea informației într-o formulă. Pentru noi, nespecificitatea e conferită de inadecvarea la modelul tipic; formulele metaforizante, frecvente în lirica omagială, erau puternic concurate, în mijloacele de comunicare și de propagandă, de aceea, mai abstracte dar nu mai puțin rizibile, ale unei acumulări disproporționate de determinări: „eminent militant comunist și patriot înflăcărat, ilustru gînditor revoluționar, luptător ferm pentru realizarea țelurilor supreme ale clasei muncitoare, genial făuritor al noului destin al țării, (...), personalitate de excepție a lumii contemporane”. Cel puțin din cauza lungimii o astfel de macro-formulă (perfect autentică) nu a putut funcționa în integralitatea ei ca un clișeu; iar orice decupaj, orice segmentare însemna o pierdere considerabilă de relevanță. Probabil că de aceea au fost preferate în transpuneri formulele scurte și șocante, chiar cu un aer pronunțat ficțional. După cum tot legile unei ficțiuni populare au proiectat în scenariul **Dracula** replicile „traduse” din filmul evenimentelor reale, vorbind despre cel pe care românii l-ar fi numit în șoaptă „Draculescu” (**Le Parisien**, nr. cit., p. 3) sau reproducînd strigătele care ar fi anunțat căderea dictaturii: „Dracula est mort!” (**Le Parisien**, nr. cit., p. 4, **Le canard enchainé**, nr. cit. p. 1). E o dovadă în plus că traducerea se conformează mai mult orizontului de așteptare și cadrului cultural din limba-țintă, decît detaliilor „textului” autentic.

Rodica Zafiu

Urmare din pag. a 3-a

Ghimpii trandafirului (III)

gente ridicării nivelului de trai al tuturor membrilor societății. Cum în-deobște se cunoaște, rezultatele cele mai spectaculoase s-au înregistrat în nordul Europei, exemplul prin excelență constituindu-l „socialismul scandinav”. Într-adevăr, proiectul social-democrat este cit se poate de atrăgător, cu atît mai atrăgător cu cît, așa cum specificam altcîndva, este imposibil ca propaganda anticapitalistă (anti-americană în special) să nu fi lăsat

urme. Dar, ca întotdeauna, există și un revers al medaliei, trandafirul are și ghimpii de care trebuie ținut cont într-o cumpănită judecare.

Întrebarea, marea întrebare care se ridică este, credem, în ce măsură poate fi într-adevăr practicat un proiect social-democrat într-un moment post-totalitar, asta în genere, și cu atît mai mult în condițiile particulare ale societății românești, grav afectată și economic și politic și cultural (indeosebi moral) de guvernarea bezmetică din ultimele două decenii? Peste tot pe unde au dat roade cîrmuirile social-democrate au survenit în condițiile unor societăți dezvoltate economic și cultural, iar pentru că tot sînt tobă de marxism (sau măcar așa ar trebui) cei care fac acum și aici apologia social-democrației ar trebui să nu uite avertismentul „tînărului” Marx cu privire la ceea ce numea el comunismul primitiv. Teoretic, guvernarea prin împărțirea echitabilă a sărăciei este posibilă iar etnograful pot furniza desigur numeroase exemple de societăți primitive unde domnește echitatea. În condițiile concrete ale societății noastre tre-

buie avute însă în vedere modelele atitudinale și comportamentale cristalizate ca modalități de supraviețuire în condițiile totalitarismului și încă în-

tr-una din variantele lui dintre cele mai „perfectionate”. Ar fi de-ajuns de pomenit numai **hoția** și „**legea lui om**”, dar, în fapt, gama tehnicilor de „a te descurca” este mult mai largă și mai rafinată, toate, în ultimă instanță, avînd un caracter antisocial. Iar odată recunoscute acestea se impune și renunțarea la presupunerea inițială, cum că nimeni n-ar mai dori persistența vechilor rînduiești. Păi nu ne-au învățat tot dascălii noștri, și îndeosebi Lenin, că nimeni nu renunță așa cu una cu două la putere și la privilegiu?

A ajunge la un soi de socialism scandinav sigur că poate fi un ideal, dar, în același timp, a crede că scopul este totuna cu mijloacele sau calea atingerii lui s-ar putea dovedi o amarnică iluzie. Iar dacă redresarea economică nu va fi suficient de rapidă e greu de presupus că libertățile democratice de care ne bucurăm astăzi (poate nu întotdeauna cum se cuvine, dar e atît de omenească graba asta de a trăi în libertate) nu vor dispărea una după alta ajungîndu-se la consecințe ce poate e mai bine să nu le numești pentru a nu le chema.

Poezia exasperării

Cuvîntul de la care începea poezia Anei Blandiana, în **Persoana întâia plural** (1964), era **candoarea**. În **Arhitectura valurilor** (Cartea Românească, 1990), în centrul primei poezii, cuvîntul cu cea mai mare greutate, de fapt metafora centrală a poemului, e **mor-mintul**. Aproape tot ce urmează, în latura imediat perceptibilă a textelor, se încadrează într-un adevărat dicționar al exasperării, poate cel mai complet din poezia noastră de după război. Aici intră **degradarea, ora sfărîmată, spaima, pămîntul „cutremurat, neliniștit, isteric”, străvechea ruină și demolările viitoare, înaintarea ruginii** („topirea la rece”), **timpul murdar, evul de subsoluri și rigole, somnul bont, coșmarul, hohotul de plîns, valul de ură și „valul de spaimă care crește-n jur”, infernul particular, vinovăția, crima, marel stîrv al timpului, ciosvirtute de ingeri, coșmarul „ce pare nesfîrșit” și, ca într-o desăvîrșită lume pe dos, Soarele „de șobolani pe-un cer de asfalt”**. Cu ajutorul acestor cuvinte și formule tematice se nasc, în **Arhitectura valurilor**, două categorii de poeme, care se sprijină sau se lămuresc reciproc.

Prima categorie e a poemelor legate direct de „bibliografia” evenimentelor sociale din ultimii zece-cincisprezece ani: demolarea bisericilor și a cartierelor orașenești (**Pe nevăzute, De-a v-ați ascuselea**), „sistemizarea”, de fapt raderea de pe pămînt a satelor românești (**Sistemizarea**), distrugerea cimitirelor bucureștene de la Băneasa și Crîngăși: „Viermi călători, înaripați, pe roate, / Viermi cărora li s-a repartizat / Un cimitir mai nou / Și mai modern; / Valuri de viermi, / Cadavre vechi mutate / În mai ambigua eternitate / A unui secularizat infern. / Valuri de viermi / Migrînd în cripte noi, / Viermi călători / Spre ziua de apoi, / În timp ce-n viitorul lac, mai fermi, / Peștii vor învăța să fie viermi.” (**Viermi călători**)

A doua serie este a poemelor care împing reflecția în spațiul considerațiilor de filosofie a istoriei, sugerînd o privire a lucrurilor de sus. Aici esențială e metafora mării și a valurilor, mereu repetată, sau, mai aproape de folclor, ideea construcției ruinate și a sacrificiului necesar, din balada meșterului Manole: „N-am altă Ană, / Mă

zidesc pe mine, / Dar cine-mi poate spune că-i destul, / Cînd zidul nu se surpă de la sine, / Ci-mpins de-o toană / De buldozer somnambul...” (**Baladă**)

În prima categorie intră poemele pînă mai ieri interzise și difuzate clandestin, care împreună cu „epopeea” mo-tanului Arpagic au provocat interdicția de semnătură din 1988. Fără să ne surprindă în cazul Anei Blandiana, ele reprezintă totuși o schimbare de ton, o radicalizare importantă a lirismului. „Calitate de martor”, asumată în poezia sau în proza mai veche, e resimțită acum ca o formă de maculare a conștiinței, de învinovățire și nu de victimizare a ei. Cînd crima este îndreptată împotriva umanității, martorul nu mai e aproape de victimă, ci de călău: „Mai vinoați decît cei priviți / Sint doar cei ce privesc, / Martorul care nu împiedică crima, / Atenț s-o descrie, / Scuzîndu-se «Nu pot să fac / Dauă lucruri în același timp», / Sau «Portretul victimei, ingeresc, / E mai important decît viața ei / Pămîntească». / Vinovați nu pot să fie / Doar unul, doar doi sau doar trei, / Cînd armate de martori privesc / Și așteaptă să se sfîrșească, / De bătrînețe să moară călăul, / Și victima, a doua oară, de uitare, / Să se sfîrșească de la sine răul / Cum se sfîrșește pur și simplu un tunel... / Stăm suspendați / De propria-nentrebare / Ca de-o spînzurătoare / Un drapel. / «În van, răspunde timpul, așteptați: / La judecata marilor coșmare / Și martorii sint vinovați.»” (**Martorii**)

Într-o discuție cu Virgil Mazilescu (atunci cînd acesta reclama refuzul politic concret), Marin Preda spusese că nu e decît scriitor. Puțin mai tîrziu, prozatorul va începe să lucreze la **Cel mai iubit dintre pămînteni**. În poezia din **Arhitectura valurilor** înregistrăm momentul în care convenția retragerii în turnul artei a fost suspendată, și acest moment e cu atît mai dramatic cu cît el este însoțit de apărarea disperată a condiției de poet: „Aripa îmi sîngeră / Și se despică / Între răzbu-nare / Și alibi: / Nu mi-e frică, / Dar mi / Se pare / Mai mare / Umilînța de a lovi.” (**A lovi**)

Dacă în poemele din prima categorie accentul cade pe împotrivirea prin cuvînt și pe vocația etică, raportată direct la istorie, a doua categorie reprezintă o prelungire a vocației reflexive din

poezia de pînă acum a Anei Blandiana, cu un punct de sprijin în lirica filosofică sau de idei a lui Lucian Blaga. Fără poemele din prima serie, lirismul **Arhitecturii valurilor** ar fi rămas poate prea teoretic și general. Lipsită de cea de a doua serie, mai apropiată de alegorie sau de simbol, poezia ar fi putut lăsa impresia că e prea legată de timp. În orice caz, senzația de „arhitectură a valurilor”, adică de alternare a punctelor de vedere în legătură cu lumea, rezultă și de aici. Căci închinîndu-se și deschizîndu-se pe rînd, deci clipind, din poezia Anei Blandiana ne privește cînd „ochiul care vede mituri”, cînd „ochiul care vede mașini”.

Trăsătura comună a cărții, elementul care face legătura între aceste două perspective, e o stare de spirit în care după cum mărturisește chiar Ana Blandiana, „exasperarea și umilînța, minia și disperarea, rușinea și revolta se topeau în sentimentul iminenței sfîrșitului ca unică alternativă a atît de improbabilei salvări.”

Într-adevăr, mai ales exasperarea transformă o bună parte din poezia acestui volum într-o adevărată „ars moriendi”, după exemplul frunzelor care cad sau al somnului („Cîndva ne vom trezi / Și-o să ne pară / C-am fost în moarte și c-am revenit.”) Chiar dragostea, echilibrată și reconfortantă în **Octombrie, Noiembrie, Decembrie**, (1972), a devenit o dragoste „în întuneric”, într-un poem excepțional, care face pendant, peste timp, cu celebra postumă eminesciană **Dormi!** („De ce te temi? / Au nu ești tu cu mine?...“): „Nu mă lăsa, așează-mi-te-alături / Și ține-mi capul strîns să nu tresar / Cînd somnul bont la care-s condamnată / Se-ascute, răsucindu-se-n coșmar; / Cuprinde-mi tîmplele în palme-așa / Cum tii să nu se verse un potir / Și pune-ți gura peste gura mea: / Inspiră țipătul

care-l expir, / Să nu se-audă hohotul de plîns / Ce-și hotărăște trupul meu contur; / Imbrățișează-mă să nu mă smulgă / Valul de spaimă care crește-n jur...” (**De dragoste**)

Limita acestei exasperări e fuga de cuvînt. Mai întîi de cuvîntul paralizat în rasterale cenușii ale **limbajului de lemn**: „De ce să jignim lemnul / Numind cu făptura lui dulce / Această hecatombă / De vorbe ucise / Și lăstate să putrezească / În creierul nostru, / Acest wax museum al sintaxei / Și morfologiei / În care adevăruri împăiate / Sint așezate în poziție de drepti...” (**Gramatică**). Iar apoi chiar fuga de cuvîntul ca atare, căruia i se opune nu **tăcerea**, ci spațiul hipnotic al cifrelor: „Cînd nu mai pot să suport / Încep să număr / (Dovadă că numerele sint superioare cuvintelor / Sau, / Dacă nu superioare, / Oricum mai ușor de suportat)...” (**Numărătoare inversă**)

Și totuși, în acest ghetou al exasperării, care în poemele difuzate pe ascuns a putut să ia forme și mai categorice, există și câteva fragmente de normalitate. Ele sint redevabile mai ales **amintirii**, care urcă la un moment dat pînă la izvoarele timpului biblic sau mitic al paradisului și al vârstei de aur: „Purtînd în loc de coarne crengi cu flori / Turma de cerbi trecea prin amintire / Și ochiul meu, care acum o vede, / Nu se formase încă s-o admire // Deci fără martori, ca un gînd treceau / Atît de lin că nu cînteau vreun ram / Și nu sfîrșeau de-a trece-n timp ce eu / Căzînd din vîrstă-n vîrstă îi priveam. // Păsări dormeau pe fruntea lor în crengi / Și-n lunecare gîngurau ușor, / Fără să se trezească, dar simțîndu-mi / Prezența tulburată-n viitor, // Cum îi așteaptă pretinzînd dovezi, / Cum îi contemplă fără să îi creadă / Că poartă-n frunțe crengi cu flori și trec / Prin neființa fără de tăgadă...” (**Prin neființă**)

Dacă în punctul de pornire al acestei cronici am făcut un rapid inventar al cuvintelor de dicționar din poezia Anei Blandiana, la sfîrșitul ei descoperim dicționarul de metafore și de simboluri al aceleiași poezii. **Ruina, spaima, ura, rigola și subsolul, timpul murdar și Soarele de șobolani sint** cuvinte noi sau aproape noi, **amintirea, cuvîntul ca metaforă a lumii, ochiul, somnul și visul, calitatea de martor, de victimă și de călău sint** simbolurile dintotdeauna ale poeziei Anei Blandiana. Numai că în **Arhitectura valurilor**, cu ajutorul cuvintelor din noul dicționar, vechile simboluri au ajuns la capătul răbdării, și orice se va mai întimpla de acum înainte, este sigur că ele nu vor uita niciodată coșmarul prin care au trecut.

Florin Manolescu

promoția reformată

Condotierul fără spadă

Zece ani de activitate poetică (1942—1952) strînși în două cărți, dintre care una a apărut antum (**Plantajii**, 1945), iar cealaltă, postum într-o ediție cvasicritică (**Steaua Venerei**, 1969) au fost toată viața poetului cu nume de violoncel, **CONSTANT TONEGARU**, mort la vîrsta lui Bălcescu, un secol după acesta, în 1952.

În generația sa, mai precis în grupul care-l includea și în care se găsea printre și uneori alături de D. Stelaru, Ben Corlaci, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, el era poetul marilor decepții, un melancolic prăpăstios și căzut la abulie, fără iluzii și, mai ales, fără entuziasmul negator al celorlalți. Un suflet medieval condus și lovit de instinctele pozitiviste ale mașinismului, „singurul de la 1200 printre roboți și caii putere”. Poezia sa este asemeni unui blochouse modern, din beton și sticlă, dar cu interioare largi, grele de mobilă, luminate cu sfeșnice de argint. Aparența de veselie lejeră și alura de ștrengar vagabond pe care și-o compune în cîteva poeme, poate ocazionale, poate parodistice, nu reușesc să-i ascundă natura elegiacă sau, mai rar, numai melancolică. Versul lui Tonegaru, ca de altfel și al celor citaiți mai sus, e imperfect, cu dese licențe — unele insuportabile, naiv construite cu metafore impresionante și prozaisme de trotuar dar izbucnește din sufletul lui ca primul val de fum și de flăcări prin acoperișul unui castel de piatră cu mobila de dinăuntru incendiată, stîrnind uimire și indoială. Așa încît, între tonul ironic și detașat al spunerii și spunerea însăși gravă și contorsionată se iscă o nepotrivire care, din nefericire, nu favorizează profunzimea simțirii ci înclină mai mult spre relevarea gratuității ori jocularului naiv. Un poem, **Fapt divers**, dintre multe

alte, îmi pare, în această privință, exemplar: Întrucît ne privește, sintem desigur poeți / trebuie să se știe: / Poetul Veniamin a fost cules de primărie. / Spitalul ori patul avea numărul doi. / Începe aici ceva toleranță / căci asta nu prezintă importanță. / Diagnosticul a fost greșit oarecum. / Nu știu ce glandă secreta mai puțin / sau mai mult talent / Profesorul-medic scria inventar. / Cu dantura în ceașcă șușotea rar: / — A plesnit în sfîrșit. // Poetul Veniamin era răsucit / ca o rufă stoarsă de-atîta venin / Spălătoreasa stringea în mînă o coasă / și avea numai falca de sus / cea de jos o avea dumnealui descleștată. // Prin salon era un amant elegant / de la o crimă pasională plictisit / în coapsă de două boboțe de plumb. / Pe dușumele sălta ca o broască inima poetului / cît o baniță cu porumb.”

Sufletul elegiac al poetului a avut nenorocul să cadă pe o vreme în care umanitatea explodase din condiția ei normală, aceea a omului constructor, sîrînd la antipod, negîndu-se și exersînd cu cinism într-o propria-i moarte. Războiul nu l-a derutat pe Tonegaru, dar i-a împins decepția la pesimism. Un pesimism privind exclusiv ființa poetului și de aceea greu de sesizat sub valurile de zgomot și ironie ale poemelor. O corespondență există totuși în realitatea parentă a poeziei: refuzul iluziei. El vine din neputința acordului între sinele poetului, cum am spus, medieval și viața lui cotidiană. De aici violența gesturilor și a limbajului, de aici poluarea unui foarte de soi imagism cu frivolități jenante și tot de aici patima senzualistă ca o încercare de a uita efectele maligne ale nepotrivirilor diurne. În această situație o artă poetică, oricît de savantă sau oricît de naivă, nu-și putea pune altceva decît batjocorirea velei-

tăților de civilizație ale evului modern — în plan moral și a pretențiilor de detașare de contingent prin frumosul pur al artei — în plan estetic. Tonegaru practică, în atitudinea de negare a iluziei, comună întregii generații, o formă mai puțin directă, mai înceată, neditirambică și sufocată de melancolie („Ne adunasem himerici coborînd din viața viitoare / ca să murim drepti ca paiul griului (...)) / Peste cîmpuri galbene ce coborau ca o singură frunză desprinsă / inima mea perforată zvîcnice din ce în ce mai rar; / din turla clopotarii pescuiau vîrsta evului / cu boabe stacojii de chihlimbar.”) O singură dată, pe un ton persiflant și sarcastic, se definește ca poet de baricadă („Sint condotierul Tonegaru fără spadă; / mi-am tocit-o ascuțîndu-mi ultimul creion / să scriu cum am dat în poezie cu o grenadă”). Sentimentul zilei polare, aproape de lumină, dar mai aproape de întuneric, cețoase, pe care țî-l lasă poezia lui, este, fără indoială și un efect al combinației între melancolia dureroasă, împinsă uneori pînă la tristețe și ironia aprigă, urcînd pînă la sarcasm.

Decepționismul e pertinent în poezie chiar și atunci cînd, furat de imaginație, poetul ermetizează ușor pe teme exotice, acoperîndu-și sentimentele sub cavalcade de metafore, unele excepționale prin puterea de sugestie. Fără să fie un partizan al obscurității poetice, Tonegaru arată o perferință constantă pentru tehnica echivocului, se face deodată ambiguu, lăsînd lectorului plăcerea de a-l citi variat însă nu oricum; decepția e totdeauna prezentă ca un leit-motiv, dîncolo de anecdotica lirică: „A rămas Marea cu limba înghețată pe dig / cu morunii înăuntru ca într-o vitrină / iar sufletul meu desfășurat spre larg / e un bilet de închiriat din hîrtie velină”. Ideile poetice grave fac emoția acută iar contaminarea metaforică dintre neființe și calitățile ființei dau versului un aer de incertitudine existențială ce poate fi pusă la fel de bine pe seama structurii sufleteste a poetului.

Lupta cu iluziile este la Tonegaru, spre deosebire de ceilalți poeți din grup, nu un prilej de a se entuziasma negînd totul (societatea vremii, răz-

boiul, condiția poetului, poezia însăși) și astfel de a ieși învingător prin ironie, ci o dezastruoasă ocazie de a deveni victimă. Nu ironia sau sarcasmul primează, dar disprețul; poetul pare a se disprețui pînă și pe sine, întrucît sesizează contradicția fundamentală din propriul său eu. Drama i se descoperă în întregime irezolvabilă și în lipsa unei ieșiri onorabile, nu-i rămîne decît sfidarea „Sufletul meu era senin ca dimineața, / dar cînd mîna am vrut să întind / mi s-a întîmplat la fel ca-n fața unei oglinzi: / chipul din fund n-am putut să-l cuprind (...)) // Eram noi doi. Eu și cu Mine, / Pe urmă de-atîta plictiseală ne-am certat / apele erau calme și nimeni în parc / afară de roșcove, încît l-am scuipat.”

Cineva afirma că Tonegaru e numai un colportor de motive lirice circulate la începutul deceniului cinci de către poezii propriului său grup sau chiar de poezii altor orientări. Ar putea fi așa, după cum ar putea fi și invers. Cert este că într-o perioadă atît de scurtă, nici măcar un deceniu, de activitate în bloc a celor cinci poeți și în condițiile co-temporalității perfecte între ei, e foarte dificil, dacă nu chiar riscant, să încerci operația de atribuire a motivelor lirice. Singurul epigonism ce i se poate reproșa poetului **Plantajii** este minulescianismul foarte pronunțat al unor poeme. Dar și aici e de făcut observația că influența e pur formală, în timp ce opoziția structurală dintre cei doi ca și dintre poemele lor, e în afară de orice discuție. În ce privește apropierea de poezii grupului, — Stelaru, Dumitrescu, Caraion, Corlaci, — ea există, e adevărat, dar se explică — am văzut — prin comuniunea de vederi asupra actului poetic. Tonegaru este cu mult mai puțin romantic decît aceștia, întrucît în lupta cu iluziile el nu are a-și face nici o iluzie, căzînd la o tristețe din care nimic și niciodată nu l-a putut scoate.

Laurențiu Ulici

elena ștefoi

Semnul din urmă

Aproape o jumătate de an
printr-o emisferă și prin cealaltă
rătăciră două fire subțiri
întrebare-răspuns, dragostea
de ele-afărna, magnet alunecând peste
hăuri

nici apă-n mare nu aveam să găsesse
nici pământ sub tălpi pe pământ
firmamentul era un zaț cu greșeli
și-n el dormita numai semnul din urmă
mai negru decît Belzebut

sub ochii mei, zi de zi,
aproape o jumătate de an
se tot surpase același palat
și sub moloz un felinar pilpiia,
în urechile tale, din fărîma de flacără
mușca un șarpe îngreșat
nimic despre el nu se știe
nu s-a știut vreodată

și uite acum stăm față în față
și de jur-impresur se întinde
un cîmp de oase uscate
de nicăieri nici un vuiet, nici o suflare
nu va veni să le-ncheie, să le lege
unul de altul.

În oglinda de la intrare

Două roți ale aceleiași jucării :
le văd, separate și singure
hăituite de-o fără zăbavă suflare,
alungate
nu prin fulgi și catran
ci chiar prin mocirla profund
luminoasă

de deasupra prăpaștii,
de deasupra cuptorului zilnic,
impinse în căutarea întregului
pe care-au crezut c-ar putea să-l
desăvîrșească

atunci, în clipa în care ele-ntîlnindu-se
țișnise parcă un tăciune-ntre spații.
Le văd în oglinda de la intrare
și-aș vrea să le strig
și ele nu cunosc nici un semn
nu-nțeleg nici o limbă,
să le strig să se-oprească
și să se sprijine, dacă pot,
doar una pe alta, s-aștepte
în liniște un fir care să le tragă
spre ceruri, căci restul
de mult s-a topit, a ars
și cenușă în patru vinturi
s-a spulberat.

Atunci, la-nceput

Alteceva decît ce-a rămas pînă astăzi,
alteceva am fost, și-am numit,
și-am trimis spre veșnicie să zburde
într-un de neînțeles înveliș
(ca-ntr-o piramidă, la adăpost
stătea carnea în el), alteceva,
nu un zumzet sumbru și somnoros,
nu deznădejdea flecară
a unui val de-ntunerice
izbind și izbind
un zid aproape putred de manechine,

alteceva decît răbufnirea formulelor seci
șanțuri săpînd între parietale
și clasicul organ al vorbirii,
alteceva am închipuit noi
pentru noi înșine
atunci, la-nceput,
surghiuniți sub faldurile
poate de mult jerpelite
dar încă pline de sfînte miresme
ale unei corecte entități creatoare.
Alteceva decît această potcoavă de aur
pe care-o tot apărăm, prefăcîndu-ne
și așteptînd, de fapt, să vină clipa aceea
cînd un fulger ne-o va smulge din mină
și ne va trăsni cu ea între ochi.

Lîngă porți încuiate

Despre ce a fost, despre cum
înflorit-au pe-atuncea, pe străzi
din octombrie pînă-n aprilie
telefoanele tîrgului
asemeni smochinilor mitici
(descintec, talmeș-balmeș,
răsufări înghețate)
cum fiecare propoziție sfîrîta
prin zăpadă pe jar
ca peștii care-ar fi putut hrăni
seminții și popoare

despre giulgiul pestriț
(pe față principii mărețe
ce buchet livid, osîndit,
pe dos răvășeală simbolică —
piciorușele lașității
în direcții o mie) — giulgiul
în care îmbrăcasem de fapt
mai multe zone din țară —
dîncolo de el
în vremile proaste
se lăfăia paradisul

despre seara aceea, după Ploiești,
într-un tren, cînd s-au stîns
toate luminile și salve de tun
vesteau că te afli pe-aproape
(în mijlocul vijeliei
asemeni unui personaj fără seamăn
mă și vedeam săltînd
din șaua dolofanelor contradicții
direct pe aripa templului)

despre cum m-am trezit
dintr-odată, spre primăvară,
la intrarea în parc :
o binecuvîntată ginganie
sub mormanul de vreascuri
(între măruntaie și-al lor inveliș
ceață uscată, sfredel, ruină)
și-n locul scintei, mina ta
dintr-o mișcare a revărsat
peste viitorul anterior
zoaiele cerului

despre toate acestea
lîngă porți încuiate
cu spatele spre lacăt vorbese
și simt cum se clatină zidul
luat cu asalt
de alaiul celor inexplicabile
deslușesc nuanțe și furii
clevețirea malefică
zămislitoare așa și altfel
sub fumul torțelor groase.

grațios și bufon, desigur involuntar.
Predomină poeziile de dragoste, una
tîrzie, clamoros evocativă, simplitatea
expresiei fiind mai totdeauna în acord
cu simplitatea sentimentului conținut.
Semnificativă e această „Perseveren-
ță“ : „Nu spun cuvinte ce par !... / Alt
înțeles e-n fiecare / captiv, ca o mirea-
să-n turn ; / ascuns, ca o meduză-n
mare... // Ca să-l dezlegi și să-l pă-
trunzi / cu sîrg le-ai răscolit pe toate
/ dar, pin-acum, nici un folos / ... // Și
totuși... crezi că se mai poate...“. Pro-
babil că se mai poate, de vreme ce...

VALENTIN PETCULESCU

Orașul
fără ieșire la mare
Litera

● Debutînd ca prozator, odată cu
„desantistii“, Valentin Petculescu e nu
mai puțin un poet interesant, a cărui
artă, după cum ne informează Ovid
S. Crohmăniceanu într-o succintă pre-
zentare este „de a păstra o transpa-
rență fericită a universului în care se
mișcă, astfel ca vizitele poeziei să de-

Spre celălalt capăt

Nimic nu e, nimic
nici n-a fost de-nțeles :
pe ele însele
vorbele tale se tot răsăfău
(mîmînd profunzimea, ce-i dreptul)
și chiar din plasa aceluia alint
eu alunecasem ușor
pe o punte din tăgadă
și disimulare-mpletită,
alunecasem pînă la celălalt capăt,
pînă la înțelepciunea
de femeie înfrîntă a mamei.
Să mă fi tînguit ca smîntîții
pe sute de pagini ?
Întîi și-ntîi putregai presărat-am
peste linia de plutire
și-abia după aceea mi-a fost dat să aud
acolo, departe, pe punte,
cocoșii cîntînd de trei ori
și ei cu timbrul tău tandru
inconfundabil cîntau
și-am putut îndura dezvăluita
sustragere

a legăturii care fără dureri
de sub tălpile mele plecaser.
Pe-un vâlătuc rotund de sugativă
îngîmfatele unități de măsură a
timpului
chiar îți pot arăta adevărul :
nimic n-a fost, nimic n-a rămas
de-nțeles.

Personajul de zi cu zi

Mai aproape de moarte
într-o năuceală neagră scaldat
cînd din toate părțile se dărimă
zidurile legii morale

mai aproape de moarte
decît cei dragi cărora
le-am ținut lumina
gîndindu-mă numai și numai
cum să-mi mențin echilibrul

vină aici evenimente memorabile“. Mai
pe înțelesul comun, vom spune că poe-
ziile lui Valentin Petculescu sînt ale
unui optzecist răzvrătit, adică ale unui
poet care deprinzînd știința frazării la-
laltă cu congenerii săi, a ales drept li-
nie de orizont lirismul, cu mai toate
ale sale, în vreme ce congenerii și-au
îndreptat privirile spre linia de orizont
opusă. Pagini parcă dintr-un jurnal de
bibliotecă, poeziile lui sînt și viață și
lectură, lectură a vieții dacă vrei dar
și viață a lecturii, dimensiunea lirică
prevalînd asupra celei narative, soli-
lociul fiind preferat colocviului. Nu
lipsesc, ce-i drept, unda ironică, însă
doar cît să calmeze eventuala exacer-
bație lirică. Muzician cu acte în regu-
lă, prozator, acum și poet, Valentin
Petculescu nu se poate să nu scrie și
teatru, fiindcă el face parte dintre cei
ispitiți nu de un anume gen literar ci
de literatură.

GHEORGHE TOMOZEI

Mersul pe aripi
Eminescu

● Noua carte a remarcabilului poet
șaiestic evidențiază pe lîngă calitățile

plin de praf și fără trompetă
mai aproape de moarte este
personajul întortocheat
din spatele meu.

În fiecare zi
văd sfîrșitul dîndu-i tîrcoale
în fiecare zi
și ochiul și glasul imi cad
între două pietre de moară.

În direcții opuse

Din unghiul mort arunc azi peste umăr
ghemotocul hapsin al poveștii
trestie și rogoz, metereze și cioburi,
măguri fierbinți
cresc pe-o stradă în centrul orașului

plutim pe gheață în direcții opuse

poate și tu arunci peste umăr
o altă istorie

— să nu spui nimic, să spui jumătate
de adevăr
— știu bine, știu bine că n-am simțit
măsurii

bănuți oarecare înfășurați în cețuri
eterne
în catifele, anomalii, dialoguri, osinde

cine te-ar fi putut opri să-ți arate
cum se lipiseră și joaca și jocul
de năsălie ca de-o plită încinsă

trestie și rogoz metereze și cioburi
măguri fierbinți
înghit semnele toate înapoi
orizontul.

Tablou estival

Un liliac lovindu-se bezmetic de ziduri
între două replici tăioase
marea singerie, undeva, printre resturi
de criză
și pe cocoșă banchizei, inecată trei
sferturi

vara aceea în care viii și morții
se stropeau între ei c-o legătură de
busuioac
de pe buzele noastre culeasă

spre limanul adine, fără hartă și fără
busolă,

numai c-o picătură de otravă —
încărcătură genetică —
străluminînd măruntaiele, spre liman,
spre liman, ușor mai țineam cărăruia
dintre comic, absurd, aberant și ridicol,
iar acum, pe cocoșă banchizei, dușman
viermănos,
vara aceea nu vede n-aude decît
judecata altor tărîmuri.

(Din volumul Cîteva amănunte în
curs de apariție la Editura
„Albatros“)

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

PETRE BUCȘA

Trecînd prin anotimpuri
Cartea Românească

● Notații melancolice, în spiritul tra-
diției ardelenesti, cu o anume preferin-
ță pentru „intimizarea peisajului“ —
cum observă Petru Poantă în prefață
— și într-o retorică solemn-roman-
țioasă — cum observăm noi. Pe lîngă
poeme de dată recentă, volumul con-
ține și texte mai vechi, din tinerețea
autorului (1941—1945) care, comparate
cu cele noi, dau o idee clară despre
evoluția lui Petre Bucșa dinspre poe-
zia de atitudine insurgentă, de influen-
ță cotrușiană, spre o poezie intimis-
tă, saturată de lirism, de expresie ele-
mentară, pendulînd imprezibil între

Un Preda aproape necunoscut (I)

O ediție este de obicei o operă de modestie. Ediția Marin Preda, *Scrieri de tinerețe*, 1937, întocmită de Ion Cristoiu, este și una de orgoliu: orgoliul susținerii — în amplul studiu introductiv ce însoțește culegerea — a unei teze ce se dorește, și parțial reușește, să fie foarte personală cu privire la tinărul Marin Preda (și nu numai). M-am ocupat pe larg în altă parte de această teză. Să spun acum că la fel de importantă ca ediția-argument (programatică) mi se pare ediția-ediție, ediția pur și simplu, din scrierile de tinerețe ale lui Marin Preda. Pentru simplul motiv că ea pune pentru prima oară la dispoziția cititorilor o serie de texte practice necunoscute. Din cele 13 proze reținute de Ion Cristoiu pentru culegerea sa, numai 5 (*Calul*, *La cîmp*, *Colina*, *Înainte de moarte*, *In ceață*) au fost redate de Marin Preda de-a lungul timpului în câteva ediții de Nuvele. Celelalte 13 n-au fost tipărite pînă acum decît o singură dată, în reviste (*Strigoaica*, *Salcîmul*, *Noaptea*, *Rotila*, *Plecarea*, *Iubire*, *Măritișul*, *Nepotul*, *Casa de-a doua oară*, *Întîia moarte a lui Anton Tudose*, *Povestea unei călătorii*) sau în volume (*Dimineață de iarnă* — în volumul de debut din 1948 *Întîlnirea din Pămînturi* *Ana Roșculeț*, apărută în volum separat, în 1949). În fața ochilor noștri se află așadar niste texte rare, niste texte aproape noi. Este motivul pentru care această ediție Marin Preda realizată de Ion Cristoiu — în cazul căreia fructul modestiei se dovedește poate mai prețios decît fructul orgoliului — merită aprecierea și grațitudinea noastră.

O scurtă trecere în revistă a celor 13 proze „noi” nu va fi desigur inutilă. Ce-i drept, nu toate sînt la fel de „noi”. *Salcîmul* în primul rînd dar și *Strigoaica* sau *Noaptea* au fost deseori invocate de critică. În schimb o proză de 40 de pagini ca *Povestea unei călătorii* constituie un teritoriu cvasivirgin iar *Plecarea* este un titlu aproape necunoscut.

În *Strigoaica* (1942), evocînd o puternică psihoză și un puternic personaj, deopotrivă social și fantastic, pe Maria Inghioarta, „tocmîtă să umble cu oile oamenilor”, o ființă am zice azi marginalizată, aspră, țepoasă, necomunicativă, refractară comunității (prefigurîndu-l oarecum pe Țugurlan) și care, după moarte, se face strigoaică, bîntuie satul și înspăimîntă oamenii, apoi se ridică în sus, la lună, regăsim, în persoana eroului, ucenic de cizmar într-un „orășel” probabil nu prea depărtat de satul său natal unde se întoarce cît de des poate: „Eram mîndru de acest lucru și vroiam mereu să mă duc să mă vadă foștii mei colegi, altă lume, dar mai ales fetele”, psihologia deruralizării proprii altor personaje ale lui Marin Preda, inclusiv ale tinărului Marin Preda. („Achim Moromete era un om căruia îi plăcea să-și amintească totdeauna că e și el de la țară. numai pentru a se bucura că acum nu mai este”), ea și, în plină atmosferă de supranatural folcloric, cînd „tot satul voia de urlete și fluierături” menite să alunge vircolacii ce mincau luna, avea trează vocea a rațiunii, cea tipică curiozitate lucidă și parcă ușor sceptică și batjocoritoare, în sensul că mintea noastră poate pătrunde și înțelege orice: — Da' cum sînt vircolacii ăștia, țapo Stanco? întrebai eu”, că nimic nu poate rămîne ascuns și ceperii omenești. Psihozele vor rămîne în atenția lui Marin Preda, afit în prima sa perioadă de creație (vezi povestirea *Nepotul*) cît și la maturitate (în *Delirul*, de pildă).

Schița *Salcîmul* (1942), apărută la o lună după *Calul*, narează tot o „execuție”. Surprins dimineața, cînd trebuia fusese deja isprăvită, de vecini, Tudor Călărașu se simte „ca și cînd toți acei care îl înconjuraseră și-l pironneau l-ar fi prins furînd ori omorînd (s.n. V.Cr.) pe cineva”. Grădina fără salcîm e ca o casă fără acoperiș; salcîmul fusese „acoperișul” tutelar al spațiului gospodăresc, parte din ființa omului care îl doborîra „cu noaptea în cap”, parcă în ascuns (așa precum calul din *Calul* aparținea stăpînului său nu numai ca proprietate, ci și sufletește); „salcîmul falnic” figurează zeitatea protectoare a locului; cîzînd, el „îmbrățișă grădina ca un uriaș”. Moartea lui e o moarte mareață, impunătoare, iar cei care a provocat-o e și se simte vinovat. „Parcă se face gaură în cer dacă moare Stancu lui Stăncilă!”, zice Stancu lui Stăncilă din *Înainte de moarte*. Se face, datorită

lui Marin Preda. Gaură în cer, la propriu, se face prin tăierea salcîmului. Operație prin care se schimbă nu numai regimul de lumină al acelui spațiu rural, ci și regimul psihic al locuitorilor lui. *Noaptea* (1942) este o proză desăvîrșită și e de mirare că Marin Preda n-a inclus-o în antologiei. Doi flăcăi, Ganea lui Teican și Beldie, se duc, noaptea, cu cui la păscut — treabă ușoară și prilej de distracție mai ales. Se iau la întrecere, gonindu-și caili nu fără cruzime și pariind cu nerușinare pe fetele lor, fură pepeni și struguri și îi mîncîcă „injurînd stăpînul locului și întrebîndu-se dacă n-o fi avînd vreo fată” (ca să facă cu ea ce fac ceilalți doi flăcăi, din *La cîmp*), înregistrează că mai „e unu' cu caili p-acilea”, fumează, se plictisesc și ca să nu se mai plictisească se reped dintr-o dată, ca înfeleși, cu măciucile asupra „colegului” lor necunoscut, snopindu-l în bătai. Izlazul, cîmpul, miriștea inaugurează aici acel perimetru al violenței la care scriitorul va reveni, cu un ochi critic, în opera sa de maturitate (în *Marele singuratic*, de exemplu). Există în această schiță multă vigoare tinerească neconșumată, instincte normale, „scuzabile”, dar parcă și ceva necuzabil, ceva fundamental alterat, un întuneric pe care nimic nu-l va putea vreodată risipi. Din perechile de flăcăi din *Noaptea* și *La cîmp* se nasc s-ar zice „zhanghiil”, acei indivizi „pe care nici un gînd înalt nu-l călăuzea”, „violenți și josnici” — evocați delimitativ de Marin Preda în *Viața ca o pradă*: „Astfel de oameni pe care nici un gînd înalt nu-l călăuzea, erau disprețuiți de tatăl meu li cunoșteam pe toți oamenii prin el (...) Cei violenți și josnici erau ocoliți. De ăștia trebuia «să fugi». Erau în afara oamenilor. Tata nu ștatea de vorbă cu ei. Încît uitam totul numai cît îl vedeam, nu-i

Fotografie de Ion Cucu

Parabola dominoului

Te-ai bucurat și a fost prea devreme. Ai avut încredere și ai fost ridicol, patetismul tău a fost inutil iar sinceritatea, entuziasmul, lacrimile și gesturile tale „sublime” de atunci îți par acum grotesci. Te încearcă o nemeșă răutăție. Pentru că nimeni n-a fost „cu tine” decît propria-ți naivitate. Nimeni altcineva, decît niște milioane de naivi aidoma ție.

E primăvară explozivă, vîrsta-ți are încă un prefix surizător, dar amărăciunea, geamăna pesimismului, te înecă. Încearcă să-ți pregătești sufletul pentru o nouă Răstignire a Dumnezeuului tău, dar sufletul nu mai are putere să se înalțe, greu de balastul deznădejdiei. Păcătuiești, o știi de la Învățătorul tău spiritual pe care nu l-ai mai căutat, nădăjduind să găsești în propriile puteri ceea ce nu ți-au dat, ori nu ți-au revelat ceilalți. Unii dintre ei au murit eroi, cu norocul de a nu-și mai vedea maculat sacrificiul. Unii dintre ei au știut de la început și nu i-ai crezut, stăruind în confuzie și speranță vană. Ai plîns, ai ieșit în stradă, ai acționat, ai scris tone de pîlde și metafore inutile, ai pledat

povesteam nimic... Mi-era de ajuns să-l aud glasul lui liniștit: «Ce faci mă, copile?» și lumea întunecată, a cărei perdele se dăduse o clipă la o parte și văzusem uritul și abjecția, se închidea la loc și înceta să mai existe pentru mine». Văpaia focului de la Moreni zărit cu o uimire candidă de Beldie „luminează” totuși întrucîtva siluetele celor două personaje și finalul schiței — un final oarecum împăcat, senin, consacrat contemplației estetice.

Rotila (1943) și *Plecarea* (1945) sînt, în cadrul scrierilor de tinerețe ale lui Marin Preda, prozele cele mai puțin realizate. Cățărarea lui Nilă, trăgînd după el o rotilă de plug, în salcîm rămîne excentrică (un critic s-a întrebă chiar dacă nu cumva este vorba aici de un ritual) iar proza în întregul ei — obscură. (În schimb, retrospectiva confruntării lui Nilă cu cei „doi mîgădai cu măciuci” este foarte bună.) *Plecarea* este importantă pentru că introduce în literatura lui Marin Preda tema războiului, reluată apoi nu o dată de scriitor în schițe, nuvele, romane. Amănuntul excesiv de crud și de pueril al piciorului smuls de o explozie și ridicat în aer, care cade apoi peste fața mutilatu-

și al pretîns în numele Utopiei, memorandumist al cauzelor dinainte pierdute. Dinainte pierdute. N-ai știut că jocul era făcut, și că nimic nu mai merge. *Rien ne va plus*, ruleta a dezmoșteniților, țară a penitențelor Iluziei.

Deasupra capului tău e țeava lunetistului care-ți țintește calm, răbdător, tîmpla. A fost acolo totdeauna și tu afli abia acum. Ai fost mereu mințit și afli abia acum. Ți-au jefuit grădina și afli abia acum, adică prea tîrziu, și-ai vrea să strigi, să protestezi, să întrebi. Cine? Pentru ce? Din a cui poruncă?

Dar cineva, nevăzut, îți astupă strigătul și întrebarea nu mai răzbate în afară, în timp ce propria-ți mină astupă gura aproapei. Din iubire, din prudență, din FRICĂ. Din lașitate. O nouă frică, o nouă lașitate. Alt-cineva îl va îndemna pe altcineva să tacă. Alt-cineva va înarma mina alt-cuiva ca să supravegheze această tăcere, neant al consimțirii și renunțării.

Dar cei care continuă?...

Poate n-au aflat că *rien ne va plus*, crupierul a decretat, ruleta s-a blocat, numai dominoul continuă la infinit. Gura ta mută, tîmpla ta vulnerabilă, degetul care așteaptă răbdător pe trăgaci, deasupra alt trăgaci și alt deget autoritar iar deasupra lui indexul care se plimbă pe destinul unei hărți.

A fost „Săptămîna Patimilor”, iar tu pricepi prea tîrziu ceea ce alții au priceput prea devreme. Uluiur de devreme...

Smaranda Cosmin

lui exact în așa fel încît pîntenul cizmei se înfige „ca un piron în ochiul lui drept” rămîne o curiozitate în scrisul lui Marin Preda. În ciuda stîngăciei ei, o frază ca aceasta: „Pentru toate ororile (cu excepția plecării din tranșee la atac, n.n. V.Cr.), omul are în el posibilități ce corespund” va avea ecouri în opera de mai tîrziu a prozatorului (*Delirul*). Ideea că mamele și femeile nu-și ocrotesc fiii și bărbații trimiși pe front, că nu protestează, că-l lasă să plece, ideea absurdității unei asemenea resemnări „rimează” — chiar în scrierile de tinerețe ale lui Marin Preda — cu revelația „indiferenței” de neînțeles a oamenilor față de moartea și îngroparea semenilor lor (v. *Nepotul*, *Întîia moarte a lui Anton Tudose*).

Iubire (1945) e o replică la schița *La cîmp* și ea constă în apariția sentimentului iubirii acolo unde înainte nu exista decît instinct și animalitate. Surprinzînd-o pe Drina lui Albu goală, scaldîndu-se în ochiul de apă de la Valea Morii, loc „rămas uitat”, parcă vrăjit, Dugu nu se comportă ca Bilea (antipodul „trogloditului” din *La cîmp*, eroul din *Iubire* e un adolescent frumos: „Ești așa de frumos, mamă, că mă topești. De o săptămîină mă uit la tine cum ți se schimbă ochii. Așa era tat-tău cu vreo cîteva zile înainte să se ducă”; „Băiatul creștea larg în umeri, iar arcul buzelor mai întîrzia cu întorsături și mișcări de copil. Dar cînd se ridică de pe scaun și ieși în curte, toate lucrurile parcă se ridicară după el. Masa, ușa, geamurile ieșiră afară”; un fel de noblețe, de aristocratică mărinimie îl caracterizează de altfel pe Dugu care, ajuns la Pămînturi, unde se află „cel mai mare stejar din toate împrejurimile”, locul confruntării cu Achim, „aruncă ciomagul lui cu puiulță departe” și așteaptă ca rivalul său „să dea el întîi”; „Păi să nu mai aștept!”, i-o retează „secundantul” său, Costache, exponentul spiritului practic, realist). Dugu își propune nu să subjuge fizic fata, ci s-o cucerească: iubirea are nevoie de *consimțămîntul* perechii. Violența se manifestă în continuare la Dugu doar prin *intensitatea* sentimentelor sale. În această povestire apare figura mamei bisericose (reluată mai tîrziu, de pildă în *Morometii*), care își îndeamnă fiul să nu uite de cele sfinte. „Dugu tăcu și începu să mînce. Tăcuse dinainte, nici n-auzise ce-i spusese mamă-sa la urmă” (s.n. V.Cr.). Iubirea umple pînă la refuz întreaga existență a eroului: nu mai rămîne loc pentru nimic altceva. Iubirea e religia lui Dugu. De semnalat că Valea Morii ca spațiu vrăjit ar putea anticipa miraculoasa plajă din *Frugur*.

Măritișul (1946) introduce motivul casei de a doua oară, culpa femeilor văduve măritate din nou, culpă de sorginte religioasă. „Ce de păcate” implică un asemenea act, Petra lui Sandu Bădună înțelege în chip limpede în ultimele rînduri ale schiței, la sfîrșitul unei zile zbuciumate, ziua în care aflase că fiica ei din prima căsătorie, Catrina, se măritase fără să-i spună. Însoțită de un subit vîrtej de praf și de frunze ce îi exteriorizează (la un mod poate prea mecanic) starea interioară, Petra se duce la fostul ei socru, Petrache, în a cărui casă, după recăsătorirea ei, crescuse Catrina și față de care femeia încercase întotdeauna o teamă tulbură (eventuala legătură abisală dintre cei doi fiind sugerată și de numele personajelor: Petra-Petrache), își muștră fiica și se repede la ea s-o bată, intervine însă bătrînul — și intervenția lui armată (trage cu pușca în noră) e cît pe ce s-o omoare. Pisica pe care Petra o zărește înainte de a intra în prima ei casă („o pisică îi sări înainte, se oprî în mijlocul drumului și, cînd ridică laba, o privi pe femeie cu luminile ochilor, mieunînd. Ea se înfioră și-și făcu cruce înfricoșată. Puse mina pe o piatră, încrîncenîndu-se, și-o aruncă cu putere. Piatra zbîrnîi, lovînd gardul uliței, și pisica sări repede într-un salcîm”) se dovedește într-adevăr rău prevestitoare. Moartea subită, neverosimil de „ușoară”, inexplicabilă a primului bărbat al eroinei: „Într-o dimineață trebuiau să plece la cîmp, și bărbatul se sculă în capul oaselor în pat. Își aduce aminte. Aveau agățată de grînda casei, chiar în dreptul patului unde dormeau, coșnița cu mîncare. Făcuse de seara azimă și o pusese în coș, agățată de grîndă. — Hai să mergem, i-a zis el. Al făcut pline? — Am făcut. Bărbatul a întins mîinile în sus să ia coșnița. Abia a apucat-o și a rămas cu ea în sus, încordat, cu mîinile înțepenite. — Neculaie, ce-l cu tine? Atît i-a zis, și el a căzut țepăn la loc și n-a mai mișcat”, prefigurează „ciudata moarte a lui Stan Tudose” din *Nepotul* și *Întîia moarte a lui Anton Tudose*.

Valeriu Cristea

BUDDHA DE LA PEKIN

1

1955, 1956, 1957... Când în sfârșit, te vei hotărî ?

Când te vei hotărî, în sfârșit, să mori ? Mai târziu, în Occident, lumea începea să mă întrebe :

„Ce așteptați ca să vă hotărîți ?”

Fiindcă, toată lumea știe, e foarte lesne să-ți părăsești țara pentru a nu te mai întoarce niciodată. Este foarte ușor să-ți curmi linia vieții. Este destul de ușor să te sinucizi.

Oamenii aceia, judecătorii din Occident, cei care hotărăsc în Occident asigurarea pe viață, pensia lor de bătrânețe, legile lor gelatinoase, tribunalele lor fără valoare. Omorându-ți tatăl și mama, poți scăpa cu aminări, circumstanțe atenuante, cu întreaga înțelegere a psihiatrilor, a tuturor.

Occidentul. Rasa superioară. Piață liberă plus asigurări sociale, plus laxism judiciar, plus „nu se poartă judecata de valoare”, plus „poți să spui orice” (de exemplu că doi și cu doi fac cinci). Totul e adevărat, nimic nu e adevărat, după părerea ta. Paradisul terestru. Nimic nu supără, nimic nu contează. Nu ții la cineva, ești politicos. Nu urăști, puțin îți pasă. Nu omori, îl lași să piară.

Știu ce spun : de două ori în Occident eram gata să pier.

Occident te iubesc.

În Est, eu eram strivit.

Est, te iubesc. Nimic nu e adevărat în afară de linia partidului. Cea a momentului ; cea de ieri e leproasă și sinucigașă. Nimic nu e bun, în afară de a te supune cu entuziasm. Nimic nu e rău, în afară de a nu fi pe placul partidului. Omori tată și mamă dacă e în mersul Istoriei. Istorie a risului, a muri de ris. (În Occident, ca să-ți omori tatăl și mama trebuie să fii bogat. De preferat, foarte bogat. Trebuie să fii în mersul pieții. Piața celor trași pe sfoară.)

Marxiști-leniniști vă iubesc.

Dar nu vă mai bag în seamă. Unde vă ascundeți mici celulați ? (De la celulă). Unde sînteți amabili farisei, dragi hitri ? Ne-ați costat numai șaptezeci și doi de ani din 1917, numai câteva zeci de milioane de morți, câteva mici sute de milioane de sperați. Pe mine, numai tinerețea mea, nimic altceva decît viața.

Acum vă ascundeți.

Am înțeles Estul. Acum trebuie să comunic descrierea mea. Pe ce cale ? Unde să strig ?

În Occident, bineînțeles. În acest Occident despre care nu știu nimic decît din cărți.

Biblioteca din Babel.

Să completăm, mi-am spus, biblioteca din Babel. Să contribuim cu povestea noastră. Cum să ajungi la Babel. Deocamdată sînt trimis la Pekin.

2

Aeroportul din Pekin. Dulceață aurită de toamnă în nordul Chinei. Munți albaștri ca dinții fierăstrăului, ca într-un laviu din epoca Soung. Miros de argilă în aer. Aici începe argila. Loesul începe aici și se termină departe, foarte departe în Occident, în valea Dunării de jos, acasă, acolo unde m-am născut, unde nu mai sînt, unde nu voi mai fi niciodată, acasă. „Îmi amintesc, îmi amintesc de un cîntec din vremuri vechi...”

„Tovarășe, sînt Li, interpretul dumneavoastră. Fiți binevenit. Sînt transportat de bucuria sosirii dumneavoastră !”

„Bună ziua, dragul meu Li. Ești de o perfectă politețe chinezească. În limbaj european se spune „sîntem foarte bucuroși”. Un grad de exagerare în minus. Cum spui „demon străin” ?

Rîde, protestează, nu vrea, ochiul său oblic clipește : are simțul umorului.

„Noi le spunem yang-konei-tsen, «demonii de dincolo de albastru», adică de dincolo de mare. Yang, «albastru», ca Yang-tsen-kiang, fluviul Albastru. Noi le spunem uneori europenilor tatsen, «nasuri mari». Vreți să luați loc în această modestă mașină ?”

Are șapte metri lungime.

„Ce miros este în aer ? Argilă și încă ceva. Ce ?”

Li amabil :

„Îngrășăminte umane. Noi sîntem săraci. Când vă voi duce să vizitați o comună primitivă o să vedeți : politețe perfectă, dar în locul ceaiului o ceașcă de apă caldă iar invitatul se va așeza

pe prăjina transversală, dîndu-și contribuția la îngrășarea cîmpului.”

Mă privește drept în ochi. Cred, că ghicesc :

„Care este scriitorul dumneitale preferat. Li ?”

„Tovarășe, scriitorul meu favorit este autorul cărții **În căutarea timpului pierdut.**”

Ghicesc din ce în ce mai mult. La Ulan Bator, în cartierul rezidențial, valea Comitetului central, numită astfel fiindcă acolo locuiesc conducătorii partidului, în corturi numite iurte, din pișlă de foarte bună calitate, am vizitat un tovarăș poet, devotat cauzei poporului. Poetul său favorit era Paul Valéry. Minte frumos, vine de departe, dar lucrurile astea depășesc cea mai monumentală minciună ; nu aș îndrăzni să le inventez.

„În căutarea... îmi amintește foarte mult de **Vis în pavilionul roșu, Houng-lo-mong**”, adaugă Li cu un accent de emoție politicoasă. Și, gîndind bine : „**Genji monogatari**, de asemenea, cel mai vechi dintre cei trei. O capodoperă !”

3

Li venea de la muncă, de jos, dintr-o comună populară cu un sfert de milion de țărani. Responsabilul politic al comunei hotărîse ca vehiculele țărănilor, atît briștele pe două roți cu coviltir ca și roabele cu o roată, să fie acționate cu rotire prin bile.

Rotirea pe bile se face prin bile de oțel calibrate la sutimi de milimetru, cu ajutorul instrumentelor de precizie.

„Noi, chinezii, putem să facem orice, tovarășe, dar să călim bilele de oțel special în cuptoare sătești și să le calibrăm cu ochiul liber nu putem”, mi-a mărturisit Li, cu un suris îndepărtat. Acolo sînt, deci, câteva zeci de mii de briște și o sută de mii de roabe care au devenit inutilizabile iar țărani vor duce de acum înainte pămîntul în coșuri puse pe cap. Canale, șanțuri, diguri, tot timpul argila trebuie frămîntată și transportată.

„Pe cap e foarte greu, îmi spune Li. Dar e mai erotic”, adaugă fără să clipească.

Li mă întovărășește la templul celor Cinci Sute de Buddha, în afara Pekin-ului. La intrare veghează, cu spațele ridicate, două statui uriașe, Păzitorii Pragului, cu figuri strîmbîndu-se cu o ferocitate îngrozitoare.

„Cei doi de acolo sînt Organele Securității”, îmi spune Li impasibil.

În interiorul templului existau, în rînduri suprapuse în piramidă, statui ale lui Buddha șezînd, în cele cinci sute de încarnări.

Una îl reprezintă pe Iluminat, cu un soi de ușiță în stomac iar în interior un Buddha în miniatură.

„Asta este, îmi spune Li, la fel de imperturbabil, un rest de conștiință burgheză.”

4

În piața Păcii cerești, tunurile scot niște pîrîituri formidabile. Tîșnește un fum ușor, trandafiriu uscat, cu miros de santal.

„Voi scototiți pe degete, începînd cu degetul mic, îi spun lui Li. Noi începem cu cel mare.”

Ne aflăm în tribuna străinilor. În cealaltă tribună sînt demnitarii chinezi, toți în bluzoane de pînză groasă albastră, închise pînă în gît, un stilou și un pix în buzunarul stîng de la piept. Mareașalii erau mai bălțați. Pantchen Lama, vice-Dumnezeul tibetan, un bărbat destul de tînăr, poartă veșminte din pînză de aur, o cască colonială aurită avînd deasupra un moș și o bulă de cristal. Alături de el, un tînăr demnitar miao sau liao cu umărul și brațele goale, de-a curmezișul umerilor o spadă mare al cărei mîner depășește lobul urechii drepte : la îndemîna ; ușor de manevrat.

„Apropo de cinci degete, îmi spune Li, noi avem și cinci puncte cardinale.”

În jurul nostru, în tribuna străinilor, europeni de stînga aplaudă cu un entuziasm delirant, conducătorii partidului de sus, din virful porții Păcii cerești, Tien-An-Men, sau Tiene-An-Mene, Cer-Pace-Poartă. Manifestau forme de adorație pentru Unchiul Umanității, aș fi zis mai degrabă bunica, fiindcă marele profet-tiran avea ceva feminin în trăsături. Surîdea patern sau matern occidentalilor progresiști în extaz. Eu și cu Li priveam cu coada ochiului, aplaudam puțin, cu moderație, ca inițiatii din templul unei divinități despre care știam că nu e decît o bucată de lemn.

petru
dumitriu

„Care este cel de al cincilea punct cardinal ?” l-am întrebat pe Li.

Lîngă noi, un invitat străin în burnus de mătase albă s-a lăsat pe vine în veșmîntul său de vis, ca în **O Mie și Una de Nopti**, și-a pus o parte pe cap dispărînd sub ea, începînd să facă, ascuns în micul nor de mătase, mișcări misterioase.

„Își încarcă aparatul de fotografiat cu un film nou”, mi-a spus Li văzîndu-mă neliniștit.

Blindate de un model desuet defilau prin fața noastră, cu tunurile ridicate. Apoi au urmat formidabile unități de infanterie, mii de oameni la un loc, poate chiar zece mii, van-souei.

„Calmați-vă, mi-a spus Li. Dacă vreți să contemplați rîndurile tovarășilor soldați.”

„Le contemply.”

„Nu sînt drepte, mi-a explicat. Sînt sinuoase. Există o ușoară unduire.”

Avea dreptate. Era liniștitor. Soldații aceștia nu erau Prusaci. Nici măcar moscoviți.

Liniștit din punct de vedere al forțelor armatei populare, am revenit la întrebarea mea :

„Și al cincilea punct cardinal ?”

„Al cincilea punct cardinal e **Ichoung**, centrul, mijlocul. **Tchoung Kouo** : Imperiul la mijloc. **Tchoung Tching** : Capitala din Mijloc. Spre deosebire de Bei-djing sau Pekin, Capitala din Nord și de Nandjing sau Nankin, Capitala din Sud. **Tchoung** sau **dzoung**, dacă preferați”, a conchis Li.

„La noi, i-am răspuns, centrul este zero, intersecția coordonatelor. Zero, aici de față, **zefiro** sau **céfiro** din arabul **as sifr**, vidul. Pustiul. Neantul. Și, de asemeni, cifra, în engleză, **cipher**, Zero.”

„Cu totul remarcabil, spuse Li impresionat. Dumneavoastră suferiți de un vid în centrul dumneavoastră interior ?”

Mă întreba cu solicitudine, de parcă aș fi îndrăznit să-i mărturisesc că a zolo departe, în Vest, la celălalt capăt al Eurasiei, pe micul nostru continent ciopîrîit de mări și de peninsule, suporțăm nu numai nasuri mari proeminente, ochi mari rotunzi uneori chiar îngrozitor de albaștri, o culoare a pielii leproasă, iar ca o culme, nenorociți cum sîntem, un zero în centrul nostru interior. Acolo unde ar fi trebuit să fie un izvor care tîșnește, la noi se află neantul ?

Sub noi, în piață, un mareșal a apărut cu mașina în careurile trupelor. Cu mîna la caschetă le adresa răcnetele militare de rigoare. Ceea ce la noi în Occident ar fi fost ceva cam așa, scrogaen GNEU ! Aici era invers : începea feroce, SCRO ! scădea, expirînd : gneu, gneu... Sindicatele au defilat sub drapelele lor ; stindarde, flamuri : verzi-măr, roz, fildes, azur : nu avea nici unul roșu, mai ales roșul sinistru de abator al stîngilor europene, caraibe etc.

„Li, noi nu avem un vid în centrul nostru interior. Eu, de exemplu, îl rog pe acela, dacă preferi, ceea ce este în mijlocul tuturor lucrurilor, mai aproape de mine, ca Eul meu.”

Li surise încîntat :

„Este ceea ce noi numim Cerul iar de curînd dialectica materialistă !”

În piața Păcii cerești, manifestații purtau un dragon unduitor, cu capul unui locuitor al Pekin-ului îngrozitor de feroce, cu o mie de picioare.

„Dar o mare parte din voi are un vid în centrul interior ?” insista Li cu un interes caritabil, parcă s-ar fi interesat de starea unui bolnav.

În prezent defilau capitaliștii devotați cauzei poporului, toți în redingote negre, pantaloni reiați și melon negru.

„Da, mulți dintre noi au un gol în mijlocul trunchiului”, am răspuns, privind în spatele nostru, fiindu-mi rușine de noi, europenii.

Vorbam în aer, cu spatele la tribună.

„Ce găsești ferm, substanțial... existînd ?” l-am întrebat pe Li, care era alături de mine, întors cu fața spre piață, spre defilare.

Sub ochii mei, la cîțiva metri jos, în spatele tribunei, ghemuți în cerc, pe călcîie, invizibili publicului, demnitari birmani în vizită la Pekin, fumau țigări.

Erau oameni în vîrstă, purtînd bolero de mătase neagră cu minci strimțite și fuste de mătase multicoloră, cu falbala în față, acolo unde scoțienii poartă **sporrán**. Pe capetele ușor mumificate purtau un turban de mătase, negru, alb sau roz, foarte strîns, în formă de ou cu virful spre occiput. Fără încălțăminte : desculți.

Acești domni discutau cu o înțelegere ciune, o finețe și o curiozitate evidente. Pe cînd îi priveam, unul dintre ei a aruncat chîstocul țigării, virîndu-și mîna bună sub falbalaua de mătase a fustei cu un gest alarmant. Decența era salvată : de sub floarea mare de mătase unde își băgase mîna a scos o nouă țigară.

„Mulți dintre dumneavoastră și mulți dintre noi”, murmură Li, privindu-mă atent. „Deci, mă întreabă, acolo nu e nimic ?”

Întrebarea merită un răspuns tot atît de serios.

„Nu știu, i-am răspuns. Nu am fost încă în Occident.”

„New York este un oraș formidabil”, declară Li cu stele în pupilele negre.

„Ai fost acolo ?”, îl întreb.

„Nu încă”, răspunde cu candoare.

„Voi merge întîia la Paris”, i-am sugerat în timp ce zece mii de porumbei, simbol al păcii, urcau, asemeni unui nor, deasupra pieții Păcii cerești.

5

„Astăzi programul prevede o vizită la templul călugărilor tibetani, pentru a-l contempla pe marele Buddha”, m-a anunțat Li.

Erau undeva, în spatele unui bazar. Bazarul consta din mese așezate pe o stradă, de la un trotuar la celălalt, din cap în cap. Erau expuse, oferite alegerii noastre, haine de mătase căptușite cu lînx, oale de noapte fără toartă, săbii, bărbi false pentru teatru, albe, montate pe un fir de alamă pentru agățat de urechi. Nu aveau deschizătură pentru gură ; se cînta, se vorbea, prin barbă.

După o succesiune de curți interioare, față templul. Pe alee un bărbat tînăr, în cămașă, se prosterna, întins pe burtă pe dale, se ridica, se prosterna, se ridica, la nesfîrșit. Am făcut un ochi și am urcat treptele de sub colonadă.

Aici, așezați în poziție de lotus, pe două rînduri, în unghi, călugării psalmodiau.

Togi de lînă roșu stîns, drapate ca în antichitate, cu umărul și brațul drept goale : Cranii rase, descoperite sau împodobite cu o cască pseudo-greacă antică de fetru galben cu margine de lînă.

Murmur sonor, zumzet de viespi din oțel : **om maris padme houm**.

Am pătruns în patioul templului. Sau în curtea interioară. O fîntînă pătrată înconjurată de galerii pe două, trei etaje. Umplută de statuie.

Fără distanță, fără perspectivă. Este acolo, nemijlocit, uriașă, în hlamidă de mătase. Este, se pare, un singur trunchi de copac, doborît departe în sud-vest, în pădurea virgină, plutind apoi pe Mekong, pe mare, pe Canalul imperial, cu secole și secole în urmă. Înălțat aici, implîntat în pămînt în mijlocul templului construit în jurul lui.

Lemn roșu închis, sculptat după chipul omului, îmbrăcat în mătase. Statuia are brațele lipite de corp, îndoite la cot, mîinile întinse, neîntoarse, deschise către înalt sau către jos. Pur și simplu întinse în fața trunchiului. În curmeziș, peste încheietura mîinilor, un lung șal de mătase.

A oferi un șal este gestul ritual al salutului, darul de bun venit sau de rămas bun. Îți dăruiesc șalul, poți să te folosești de el legându-mi încheieturile, făcându-mă prizonier. Mă supun ție.

Gest de pace. Ne înclinăm capul: uite, lovește dacă vrei. Întindem mina: iată, ia-o, nu este înarmată. Ridicăm mina deschisă: nu are spadă!

Ei îți oferă, mutual, simbolul sublimat al sclaviei.

Sud este figura uriașă, acaju, cu doi ochi mari fixați drept înainte, departe înainte, deasupra acoperișurilor din olane ale orașului imperial; deasupra cimpiei cu miros de argilă și excremente, dincolo de munții albaștri ca dinții fierăștrăului, dincolo de curbura globului pământesc, drept înainte prin spațiul-timp, acolo unde la douăzeci de milioane de ani lumină, spațiul-timp se curbează, revenind asupra lui însuși până redevine trecutul, împreunându-se cu prezentul și pornește din nou, după dimensiunile spațiului-timp, drept înainte, către viitor, acolo unde, la douăzeci de milioane de ani lumină... Un frison scurt pe corp, sub haine.

Există aici, în fața mea și în mine, o prezență formidabilă.

Te salut Siddharta Guatama, înțelept al clanului Sakyas, Sakyamouni, iluminat, om care ne înveți să străbatem toate limitele.

Așa i-am vorbit în tăcere.

Nu sînt nici superstițios, nici curios, nici credincios. Nu cred nici măcar într-unul Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh.

Nu cred: știu. Acolo unde nu știu, îmi păstrez gîndirea.

Mă rog, bineînțeles, în fiecare zi și în minte, în fiecare clipă. Fără imagine. Nici măcar printr-o imagine. Cu siguranță nu prin cea a lui Buddha uriaș de la lamaseria din Pekin.

Era, însă, acolo o prezență fulgerătoare, o liniște de trăznet și de fulger care îmi zbirlea pielea pe corp.

Acum, în mai 1989, știu ce era. Noi ne rugăm în fața imaginii lui Isus Christos, a celui în care Dumnezeu și umanul se întîlnesc, nefiind decît unul și același salvator al umanității, deasupra morții, dincolo de condiția umană, Dumnezeu, dincolo și deasupra ființei și neființei.

Ei se roagă în fața imaginii omului care l-a învățat cum să depășească suferința de a exista, cum să se ridice în lumina unui neant care nu e decît ființa pură.

Noi, noi ne prosternăm în fața Salvatorului nostru, Dumnezeu și Treimea cea de-o ființă, Creatorul universului, Fiul omului și Duhul sfînt.

Ei se prosternă în fața omului Siddharta Guatama, filosoful clanului Sakyas care învață cum să te înalți dincolo de suferința ființei.

Mi-am înclinat capul în fața acestui mare semn în lemn, de douăzeci de metri înălțime, din care jumătate înfipt în solul de loes. Am scos un suspin profund, liniștitor. Îți mulțumesc, Doamne, gîndeam, dincolo de orice limită, că m-ai învrednicit să salut imaginea presupusă a acestui om și, prin ea, să-l salut pe el. Și prin el să te salut pe tine, Dumnezeule, pe tine singur, tu indivizibil, tu și fiul tău, consubstanțial cu tine, în unitate cu sfîntul duh. Mulțumesc.

„Se așteaptă adesea un suspin ca al dumneavoastră cînd frații se roagă în tăcere”, îmi spune Li. Și continuă cu aceeași figură indiferentă: „Frațele însărcinați cu primirea străinilor ne așteaptă”.

Călugărul nu avea vîrstă; și el în togă roșu stîns, cu umărul și brațul gol, cu capul nas. I-am mulțumit că ne-a primit. Li traducea.

Am reluat:

„Înainte de a ne despărți, cucernic

frate, încredințează-mi un mesaj pe care să-l transmit într-o împrejurare prietenilor. Unui prieten. Sau unei prietene”.

Călugărul a mormăit meticulos. Li s-a întors spre mine:

„Cucernicul frate spune că nu are nici un mesaj. Cucernicul frate spune că dacă cei cărora le este destinat mesajul sînt în stare să-l înțeleagă, mesajul este de prisos. Iar dacă cei cărora le parvine mesajul nu sînt în stare să-l înțeleagă, mesajul este inutil”.

Călugărul mi-a suris, încrețindu-și tîmplele, la o distanță de cîțiva ani-lumină, apoi mi-a oferit pe încheieturile miinilor întinse spre mine un șal îngust de mătase albă.

L-am primit și m-am înclinat, cu un suris, fără doar și poate, la fel de indescifrabil pentru el, pe cît era al lui pentru mine.

„Li, spune-i cucernicului frate că îi mulțumesc pentru acest mesaj care nu este unic. Îi încredințez și eu unul pe care îl și cunoaște”.

„Nu atît de repede, tovarășe”, spuse Li flegmatic, surescitat. Îi plăcea să traducă așa. Am așteptat să traducă și am continuat:

„Meseria mea este de a scrie povestiri, voi scrie una pentru Occident, pe care îl cunosc pînă acum numai din cărți; acel Occident care s-ar putea numi biblioteca lui Babel”.

„Nu atît de repede, tovarășe, vă rog”, spuse Li.

„Am descoperit că povestirea mea nu are valoare. Are valoare numai adevărul ultim sau prim, neclintit, neîndoios, bunul, purul: să nu faci să suferi aproapele tău. Eu sînt aproapele tău. Nu-mi face rău. Nu, nu rău. Putem discuta mai multe definiții ale răului. Dar rău, pur și simplu, acela care te face să gemi, sau să strigi, sau să plîngi de durere”.

Călugărul a răspuns printr-o frază, încrețindu-și tîmplele, cu un suris destul de generos, jumătate jovial, jumătate rece...

„Cucernicul frate vă mulțumește că nu i-ați transmis un mesaj”, exclamă Li cu un aer încîntat.

Întorcîndu-se spre lama tibetan l-a explicat ce spusese, desenîndu-i cu indexul drept o ideogramă pe palma stîngă.

„Ah, Hao!” exclamă călugărul.

„Bine!”

Exaltat de întîlnirea mea cu uriașa bucată de lemn, țînînd bine minte discursurile consemnate în Dhammapadam, mai ales parabola omului rănit de o săgeată, am continuat entuziasmat:

„Spune-i cucernicului frate ce am înțeles și noi: modalitățile sînt scopul. Nu numai nu-mi face rău, ci mai ales: fă altuia ce tu vrei să-ți faci. Citat din Jeu-Chou Ke-li-chtou”.

Lama și-a ridicat cele două palme pergamentoase și a ris artătîndu-și gîurile negre dintre un număr oarecare de dinți galbeni.

„Cucernicul frate spune că vă dă binecuvîntarea sa”, a tradus Li.

Am întins către lama antebrațele cu fișia de mătase.

„Spune-i că și eu îl binecuvîntez. Hsié-hsié și taihsiene!”

După noi înclinări ale capului și ale bustului ne-am despărțit rizînd ca înțelepții de jad, eu purtînd pe antebrațe darul păcii, simbolul predării reciproce în prietenie.

Am păstrat modestul dar de mătase. Sînt gata să-l transmit, pe antebrațele întinse, mai departe.

(Fragment din cap. VII, cartea a doua din romanul „La moisson”, Ed. Table ronde, 1989)

În românește de
Andriana Fianu

vasile

petre

fati

Rolf

Ca să mă gîndesc la moarte mă gîndesc la tine.

Mi-am ars buzele cu țigara de foi. Acum sînt liber. Acum nu-mi mai pasă de libertate. Aia cu gropiță-n obraz. Asta e! Ca Rimbaud îmi voi vinde casa, Scrumiera de bronz, cărțile, măsura de scris.

Și asta pentru cîteva zile bune la țară. Bun. Și cînd moartea va veni la mine Eu ce-i voi spune? Îmi voi căuta țigările?

Bun. Nu sînt acasă.

S-o luăm de la capăt

Așa, ca s-o luăm de la capăt. Adică de la sfîrșit.

Eu sînt un om singur. Nu am ce face cu singurătatea mea.

O dată m-am gîndit că e bine să cred în moarte.

Azi sînt ca și mort. Și dacă e să credem că tot ce e viu e un fel de plimbare

Eu sînt viu. Acum îmi pun etichete peste acest poem.

Gata, mă gîndesc la el ca la un prieten. Cine știe cînd o să aibă nevoie de mine.

Cine știe cînd o să aibă nevoie de mine.

Vint liber

Doamne, acoperă cu mina poemul ăsta, Spune că nu e bun de nimic.

Să-l arunc naibii la ghenă de gunoi, Bate-l cu nuiaua.

Și gîndește-te la mine care l-am scris. Atunci poate o să-mi cadă miinile.

Atunci poate o să-mi cadă degetele, unghiile,

Eu l-am scris atît de greu

Într-o odaie de trei pe patru,

Eu n-am nevoie decît de tine,

Eu l-am scris singur ca să pot să întînd o mină,

Ca să pot să beau apă,

Ca să fiu bun,

Ca să port o bască pe cap,

Ca să fiu un om singur,

Ca să nu mai flu.

Act

Niciodată inima mea nu a dorit o iubită adevărată.

M-am mulțumit cu puțină piine, cu puțină apă.

Cei care așteaptă un mic semn din partea mea

Vor primi o ceșcuță de ceai.

Eu nu vreau să spun că pajiștea verde E atît de verde.

Cît despre micile scrisori anonime

O să mai vorbim. Azi, miine, odată.

O floare

Curajul care mi-a lipsit ca să te iubesc e o simpatie pentru lucruri

de care am nevoie.

Și frică. Acum știu bine că micul negoț cu plante

E un comerț în floare. Acum pot să spun:

n-am nevoie decît de un pat de lemn, de tine, alături,

de un cuțit,

de o gură de apă.

Gavotă

Pe urmă gata cu poezia. M-am săturat.

Bestia asta mică urcă scările, vine în casa mea,

Se așează pe scaun. Eu sînt poezia.

Aș dori din inimă să nu mai scriu nimic, Aș dori să repar parcul de automobile

din cartier.

Dar bestia asta mică urcă scările, vine pînă sus,

se așează în brațele mele. hopa!

Ai casei știu treaba asta și nu suflă o vorbă.

Asta pînă-ntr-o zi!

Pe urmă mă gîndesc la tatăl meu mort.

Poate că... Așa că dacă-mi doresc o viață lungă

O să am o viață lungă. Dar despre viața asta o să mai vorbim altă dată.

Un om

cu viitorul în față

Cînd mă gîndesc la viitor mama mea spune, gata,

S-a terminat cu joaca. Ești un om tînăr.

Port în brațe o mașină veche de spălat rufe.

Ăsta e viitorul. Acum mă ocup de lucruri banale: arta.

Cu gura am atins arta: era atît de dulce,

de amară, de bună, de vicioasă, de veselă

Ca un crevet. Și pe urmă sînt mai multe feluri

de a fi singur.

A fi fotografiat singur,

A mulțumi pentru a fi singur,

A aștepta să fii singur.

Și apoi?

LIBER VERITAS

— Pui de cătea ! A sosit momentul condamnării...

— Condamnării ? !

— Ce credeai dezertorule, că n-o să te înhățăm ? Zi-i ! Și, mă rog, cu ajutorul cui te-ai sustras îndatoririlor ?

— Cu... ajutorul... cui..., bișuiam găsiind.

— Și pe el o să-l pedepsim. Numele lui ? Mărturisești, sau...

Invizibilul călău tăcu lăsându-mă să reflectez la situația mea fără ieșire.

Imobilizat în lanțuri prinse-n belciuge fixate-n zid, treceam în revistă instrumentele de tortură expuse pe-o bancă slinoasă : bice scurte, răngi, ciocane, clești, mese sulfuroase, menghine, foarfeci, lanțete, scalpele, trepane, cirlige, frînghii. Satire de mărmi diferate stăteau rezemate de un butuc înșingherat pe care se afla o gambetă liliachie aidoma celei întilnită-n fereastră gării. Dincolo de sala macabră în care fusesem azvîrlit, creșteau țipete neomenești. Dintr-odată s-a deschis ușa. Tresărind, am scăpat din mînă „Istoria omenirii“.

— M-o trimăs găzdărița cu cinerul ăsta, murmură Drăghina. Înaintă lent și puse farfuria pe masă.

— Mulțumesc, mamă Drăghina.

— Îi trii firtai la patru, maichii, trăbă să minci ușina. Găzdărița o mers la snăidăriță s-o tocmască.

— Bine, mulțumesc, am spus iritat. Deranjurile în timpul lecturii mă sufocau.

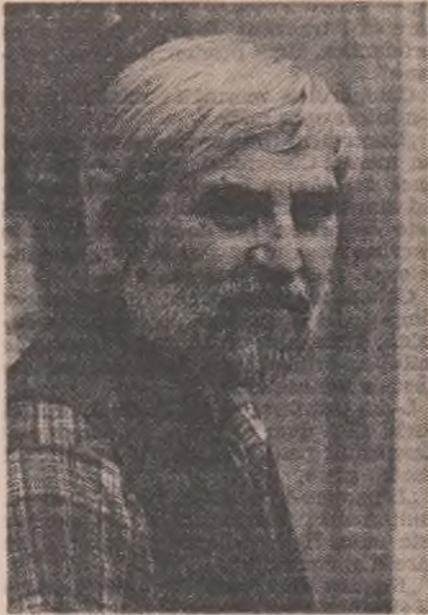
Bătrina îl scrută dușmănos pe Rudolf Valentino, cotoiul, lungit alături pe divanul garnisit cu pernițe brodate.

— Are purici, tune dracu-n ei să tune de mîrtan, replică minioasă.

I-am făcut semn cu mîna că nu-mi pașă. Ea ciătina din cap și ieși bosumflată.

De astă dată răsfoiam cartea atent. Adineași căzusem în transă, pomenindu-mă prefăcut în victimă, într-una asemănătoare celor din numeroasele stampe inserate-n textele volumului legat în pergament fumuriu. De la bun început am înțeles că dădusem peste o bizarerie, nebănuindu-i însă efectele malefice. Se deosebea de tot ce știam eu e-ar putea fi o lucrare consacrată istoriei propriu-zise. Forma un ghiveci de date statistice, maxime și sentențe contradictorii, interpretări ale noțiunii de libertate (cam nouă sute la număr!), minciuni vindute drept adevăr, liste cu otrăvuri, rețete de interogări și tortură, savante tehnici de execuție, copii după edicte demne și tratate militare secrete, metode de jefuit popoarele subjugate, coduri de legi aberante, forme de exprimare demagogică meni-

te să prostească masele, subtile formule de dezinformare, șiretlicuri diplomatice, declarații de război purtate-n buzunarele președinților de stat pacifiști, îndreptare pentru șantajistii politici, ș.a.m.d., ș.a.m.d. Spionajului, a-cesței întunecate catedrale de dimensiune planetară, i se dedicau rînduri speciale ; organizarea și practicile sale aparțineau de domeniul neverosimilului. Ansamblul scrierii părea izvodit din pana unui senior al infernului dezertat în tabăra sfinților, decis să scormonească fanatic murdăriile cumulate-n subsolurile civilizației umane. Concizia stilului rivaliza cu exactitatea datelor : „De la înființarea tunului cu țevă culată, în lume s-au fabricat 1895732 piese de diverse tipuri și calibre“. Orgia documentației nu se orea aici. Puzderii de note menționau riguros crimele, cruzimile, -vicleșugurile, surfururile, apucăturile sadomasochiste, calineriile, bezelele, salaturile și intrigile miilor și miilor de satrapi, împărați, despoți bizantini, țari, monarhi și dictatori degenerați șterși la fund de experți în arta lingusitului. Detalii picante din viața unor personaje importante ascunde-n culisele istoriei constituiau nimbul negru ce impodobeau ultimul capitol. Ciudata capodoperă, fără numele autorului (sau autorilor), editură și an de apariție (am dedus lesne că văzuse lumina tiparului după primul măcel mondial), în afara demonilor polimorfi grațiați pe copertă, avea doar o mențiune, discret plasată sub titlu : liber veritas.

Citeam pe nerăsuflete ; cu o mînă întorceam fila, cu cealaltă duceam la gură sandviciul delicios. La un moment dat Rozalia a crăpat ușa, dar s-a tras imediat înapoi, închipuindu-și că m-am apucat să învăț. Clipele se scurgeau cu repeziune. Scrumiera deborda de mucuri de țigară. Ochii mi se încețoșau, puterea de concentrare îmi slăbea ; umbre fantomatice lunecau pe suprafața paginei. Depuneam eforturi serioase ca să evit recăderea în transă. (...)

Inserarea m-a smuls din coșmar. Era o dulce eliberare. Curtea, nespus de liniștită pe parcursul zilei, se umplea, treptat, de huiete confuze. Scriștii porții dosnice și hurducăturile atelajelor anunțau nașterea unei realități incintătoare. Brusc, furnățul calilor s-a încrucișat cu mugetul vacilor întoarse de la păscut. Simultan s-au dezlănțuit, într-o parte țăcăniturile pompei de apă, în alta zdrăngănitul găleților plimbate încoace și încolo. Se întrețeseau chemări, strigăte, ocări scăpate pe gură mai în glumă, mai în serios. Gospodăria fremăta ca o pădure cutreierată de-un vînt apărut din senin. Lumina mișcărilor robuste o inlocuia pe-a soarelui, dispărută. Siminica și Drăghina intrau în grajd să mulgă vacile, Pătruț, tinărul argat, manevra angrenajul care distribuia hrană porcilor, Simion, cocirjat sub povara finului îngrămădit în furca trecută pe spate, venea din direcția hambarului, Rozalia alerga între cele două bucătării. Fiecare era conștient de sarcinile sale ; stăpînea ideea de ordine și conștiinciozitate. Era un minutat du-te vino armonios dirijat de Saturn. În aerul nemișcat stăruia miros de nutrețuri și baligă, de sudoare și lapte proaspăt muls. (...)

Cînd dangătele clopotului au vestit săvîrșirea zilei, cei din curte răsufiau deja ușurați, își împliniseră punctual îndatoririle. Pășeau unul cite unul în bucătăria mare, scaldată-n lumina petromaxului ce împrumuta obiectelor poleiri galben-argintii. Pe nesimțite, m-am alăturat celor care își încheias-

ră ziua înaripați de porunca Inimii, niciodată silnică. Simion se apropie, șonticăind, de mine. După cîteva secunde de sfială, ne-am scuturat mîinile. Bătrînul argat mă bătu ușurel peste umăr și spuse-n șoaptă : te-ai făcut fițior pogan. Saturn mi-l prezentă pe Pătruț, un adolescent vinjos, bine proporționat, cu un cap împovărat de o claie de păr cînepiu. Adunați apoi în jurul mesei, am urmărit în picioare rugăciunea de seară, rostită rar și solemn de stăpînul casei. Ne-am așezat în fața farfuriilor din porțelan masiv. Eu și Saturn ședeam la locurile fixate la prînz, Simion se învecina cu Pătruț, pe partea opusă Rozaliei și Drăghinei. Agera Siminica, adevărat argint viu, căra din bucătăria de vară bîdele a-burinde și umplea, în sensul acelor de ceasornic, farfuriile.

Chipurile bărbaților strălucneau de aburii păpricașului. Se mîncea într-o tăcere mormintală, întreruptă numai de pescăituri și murmure nedeslușite. O dată farfuria golită, cine mai poțtea un rînd, apuca polonicul servindu-se singur. Grăsimea auriu-roșcată prelinsă pe buze, și mai adesea pe bărbie, era înlăturată cu șervetel, cu bucată de piine ori cu dosul palmei, cum socotea fiecare de cuviință. (...)

Lampa cu picior aprinsă de Drăghina, trona în centrul mesei ca o floare funebă. I-am ridicat fitilul și am mutat-o pe noptieră. O clipă m-a tentat ideea să reiau lectura curmată de efervescența din curte. Simțeam că paginile cărții încep să mă enerveze. Cuprinsul ei îmbibat de lepră degaja o atmosferă descurajantă, în contrast cu a serii, marcată de nobilă naturația umană. În general intuiam mizeria istoriei, se releva doar sub ochii mei, străine îmi rămîneau straturile ei miiloase, pe care nimeni de altfel nu le cunoștea în profunzime, nici măcar autorul (sau autorii) volumului legat în pergament fumuriu. Și-i bine ca ele să rămîină necunoscute. Oare viața bolnavului n-ar fi dublată de suferință, vîzînd cu propriul lui ochi cancerul care-i roade viscerele ? Și-apoi, nu mă interesa nici fleacurile pedante, ca bunăoară cifra exactă a orgasmelor trăite de împărăteasa Teodora pe vremea tinereții ei lunecoase. La fel de puțin mă interesau poza și poznele lui Nabulione (zis și Napoleon) sau felul în care țărănoii Rasputin le avea pe subțilele doamne din mediul aristocrației rusești. Istoriografia de pretutindeni manifestă interes exagerat pentru o serie de nebuni care au determinat cursul istoriei. Drăghina, această bătrînă stoarsă de muncă, cu pielea obrazilor fleșcăită, legănată pe picioare chinute de varice, posacă și circotașă, în fond cumsecade și fidelă ei însăși, era înzestrată cu infinit mai multă umanitate decît personajele prezentate în haina nemuritoare grandori. De mi-ar fi aparținut „Istoria omenirii“, aș fi azvîrlit-o pe fereastră drept în balga drumului ; deocamdată am împins-o sub pat, hotărît s-o uit definitiv. Am suflat în sticla lămpii. Visul somnului scutit de groaza bombardamentelor m-a purtat lin la țărnul mării, unde sufletul uită otrava lumii.

*) Fragmente din romanul Să trecem împreună podul, la care autorul a întrerupt lucrul o dată cu seara zilei de 20 decembrie 1989.

sabin opreanu

Țărnul rîului

Iată Râul umplut de valurile cărților. Nici o pagină în plus nici o aripă în minus. Care să doară peste pustiul aparent al poveștii. Oare degeaba grăit-a Zamolxe ? Sau Pan și alți zei ai blindeții în crivățul orizontului ? Toate-n zadar pe țărnul de cleștar al tău și al meu și-al nimănui doar ?

Cu iușcă de smoală versurile mele neimblinzite pun oblon filizonilor linearității. Ca un melc de formula unu mă îndrept vertiginos spre sexul nufurilor din plantațiile genezii. Cerului albastru îi adaug pămînt albastru mult mai albastru decît privirile voastre îndreptate către albastru. Matur mi-am închipuit că totul îmi seamănă pînă la ultimul vers și nici o virgulă nu se putea pune între iscălitura plină de singe și conjurația genelor viitoare. Aplicare ochiului interior. Obrazului de cenușă. Mănușă.

După ultimul cuvînt ce poate urma ? ! Și după ultima aripă încețoșată ? După nașterea morții ? Cum dau mîna acum cu maimuța amintirilor îmi pare că viața mea n-a făcut nici un pas și ombilicul dăruit de Râu încă mă mai leagă de pietrele șlefuite de uitarea tu-

turora. Nefericitele ignorantule te gîndești doar la nimicuri : să lipești doi fluturi pe timplele iubitei să fizezi în cuie de lemn o mierlă pe sufletul prietenului bolnav de privire să spell picioarele tuturor călătorilor ologiți de ciuboțica muntelui. Și dacă ai ajuns pînă aici să privești peste umăr poticnit între el și proiecția țărnelui la care n-ai ajuns dar vreî să-l atingi. Cum dintre brațele mele țîșnește în Râu o vietate aburoasă născută în clipele hoațe de la marginea unei desuete cărți.

Tot astfel cum există martori mincinoși într-un fictiv anotimp însăși viața captată în formele ei solitare se uită pe sine ispitită de piruetele gîndurilor și de fiecare dată înlăuntrul meu se pietrifică oceane și sorii fără număr. Să uiți frumos ? Să scrii frumos ? Dezlegat de păcatele citite și necitite să-ți închipui natural că nimeni în afară de tine nu deține secretul surpării țărnelui cosmic ? Și că ironia e desuetă ? Nu se mai poartă ? Cine s-o mai prîndă la butonieră ca pe o ga-roață roșie ? Tot pe țărnul Râului, Privindu-l. Cu teamă și dragoste. Cu ură neîmpăcată. Râul este desuet și el. Neschimbat peisagiul. Aceleași păsări. Aceleași ramuri. Aceleași boabe de rouă. Poate mai puțin transparente. Poartă și ele boala veacului : lacrima. Puțină sare nu ? și puțin sentiment răvășit. Sigur. Nimic de făcut. Natura nu e lingusitoare. Nu amușină și nu mușcă. Privește doar în ochii tăi. Cu pupilele dilatate. Sigur că ironia e desuetă. Nu se mai poartă. Nici natura. Nici lacrimile. Nici ura. Sigur că. Boabele de rouă te privesc cu pupilele dilatate. A întrebare ?

Trebuie să recunosc că pe vremuri am tras cu mierle în arbori și cu albastru am vopsit respirația pinului negru banatic. Asta nu m-a făcut mai înțelept. Nici felinarul aprins în zborul licuriciului. Cînd eram copil mă întilneam în somn cu serenissime versete. Acum mi le gîndesc singur în lungile nopți fără vise. Din pricina poveștilor. Care au un început și un sfîrșit. Ca funia spînzuratului. Cit să cuprîndă între capetele ei roua și singele. Lacrima și steaua. Înțelegerea. Purpura.

Cît pe ce să ajungi la capătul desăvîrșirii și zidul de flori înfricoșat să te cuprîndă în brațele cele mai ciinoase. Moartea fiind cel mai singur curcubeu înrădăcinat.

Vreau acum și aici. Ca altădată. Cu brațele învinse maseaua de minte a putreziciunii să nu poată mesteca stelele triste ascunde în ninsoarea de clopot. Acum mă voi despărți cu seninătate de moartea fizică. Chenar de argint îi voi pune chipului ei paraltic și-n cătușa artistică a cărții voi pluti. Aici gușa naivă a mierlei de pîriu luptă cu veacurile alcoolizate. Aici mi-am împlintat poema mea concretă ca pe o geometrie umanizată de ironice catarge. Iată concluziile izvorului. Iată atomii speranței zburătăcînd în pata de lumină eliberată dintre ramurile pinului. Nimicuri care-mi obsedează plămîni și explodează acolo de mă cuprînde teama. Dar eu mă crucific pe un bloc de gheață al cărui contur ia forma provinciei de plus.

Am părăsit plîngerea Râului și minat de îndemnuri mai proaspete în sihla întunecoasă mi-am aruncat spada de rouă. Tot ce regîndeam mi se părea mai important decît gîndul însuși. Atît am așteptat clipa aceea de supunere a licuriciului. În luna cînd parcă se adună toate anotimpurile anului și nouri de lut se lau la întrecere cu cîrțile sinucigașe. Sigur că m-am obișnuit cu complimentele greierului și cutezanța furnicii. Sigur că m-am obișnuit cu toate cele. Dintr-o fabulă poți extrage o grămadă de nimicuri folositoare propulsării motorului cu apă de ploaie. Doamnelor și domnilor finalmente seînseala poemului meu tinăr din structurile Râului de la capătul nopții. Ca un trist ghepard care-și ascute ghearele în virtutea unei vinători promise. Cu saltul în gol al unei priviri care să înghită vinatul. Și eu la sfîrșitul saltului cu ochii închiși așteptînd soarele care să smulgă din mine atomii imemoriali.

Cu o frază nu se termină niciodată un poem. Propoziția ca o lamă de cuțit pe marginea neantului țărnelui.

ANONIMA

petru
barbu

Se adresează Uniunii Artiștilor Plastici

Prin puterea talentului meu, remarcat în dese rânduri și de tovarășul primar Mirel Țiru, vreau să vă aduc la cunoștință unele evenimente petrecute cu ocazia sărbătoririi celor cinci sute de ani de la întemeierea Stăncuței, sărbătoare la care au participat și niște tovarășii de la studioul cinematografic din Capitală, măturând cu aparatul de filmat cam tot ce s-a putut întâmpla pe la noi, inclusiv refuzul tovarășei Irina Dorcioaia, profesoară de limba română, femeie în vîrstă de 29 de ani, bătută în cap și la propriu și metaforic, de a participa efectiv la activitățile culturale ce au cuprins mese rotunde, simpozioane, întreceri sportive, spectacole de muzică și poezie, toate culminând cu un bal de adio desfășurat în spațiul locativ al tovarășei bibliotecare Patricia. Comportările dubioase ale profesoarei ne îngrijorează și prin prisma atmosferei de debandadă ce domnește la orele de limbă română. Am avut ocazia să asist în calitate de martor ocular la o lecție ținută de dînsa, în care elevii trebuiau să facă un rezumat al poemului „Noaptea de primăvară ale rezorizei Laura Bucșă”. Vă mărturisesc că am rămas cu o impresie amară, deoarece în clasă era o debandadă generală, elevii au întîmpinat cadrul didactic cu huiduieli, cîțiva au atentat la integritatea mea corporală, aruncînd în mine cu manualele după care li se predă conform programei în vigoare. Și toate acestea din cauza neatașamentului profesoarei față de meseria pentru care statul nostru a pregătit-o. Întrebîndu-l pe un elev ce l-a impresionat cel mai mult în caracterul rezorizei Laura Bucșă, el mi-a răspuns: „Cum lumea veche, în cleștar, înoată în subțire var nevinovatul noul ou palat de nuntă și cavou.” După ce mi-a zis această frază fără cap și fără coadă în care se pot întîlni cuvinte oribile ce nu luptă pentru idealurile literaturii actuale, copilul mi-a arătat limba și și-a aprins un chiștoc ținut pînă atunci în pupitru, rușine să-i fie!

Spre deosebire de refuzul mocnit al susnumitei, am înregistrat refuzul frontal pus în practică de tovarășul Relu Mogîdea, cunoscut sub numele de Drogatul, instructor al corului de bătrîni din Stăncuța, bărbat la 35 de ani, burlac, imprezibil în purtări, deci periculos în acțiunile de sabotaj. Dînsul a refuzat să locuiască în singurul bloc din sat, „clădire demnă de succesele înregistrate de intelectualitatea muncitoare a Stăncuței” — apreciază tovarășul primar — preferînd să locuiască pe dealurile Tichileștilor, într-un complex de case făcute din chirpici. Opoziția a făcut-o publică, în gura mare, să-l audă toți participanții la sărbătoare, inclusiv tovarășii cu filmul, el fiind convins, chipurile, fără dovezi, că adevărata Stăncuța nu s-a născut aici, de unde vă relatez, ci la șase kilometri mai sus, pe dealurile Tichileștilor, acolo unde își are el reședința. Pe aceste locuri el a săpat zilnic, săpa-i-ar ochii să-i sape, pentru a ne demonstra că întemeierea Stăncuței a avut loc cu cinci sute zece ani în urmă, la o dată ce refuză s-o precizeze, prin descălecare a unui voivod de neam mare, plecat la vînătoare de porci mistreți, care și-a adăpat calul său alb la un izvor din Stăncuța. Vă informez că în satul nostru nu există nici un izvor și că tov. primar a depus o activitate susținută pentru a strînge semnături pe proiectul de realizare prin muncă patriotică a unui complex hidrotehnic și de irigații al cărui inginer-șef a fost numit Ilie Andronic. Drogatul afirmă orbește că ar fi în posesia unor documente în stare să schimbe credința noastră și refuză cu obstinație să pronunțe numele voivodului. Dînsul a dizlocat însemnate cantități de pămînt, negăsind dovezi. Acțiunea lui a fost filmată pe viu de tovarășii cîneaști și a stîrnit interesul, și aici am vrut să ajung dragi oameni ai artelor frumoase a stîrnit interesul unui sculptor bărbos, bine legat, că nu știu de ce sculptorii ăștia, oameni în putere, își lasă barbă, al cărui nume nu l-am reținut, vă rog frumos să mă iertați! Colegul dumneavoastră de breaslă a lucrat în acel loc pustiu și a creat un obelisc din piatră pe care l-a montat în mijlocul satului după balul organizat în spațiul amintit. Dînsul a plecat fără să dea o explicație tovarășului primar care i-a înlesnit și aprobat opera. Pe obelisc, persoana respectivă a

● Nu cu mult timp în urmă — poate doi ani, poate nici atît — un student politehnist, gălățean de origine, cu un aer de intimidat incorigibil, făcea bună impresie într-o reuniune literară cu un fragment în care observația realistă în medii oarecare, relatarea subtil-ironică și elanul fanteziei se întîlneau într-o neașteptat de sigură — pentru un începător — frazeologie epică. Studentul de atunci e acum tînărul inginer Petru Barbu, la fel de intimidat în cele de toate zilele, nu însă și cînd e vorba de cele de toate nopțile, de paginile de proză scrise cu tot mai mult aplomb, cu tot mai multă încredere în, totuși, puținul răstimp ce-l desparte de vremea începuturilor. Realismul, ironismul și imaginația fertilă îi caracterizează și textele recente, doar că expunerea e încă mai sigură, mai personală chiar, iar maturizarea stilistică e vădită de miza semantică a narațiunilor și, totodată, de abilitatea construcției epice.

Petru Barbu face, ca să spun așa „echipă” cu alte două mari promisiuni ale promoției '90, bucureșteanul Cătălin Țirlea și maramureșeanul Marian Ilea, și nu doar în sensul că acoperă tustrei geografii tradiționale a țării (Moldova, Muntenia, Transilvania), ci și în sensul unei mărci de generație, dîncolo de marca de individualitate a ficcării.

Laurențiu Ulici

cocoțat o pasăre înaripată din bronz ce seamănă cu un liliac, zice tov. primar și adaugă: „Mama lor de artiști, le dai realitate și ei își lasă barbă și plete. Ce i-aș rade eu pe ăștia-n cap și i-aș pune să-mi prășească porumbul!” Tov. Ilie Andronic zice că măgăoaia este un pelican. Personal sînt convins că dînsul n-a văzut în viața lui un pelican. Drogatul a zis că asta e o rușine pentru viitorul Stăncuței și vînem creatura asta oribilă. Eu nu văd legătura între istorie și artă. Una este istoria care a fost și alta este arta noastră. În ciuda acestor controverse, eu cred că obeliscul este o operă de excepțională valoare practică, reflectînd cu fidelitate realitatea, lucru ce nu se întîmplă în paginile scrise de un așa zis scriitor, al cărui nume nu-l pomenesc, că cine știe, o să-i vină mintea la cap și o să ajungă celebru și numirea lui în rîndurile de față o să-i facă rău în viitor. Scriitorul la care mă refer este locuitor al Stăncuței, un tovarăș retras, tăcut și mohorît, mereu se plînge că nu este publicat. Dar cum să fii publicat tovarășe, cînd dumneata stai închis între patru pereți, în loc să te duci în fabrici, pe ogoare, să te inspiri de la izvoarele realității? Ce, ești Mafalda, să le știi pe toate? I-am dat exemplu obeliscul și aștept ca realitatea să pătrundă în paginile lui.

Pe obelisc sînt surprinse în basorelieful scene din sărbătorirea celor cinci sute de ani de la întemeierea satului, începînd cu tentativa de evadare a corului de bătrîni sub conducerea lui Relu Mogîdea, sub pretextul că ar fi efectuat un turneu cu contract prin mai multe sate limitrofe și pînă la ba-

lul amintit, cînd personal am amețit cumplit. Referitor la prima scenă, po' spune că personajele sînt foarte asemănătoare cu noi. Consumatorul anonim de artă descoperă în basorelieful un autobuz care se oprește în Stăncuța la orele șapte fix. În vehicul sînt instalați confortabil membrii corului, a căror vîrstă variază între 60 și 90 de ani, toți îmbrăcați în opinci putrezite, țări cirpiți, căciuli sparte, sumane jechoase, straie ce reflectă portul strămoșesc din mentalitatea bolnavă a lui Drogatu. Tov. Grigore Postolache nu s-a lăsat păcălit de entuziasmul coriștilor și cu vigilența-i cunoscută a trecut la verificarea unghiilor de la picioare a membrilor, cît de tăiate sînt, să nu care cumva să ne facem de ris în afara granițelor. În urma controlului efectuat de lucrătorul în Miliție, s-a descoperit un bătrîn cu picioarele depilate, dar nu era bătrîn, era profesoara Dorcioaia deghezată în moș la etatea de 83 de ani, motiv pentru care, autobuzul a fost evacuat cu vociferările de rigoare ale Drogatului și prin intervenția energetică a tov. primar s-au dat sancțiuni destul de blînde — asta pentru că eram în sărbătoare. Corul a fost invitat pe bază de convocator la masa festivă: „să-i auzim și noi cum cîntă, că ne-am săturat de discurile pirat pe care de distribuie Drogatul în tot județul!” s-a amuzat tov. primar pe seama acestei glume. Profesoara Dorcioaia a primit sarcina să participe pe bază de convocator la aceeași masă.

Finețea stilului, expresivitatea figurilor, scenele de grup, toate nu pun la îndoială adevărata realitate. Țin cu acest prilej să-l felicit pe maestru și să-i urez noi realizări artistice. Vă rog

să-i transmiteți omagiile mele! Lucrătura este dusă pînă la filigran, încît se pot recunoaște în piatră meniurile gătite de tov. Patrîia la masa festivă, meniuri apreciate de tov. primar, dînsul promițîndu-i o bursă de specializare în bucătăria unei cantine muncitorești din Capitală, numele n-a fost specificat. Personajele de la masă se recunosc foarte ușor: tov. primar, tov. Cerasela, tov. sergent major Grigore Postolache, tov. Ilie Andronic, tov. Patricia și profesoara Irina Dorcioaia cum stă chircită în dreapta mea. Chiar în debutul balului, tov. Cerasela a recitat din „Hamlet” și imediat tov. primar a luat cuvîntul, exprimîndu-și nemulțumirea la adresa consoartei, sugerîndu-i ca pe viitor să-și aleagă opere mai vioaie și optimiste. Izbucnind în lacrimi, tov. Cerasela a cules compătimirile noastre și după scurte momente de meditație și-a luat angajamentul să învețe pe de rost și înainte de termen poemul „Noaptea de primăvară ale rezorizei Laura Bucșă”. Basorelieful surprinde aplauzele publicului prezent. În continuarea programului, tov. primar a cerut să cînte corul și corul a apărut cu membrii săi schimbați totalmente în bine: țării spălați și călcați, cămășile apretate, bocancii lustruiți, coriștii bărbierii și rași în cap, „dacă ne văd americanii ne dau premiul Oscar cu trei lungimi de barcă în față!” — a apreciat tov. primar. Nimic nu i-a scăpat sculptorului. Bravo lui! Apare Drogatul în salopetă și zice: „Permiteți-mi să-ncep programul din această seară cu un cîntec revoluționar cîntat de marinarii care au descoperit America Latină. Interpretarea îmi aparține. Corul vă va prezenta o veche baladă haiducească culeasă de mine cu ajutorul neprețuit al conducerii satului nostru.” Noi aplaudăm, Drogatul face o plecăciune impresionantă și cîntă: „Para una xicara pequena, ponha uma colherina de Cafe soluvell amigo e adicione agua au leite quente. Adoce a vontade...” Tov. Ilie Andronic a recunoscut că versurile sînt nu ale marinarilor, ci ale căpitnului vasului ce a atins țărîmurile noului continent, căpitan care și-a părăsit echipajul, devenind un mare proprietar de terenuri agricole în cîmpia Amazonului. Drept urmare, Drogatul a mîncat pe loc o bătaie zdravănă, în urma căreia și-a pierdut cîțiva dinți. În pofida acestei pierderi, Drogatul n-a vrut să mărturisască numele aceluia voivod care și-a adăpat calul la izvoarele Stăncuței, strigînd în gura mare așa: „Deci să-l minjiți cu noroi și pe el, mai bine scoateți-mi ultimul dinte!” Eu i-am amintit, în spirit de glumă, că nu se află la dentist și a fost evacuat, lăsînd locul corului ce întonează năvalnic și cu forță: „Trecea Mirel călare, călare, călare, iu-ha-ha!” Succesul de public este colosal și prins de sculptor pe obelisc cu același succes. Și eu sînt prins de măiestria maestrului, cînd am plecat acolo unde și regii se duc pe jos. Cînd m-am întors, profesoara Dorcioaia îmi ocupase scaunul. M-am așezat pe scaunul ei și fără intenție am bătut vinul din paharul din fața mea. Cînd am dat pe gît ultimul strop, tov. Andronic mi-a dat cu mîna peste pahar, de s-a spart și mi-a zis că sînt chior, ăla nu era paharul tău, iar tov. Postolache a adăugat că acuma ai să dormi neîntors o zi și-o noapte, că numai la băutura țî-e gîndul. N-am avut timp să-l contrazic, că somnul m-a luat pe loc. Am adormit cu imaginea din vis sau realitate — nu pot preciza exact — cu imaginea Dorcioaiei imobilizată de cei doi și dusă spre bloc. Tov. primar a strigat în urma lor: „Să-i trageți dragoste, să nu spună că la noi îi lipsește ceva!” Pe obelisc este lăsat un spațiu mare, neatins, doar niște semne care, cică, după viziunea artistului ar reprezenta un urlet.

Pentru a nu produce suspiciuni, în final revin la tov. Drogatu care ne-a amenințat în același mod public, că dacă nu va fi lasat să-și vadă de săpături, dacă se vor face intervenții nejustificate în repertoriul corului, dacă profesoara Dorcioaia nu va fi lăsată să se mute în altă localitate atunci, cu prima ocazie o să-și facă necesitățile fiziologice pe opera membrului dumneavoastră și nu cred că cineva va gusta o asemenea insultă. Aceste amenințări ne-au pus pe gînduri și ca urmare, tov. Postolache a fost postat lingă obelisc, zi și noapte, cu arma în mînă gata de tragere, iar vizitatorii sînt obligați să treacă doi cîte doi prin fața operei de artă și s-o admire preț de trei minute, mai mult nu. Prin acest act organizat, contribuim la ridicarea gradului de cultură al maselor din Stăncuța. Închei aceste rînduri cu rugămîntea expresă de a ne transmite și alte modalități de apărare a patrimoniului nostru cultural și cu speranța că ne veți lămuri verbal sau în scris asupra identității păsării de bronz.

(fragment din nuvela „Surisul cailor”)

Despre maladiile spiritului critic (fals tratat de patologie literară)

banalitatea de la care s-ar putea porni într-o eventuală discuție, pe jumătate serioasă, pe jumătate glumeață, despre parțialitatea (parțialitățile) spiritului critic manifestate în istoria criticii literare este, ar putea fi următoarea: dacă revoluțiile literare s-au făcut în numele realității, vieții, extraliterarului, cum s-a și spus, reorientările mai mult sau mai puțin violente în materie de critică literară s-au revendicat de la o mereu mai autentică (cel puțin în intenție) relație cu opera interpretată. Fiecare mutație hermeneutică era fructul unei insatisfacții față de strategiile precedente de raportare la corpusul literar. Fiecare schimbare a atitudinii metodologice a criticului era o **tentativă terapeutică**. Spiritul critic ne apare astfel asemenea unui bolnav (deloc închipuit) care face eforturi desperate să se tămăduiască, astfel încât, la un secol sau doar câteva decenii odată (în epoca modernă, se-nțelege, unde pericolul „îmbolnăvirii“ a crescut), el se obiectivează în diverși „doctori“ și încearcă să se trateze în fel și chip. Cert este că, în chiar „secolul criticii“, „maladiile“ spiritului critic nu au fost eradicate, în ciuda tuturor tratamentelor profilactice, curelor, purgațiilor, transplatelor, amputărilor și cauterizărilor care de care mai sofisticate. **Logosul** interpretării, clasării și valorizării operei continuă să acuze grave limității, cu alte cuvinte să se manifeste **patologic**, câteodată provocând adevărate **epidemii intelectuale** care, cind ies de sub cauziunea unui **Zeitgeist** justificator, se transformă în pură psihoză socială.

Maladiile în cauză au, se-nțelege, o existență istorică, domină un moment sau altul cind — culmea — se proclamă drept „vaccinuri“ imbatabile ale unei boli până atunci dominante (ea însăși travestită în opusul ei — și așa mai departe). Ele nu dispar practic, niciodată — sînt numai în aparență anihilate — acționînd în opera oricărui critic. Și e momentul să precizez că, după cum nu există organism complet imun, nu există nici critic totalmente protejat în fața uneia sau a alteia din boli ori epocă scutită de asemenea suferințe (limității). Ele se fac simțite într-o măsură mai mare sau mai mică, într-un dozaj lesne constatabil sau imperceptibil în orice text critic; e o operațiune infinit delicată a le analiza în stare pură. Iată de ce inventarierea lor și, evident, o eventuală descriere sau etiologie sînt proceduri temerare. Să încercăm, totuși, riscînd o **clasificare** ce urmează inventarul jakobsonian al funcțiilor limbajului (care la rîndul lui preia distincțiile lui Bühler) — și aceasta chiar dacă disocierile de față ar putea ele însele fi tratate ca indicii ale unor maladii de felul celor discutate în continuare (știu și eu? Poate s-ar putea vorbi de „metodită“ sau „dianoită“. Dar să nu anticipăm). Mai adaugă, evident, cunoscutul eseu al lui Constantin Noica, la care trimite explicit titlul articolului de față, este un simplu punct de pornire. Fie-rește că sînt îndatorat **Spiritului românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan** (1978) al lui Constantin Noica și nu voi încerca să camuflez această realitate într-un revers mai parodic decît va apărea el, cu voia sau fără de voia mea.

Considerînd așadar, de asemenea banal, critica drept un limbaj cu un emițător („vorbitor“) și un destinatar, bazat pe un cod, implicînd un contact, producînd un mesaj și referindu-se la un context, am putea clasifica **limitățile patologice** ale spiritului critic în funcție de exacerbarea „bolnăvicioasă“ a funcției unuia dintre aceste elemente — indiferent de „acoperirile“ de ordin teoretic furnizate de criticii care și-au justificat opțiunea conceptuală. Cind unul dintre aceste șase repere intră în „hiperactivitate“, marginalizînd sau chiar neutralizînd funcționarea celorlalte, deci compromițînd sub o formă neavenită utopia „criticii totale“, starea spiritului critic este maladivă. Dar iată, concret, care ar fi câteva dintre „maladiile“ sale.

După cum spune Jakobson în cele-

brul studiu **Lingvistică și poetică**, contextului îi este asociată o funcție referențială prin care mesajul propriu-zis se referă la „ceva“. Exacerbarea acestei funcții la critica tradițională a condus la **conținutită**. Cînd cutare recenzent povestește pe coloane întregi „acțiunea“ unui roman cu sentimentul că face critică literară (ca să nu mai vorbim de povestirea unei poezii, fie ea cu „osatură“ epică), avem de-a face cu această boală. Opusul conținutitei este, cu aceeași terminologie precară și provizorie (pînă se vor afla denominații mai potrivite) — **formalită**. Ei i-au căzut victimă structuralismul dogmatic incipient precum și o mare parte din retorica „nefilosofică“ anatemită de Platon sau din stilistica postspitzeriană. E interesant de constatat cum tocmai **formaliștii** ruși au scăpat, în cea mai mare parte a lor, de această „afecțiune“. Totul a pornit, probabil, în ce-i privește pe unii „suferinzi“ moderni, de la inadecvata înțelegere a unor propoziții saussuriene (de felul celei „limba e formă“, nu degeaba îndelung reinterprețată de Hjelmslev). Despre conținutită este vorba și în cazul „erorilor referențiale“ semnalate de Eco, Barthes sau Wimsatt. Unul din înrîmătorii cei mai vehemenți ai ei fusese de fapt și Croce cu teoria sa a expresiei. Între conținutită și formalită, semiotica a putut părea la un moment dat că oferă

o soluție „dialectică“. Aceasta a fost însă depășită, cum s-a observat, de teoria receptării în momentele ei cele mai faste, cînd textul nu era suprimat de conceptul de „lectură“. Dacă exegeza ce a gravitat în jurul teoriei textului, recuzînd conținutita, acuza însă uneori o **imanențită** „acută“ (fiind opusă lecturii de tip transcendentalist, aprioric, a clasicilor), un Jauss (mai puțin Iser) aducea polemic contextul și momentul receptării ca replică la supremația dictatorială a textului, căzînd, după toate aparențele, într-un exclusivism de sens opus.

Organul numit cod este susceptibil și el de unele boli. Cea mai răspîdită, probabil, este **simbolita**, cu opusul ei, **literalita**. Prima inferează operei o structură **neapărat** simbolică, de felul celei psihanalitice. E posibil că ea a apărut odată cu exegeza neoplatonică (v. în acest sens comentariul absolut paradigmatic al lui Hermias la **Phaidros**-ul lui Platon, tradus în românește de Andrei Cornea, dar și studiul introductiv al aceluiași Andrei Cornea la **Republica** lui Platon — unde lectura simbolic-alegorică de acest tip este de asemenea clară). Pentru criticul afectat de simbolită textul este cu necesitate o rețea de simboluri organizate conform unei presupozitii teoretice. Un exemplu ideal este semiotica textuală a lui Marin Mincu, în genere anatomia imaginarului, a arhetipurilor etc. O formă extrem de periculoasă de simbolită este **maladia** pe care am putea-o numi **pretextualită**: lectura operei este pentru criticul bolnav de pretextualită un ... pretext de a „decoda“ în text false simboluri a căror substanță, o dată făcută publică, ar periclita poziția autorului — sub o formă sau alta. De cele mai multe ori o asemenea operațiune este pentru criticul în cauză o procedură ce vizează mobiluri transliterare.

Originare într-o veritabilă exaltare a codului sint **metodita**, boala metodei, și psihoza aferentă a pozitivismului, cu al său sindrom al „cheilor de lec-

tură“ de tip determinist. Metodita poate fi nuanțată în sensul unei **derrierite acute**: criticul este robul ultimei cărți de teorie literară, „jură“ cu înfocare pe ultima metodă. Obsesia sa este aceea a sincronizării. În interiorul metodei putem vorbi de o variantă a **paradigmitei (dianoitei)**: interpretul astfel „suferînd“ manifestă mania clasificărilor, tipologiilor, e un Linné al literaturii și intră în criză ori de cite ori se confruntă cu capodopera, deci cu „inclasificabilul“ (măcar în principiu). Simptomul cel mai caracteristic al paradigmitei este impulsul distincțiilor și al inventarelor. **Sintagmita** este, alături de paradigmită o formă a metodei ce constă în absolutizarea „lanțului“ discursului: aplicarea în critică a unor postulate ale gramaticilor generative și transformazionale a putut conduce la ea (e, de altminteri, un fenomen oarecum izolat dacă nu luăm în considerare „epiciaza“ conținutului despre care am vorbit în cazul conținutitei). În sfîrșit, opusă metodei este **empirita** sau **impresionita** criticii evident, impresioniste.

Orientarea obstinată spre destinatarul discursului critic cu scopul de a-l convinge neapărat asupra unui fapt altminteri anevoie demonstrabil a produs ceea ce aș numi, cu aceeași temeritate terminologică, **litotiază** (de la litotă) și **hiperbolită**. Sînt boli ale **logosului** etic al criticii. Acestea este contaminată de ele atunci cînd ține cu orice preț să inducă — uneori de o manieră imperativă, alteori apodictic sau prin diferite strategii de „persuasiune“ și „deformare“ a obiectului — în cititorul monografiei, cronicii sau eselui convingerea că acesta are de-a face fie cu o operă „mare“ (adică **mai**, „mare“ decît în realitate — cazul hiperbolitei) fie, dimpotrivă, cu una „ratată“ (adică mult mai „slabă“ decît este de fapt). Pentru aceasta criticul pune în scenă un întreg spectacol al autorității critice și, implicit, al discreditării obiectului (suplimentar, al criticilor ce apreciază obiectul în mod adecvat): **polemita**, **foletonita**, **rubriciaza**, **bibliotita**, **livrescita**, **eticita** și altele de acest tip apar cu asemenea ocazii, din pricina varii și sub forme dintre cele mai derutante. Cînd simte lipsa unor argumente cît de cît convingătoare, cel bolnav de hiperbolită recurge la clișeuul romantic al absolutului incontextualizabil al operei (de aceea hiperbolita se înrudește cu impresionita).

Exaltînd mesajul în sine al discursului critic, **stilita** este maladia calofiliiei critice, produsă de narcisismul stilistic al criticului preocupat în primul rînd de propria imagine și în mod secundar de imaginea obiectului la care este obligat să se raporteze. În cazul în care critica trebuie să se supună unei probe a adevărului (lucru contestat de Barthes în *Critique et vérité*), atunci antinomia stilitei este **alethita**: criticul este obsedat să ajungă la semnificația „adeverată“ a operei, într-un demers utopic, nicodată încheiat din motive mult prea clare pentru a le mai discuta aici. Stilita poate avea, și ea, o tentă „sintagmatică“ (operele sint analizate în ordinea aparițiilor — este boala care bîntuie prin toate culegerile de foiletoane sau monografiile tradiționale) și una „paradigmatică“ (obsesia stabilirii invariantelor și reunirea lor într-un „model“ al operei); se poate aduce ușor obiecția că, în timpul în care acuză aceste afecțiuni, lectorul trădează fie seria, fie individualul, ratînd odată în plus o soluție „dialectică“.

Finalmente (din punctul de vedere al acestei clasificări), am mai putea vorbi despre suferințele produse de dereglarea funcției „emotive“, centrate pe transmisor (criticul însuși): **patetita** ar implica un discurs patetic în exces, **aticiaza** — unul sever, plin de morgă, catedratic. Primul pune în gardă cititorul textului critic (contrar intenției criticului!) din cauza unui surplus de subiectivitate, ultimul îl ține pe acesta la distanță, din motive lesne de înțeles. O variantă a patetitei este **faticiza**, exacerbare a ceea ce Jakobson a numit funcție fatică: criticul abuzează de familiaritatea cu lectorul său virtual, inoportunîndu-l și făcîndu-l mefient. Desigur că inventarul de față este aproximativ, desigur că alcătuirea lui a presupus o „adaptare“ a inventarului lui Jakobson. E de asemenea destul de limpede că termenii propuși păcătuiesc printr-un exces de „sportivitate“ pe care, într-un moment de mai bună inspirație, aș fi evitat-o, după cum aș fi evitat, dacă aș fi putut, unele supra-puneri și redundanțe. Dincolo de toate acestea rămîne totuși convingerea (aproape serioasă) că o patologie a spiritului critic rămîne de făcut, chiar dacă pornind de o asemenea manieră, cu alte cuvinte improvizînd, (auto)ironizînd cu gîndul la un „vă urma“ serios.

Notă: dedic rîndurile de mai sus (care apar la mult timp de la scrierea lor) domnului Dinu Marin, cenzorul lor vigilent d'antan.

Cristian Moraru

ioana călina marcu

După cădere

Mult prea bine știam totul :

picătura de singe ,unda de teamă
ce lunecă spre-ncheietura miinii ;
văzusem
clownii răzleți, cu privirea înghețată de
milă.
Îngustimea de brazdă trasă cu plugul
în palmă

spune de taina aceleiași
tăceri îndărătnice —
veșmintul rece al fricii,
nesfîrșitul veșmint al fricii
crește de la tălpi pînă-n creștet.
Degetele agile alergînd pe rotunjimile
cărnilor vindute cu mult mai nainte —

batista smulsă și zvirlită departe de ochi
liniștea cîștigată cu sudoarea rușinii ;

aminte la la toate aceste
părelnice bătăi ale privirii.

*
* *

Ieri am locuit în ziua de miine —
mult mi-e teamă că miine voi locui în
ziua de ieri
doar ziua de astăzi este o punte,
Doar piatra palpită în carnea albă a
noptilor.

Năluca unei ramuri e paznicul
liniștel noastre.

*

* *

Doar puține sunete se desprind —
neștiute impulsuri convertite
în imagini fugare :
tăinuțul mers al pasării pe nisip,
curba-ndelungă spre apă.

Cai murgi ies aburînd din chiar
pulgerea lor —
lini nori albi suind la cerul
după-amiezii.

Din cavouri incinse,
se strecoară încet amărăciunea fumurie
a gloriei —
liniștea aurită a ceții trece umbros
peste riu.

Ceasuri golite de timp.

*

* *

Făpturi mărunte, cu glasul subțire, dau
mici reprezentații interzise,
În aer plutesc aburi de moarte —
aburi de apă stătută.
Șoapta cade lingă marea carafă cu apă.

Vestea aceasta lasă pe limbă gusturi
amare de singe —
durerea învrăjbită cu durerea
îndoale ramul.
Din cuvîntul solilor a fost ucis risul
tăinic.

Doar inima lui
își revărsa pe lume potopul.

Sigiliul candorii

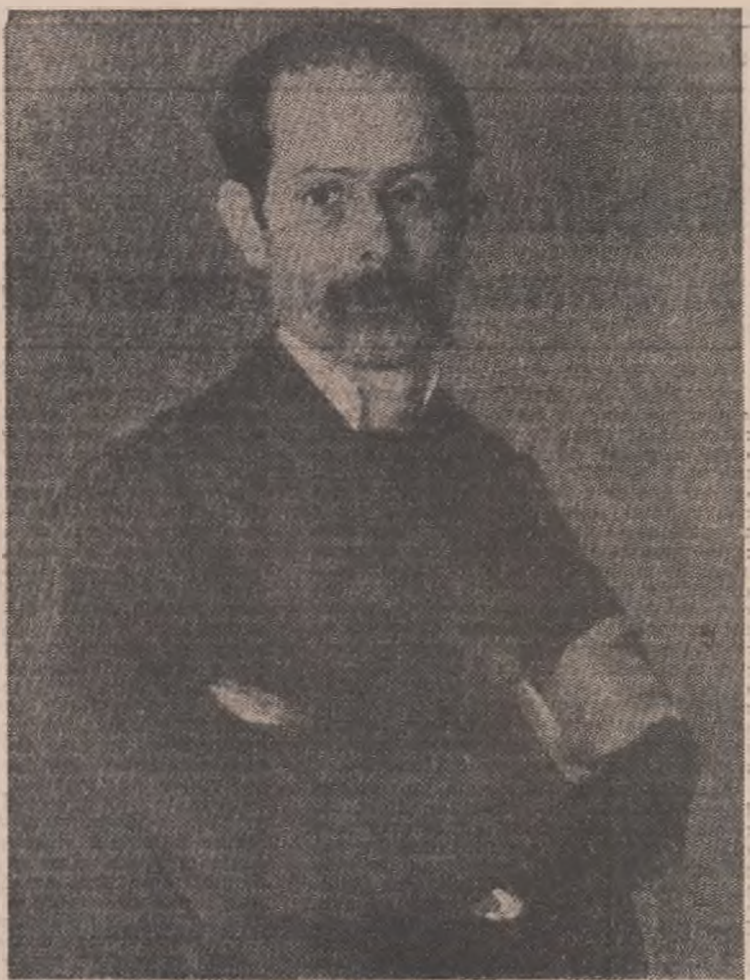
In pictura românească nimeni nu a exercitat o atît de puternică influență de-a lungul unui întreg secol, precum **Andreescu**. Multe dintre cele mai importante personalități ce s-au impus, în ultimele decenii îndeosebi, l-au avut, într-un fel sau altul, drept maestru incontestabil.

Destinul artistic al lui Andreescu avea să se împlinescă în această școală sui-generis, pe care a creat-o prin însăși opera sa. Explicația acestei extraordinare propensiuni a misiei lui artistice, a permanenței ei actualități, s-ar putea găsi în spiritul creației andreesciene, caracterizat, înainte de toate, de libertatea deplină în care s-a manifestat. Nu școlile de artă l-au format pe pictor, deși le-a frecventat atît cît a simțit că-i sînt necesare, ci acțiunea înălțurului unei experiențe proprii, ce și-a clădit-o bazat pe puternica sa **instinctualitate artistică**.

Întreg farmecul picturii lui Ion Andreescu emană din candoarea solitară cu care dialoghează cu realul. Nu se lasă purtat de impresii, lumina și culoarea impresioniștilor neatrăgîndu-l decît în măsura în care acest simptom estetic trebuia traversat, nicidecum asimilat. Pictorul s-a bizuit cu obstinție pe mijloacele proprii de evaluare a criteriilor stilistice, și estetice chiar, pe care le reclama structura sa artistică. A fost, în acest sens, **primul mare pictor genuin** pe care l-am avut în chiar răsăritul deschiderilor spre modernitate ale culturii române. O existență meteorică în care s-au consumat genezele unice ale alchimiei cromatice. Andreescu este la noi părintele picturii expresive prin ea însăși, derobată de orice tentații estetizante. Rostirea sa plastică are vigoare și echilibru și numai aceste două atribute pot defini un **stil**. El pot defini astăzi, judecînd prin

prisma timpului și a zeci de experiențe artistice succesive valoarea unui demers creator nutrit din sentimentul unității. Pentru că la vremea lui, pictorul nu-și puna asemenea probleme. Mereu egal cu sine, Andreescu ființa în universul artei sale sub însemnele divinității. Un egotism pozitiv, înțeles ca măsură a tuturor lucrurilor ce gravează înălțurului existenței noastre, a alimentat energiile lui creatoare. Și și-a plămădit opera mistuindu-se în creuzetele ei. Gestul este întotdeauna simplu, urmînd sensul sacrificiului suprem, acolo unde trăirea atinge sublimul. Poate tocmai de aceea, pictura lui Andreescu inspiră o vitalitate plenitudinară, materia colorată concentrată în suprafața unui tablou avînd densitatea și aroma esențelor pure.

Ochiul pictorului nu scormone în căutarea frumosului. Nimic din ceea ce-i creație dumnezeiască pe acest pămînt nu tulbură armonia priveliștii — pare să ne incredințeze pictorul. Este aici afirmarea, înainte de toate, a unui crez moral și apoi a unuia estetic. Și el, artistul plin de harul divin, se oprește adesea asupra **sordidului** — margini de sat, bălciuri, crînguri sălbătice, ierni peste mahalale de țîrg provincial — dezvoltîndu-l sublimitatea, expresivitatea singulară, prin care și cel mai neînsemnat detaliu peisager capătă personalitate. Iată, în această serie de „obiecte” expresive — devenite între timp adevărate sigilii ale viziunii andreesciene — fagii trăsniți sau desfrunziți din coastă de pădure, casa din marginea satului, cumpăna fîntinii, imășurile băltind după ploaie, stîncile golașe și arborii solitari din cîmpie... Pînă și în naturile statice, gen remarcabil reprezentat în opera pictorului (deși niciodată nu l-au atras prea tare „ședințele” de atelier) imaginea în sine este sărăcăcioasă. Puține e-

lemente populează pînzele sale, în genere de mici dimensiuni, dar această extrapolare a lor din ambianța reală, „insingurarea” lor pe o pată de culoare neutră le amplifică individualitatea; forma este deplină definindu-se prin propria ei armonie. Un pește, o țingire, o ulcică smălțuită, cîteva coacăze pe o masă, un mănunchi de cepe roșii, iată o adevărată galerie de „portrete” ale imortalității, în care pecetea maestrului este de neconfundat.

S-au făcut multe și varii comentarii ale opereii andreesciene. Ele ne restituie o contribuție de mare forță și originalitate la individualizarea picturii românești în contextul artei europene.

Dar nu trebuie să trecem peste natura acestei opere, care aparține unui mare poet al rostirii plastice. Prin vibranta sa confesiune cromatică, prin curajul de a ne arăta drumul înainte într-un timp cînd pictura națională abia deprindea „mersul biped”. Andreescu împarte în cultura română același destin novator, modernizator și fertilizant cu Eminescu. La 140 de ani de la ivirea lor pe lume, o asemenea împerechere sub zodia celei mai înalte spiritualități, dă girul aleasei umanități ce ne este, iată, hărăzită la ceasul țîrziei noastre renașteri.

Corneliu Antim

muzică

Clinele cu șase picioare

Faptul că Revoluția nu poate să ofere decît, eventual, funcții, nicidecum să schimbe configurațiile valorice, mi se pare a fi foarte limpede. Scriitorii, aceiași, vor scrie tot bine sau rău, compozitorii la fel. Mai mult, libertatea recent cîștigată naște noi tensiuni, iar iluzia că au dispărut motivele de rezistență, de opoziție față de putere va complica și ea actul creator. Deocamdată inerția inepției continuă. Și nu numai în spatele **baricadelor** de hîrtie, ci și la vedere. Și mai ales în spațiul rezervat (rezervația) creației muzicale și literare pentru copii. Revistele lor și-au schimbat titlurile, nu și colaboratorii. Muzica ușoară, și nu de cea mai bună calitate, încearcă să păstreze în continuare un teren pe care l-a „cîștigat” înainte de Revoluție mai mult prin titluri. Aicea se plimbă prin Țara Minciunilor, iar Micul Prinț visează la monarhie. Ei, frații mai mici ai celor ce-au participat la „cruciada” încă mai așteaptă să-i bage în seamă compozitorii și scriitorii adevărați. Între timp îi trag de coadă pe Motănel și pe Bălănel care sînt, bieții, și cam trași de păr. Se țin de nas și-și iau ascultători lingurița cu sfaturi bune, visează la Apolodor care-i împotmolit pe undeva prin Labrador, motăie cu ochii lui Mihaela, școlărița model, sînt trimiși la culcare cînd apare Submarinul galben, pe motiv că-i prea complicat pentru ei. Dar nimic nu-i prea complicat pentru ei, dragi prezentatori! Doar lucrurile banale, rețetele, schemele fixe. Ascultați cîntecele inventate de ei, priviți-le desenele și-mi veți da dreptate. Nimeni nu știe mai bine decît ei că orice cîine adevărat are șase picioare și că din nori se face cea mai delicioasă frișcă.

X Aflu de la un prieten, profesor de muzică, un fapt îngrijorător. Se pune problema scoaterii orelor de cor din școlile generale. Ferească-ne Domnul Șora, dacă Domnul inspector Lupu nu

poate nimic încă pentru blîndețe oite pe care le păstorește.

Să renunțăm la singurul instrument vocea care nu necesită nici o investiție? Cel mai frumos și mai eficient mijloc de-a te apropia de muzică din interior? Să renunțăm la ceea ce înseamnă spirit de echipă? Să uităm „Cîntarea României” ca să învățăm pe cont propriu Lambada timpurilor noi? Pentru asta chiar că merită să mobilizezi un cor de 10 000 de profesori care să cînte în fața Ministerului Învățămîntului, și cît se poate de fals, Imnul țării. Căci aici se va ajunge. Să apelăm ca înainte la disc și bandă de magnetofon, să facem o figurație penibilă, să fim patrioți în play-back.

În numeroase articole și solicitări pierdute, cu siguranță, prin adînci sertare ministeriale, compozitori ca Liviu Comes sau Liviu Dandara au arătat starea precară a învățămîntului muzical. Căci dacă vrem să înțelegem de ce sălile de concert au rămas mai mult cu credinciosul public de acum 40-50 de ani, de ce corul Filarmonicii a ajuns, numeric, aproape de o formulă „camerală”, trebuie să privim spre învățămîntul primar și gimnazial. Să credem că românul s-a născut și poet și muzician? Ar fi să stîrnim invidia Vestului care ne-ar putea stopa, doamne ferește! ajutoarele. Sperăm că în locurile de decizie (și nu de șovăială) vom găsi nu numai minți luminate, ci și urechi. Muzicale.

Valentin Petculescu

P.S. Prea multă sfințenie în gura mirenilor.

Prea multe cariatide susținînd pe umeri, cu schimbul, cerul fisurat al creștinătății.

Prea mulți drăcușori parfumați cu esență de tîmlicie.

Altfel zis, și fără a face, sper, să zbirnie prea tare coarda lirică, prea multă perestroikă în cap și prea puțin glasnosti în suflet. Asta în ce-i privește pe cei mari.

t.v.

Sărmana televiziune

Să nu faci propagandă nici unuia dintre cele aproape o sută de partide care vor să dobindească sufragiile electorilor, deși televiziunea, oricum am lua-o, are o responsabilitate directă față de stat, iar statul de azi nu este emanația puterii celor aproape o sută, ci doar a citorva, să nu sperii populația dar nici să n-o liniștești cu somnifere, să arăți tot ce se întîmplă, în același timp, pretutindeni în țară, să mai programezi și cîte un film pe care l-am mai văzut de nu știu cîte ori, însoțind prezentarea lui cu scuze pline de bun simț, să înfățișezi într-o singură oră două partide, cu platforma lor cu tot, și doi candidați independenți, acordîndu-i fiecăruia cîte un sfert de ceas (de fapt, șapte-opt minute, pentru că în restul timpului vorbește crainicul televiziunii)... Greu! În excelențele sale cronici ale televiziunii din **România literară**, Romulus Rusan subliniază cu dreptate: „Televiziunea nu trebuie nici acuzată, nici apărată că ar fi și ea, sărmana, electorală. Dar trebuie să i se ceară decență în tot ce face, să fie oprită a depăși coeficientul de paradox care doșpește în fiecare din noi. Există în media oamenilor din această țară un glas al bunului simț care se impune, finalmente, întotdeauna.” Așa e, incontestabil, nimic de zis: dar cînd apare acel „finalmente”? Și de pe ce treaptă înaltă a istoriei putem contempla lucrurile și putem ajunge la concluzia că bunul-simț se impune chiar „totdeauna”? Pentru moment, să fiu iertat (sau să nu fiu iertat), programele televiziunii — în ciuda realizărilor pe care nu o dată le-am înfățișat — se desfășoară cu icnete și hîlticieli, alterînd momente de platitudine cu momente de grand-guignol, neplăcute răstimpuri de cruntă plictiseală, cu altele peste măsură de interesante (vezi neuitatele episoade din Tîrgu-Mureș) dar care — ca să nu spunem altfel — ai fi dat oricît să nu existe. Nu pe micul ecran, ci în realitate.

Romulus Rusan îi cere televiziunii decență — iar eu cred că această soli-

citare este, la urma urmei, satisfăcută. Oricum, e vizibil efortul de a face tot ce se poate în condițiile date, iar transmisiile sportive, emisiunile de cultură cinematografică, o parte din cele muzicale și de divertisment se află la un nivel mulțumitor; mari progrese se observă și în alcătuirea emisiunilor pentru tineret. Bun. Deci, nu acuzăm, nu apărăm, constatăm. Dar cu amărăciune, mereu cu amărăciune, pentru că emisiunile politice — centrul de interes principal al programului — nu stîrnesc aproape niciodată alt sentiment. Tristă democrație! exclama un scriitor. Tristă, într-adevăr. Cu surisuri electorale din partea celor ce pleacă să-și aducă voturi din alte țări, cu exclamații nervoase ale unui extrem de popular șef de partid, atunci cînd se referă la un meeting stînjitor pentru mulți. De înțeles îi înțelegi, dar ai vrea, tu, biet telespectator, față cu biata televiziune, să admiri, să invidiezi, să iubești. Iar cei care astăzi reușesc să te cucerească te dezamăgesc peste o săptămînă. Sigur: vei aduna bune și rele și vei face cum o să-ți dicteze conștiința de alegător. Dar — să nu vi se pară o enormitate ceea ce scriu; nu este! — ai fi avut nevoie de eroi. Chiar așa: de eroi, de oameni care să se comporte eroic nu numai în zilele revoluției, ci și după aceea. Și înțînști doar muritori ca și tine, cînd simpatici, cînd antipatici, oameni inteligenți și de bună credință, dar (poate pentru că-i trădează temperamentul ardent, ori sînt „stressați”, poate pentru că te socotesc pe tine, telespectatorul, mai prost decît ei) dispuși oricînd să manevreze jumătățile de adevăr. Sau — momentul mi s-a părut de o urîțenie fără egal — gata să-l amenințe pe colegul lor, om politic ca și ei, că, de nu se va potoli, or să spună ei ce știu despre respectivul, să nu-și închipuie acela că... Șantaj curat, caz de proces penal, cu zece milioane de martiri. (Am vrut să dactilografiez „martori”, dar m-a trădat subconștientul mașinii de scris). Te desparti de televizor cu un sentiment de frustrare. Și cu o mare mîhnire, ce nu va deveni atît de repede fapt neglijabil al trecutului. Sigur, bunul-simț triumfă finalmente întotdeauna. Dar mai e mult pînă departe...

Florin Mugur

Supliciuul și șansele intermedierei

„Mitul pagubei“ *) este o carte de eseuri centrată pe tema exilului. Eseul mărturie, apropiat de jurnal sau amintiri, eseul minuind subtil o semiotică a numerelor, a privirilor, a gesturilor, a atitudinilor pentru a dezvălui un spațiu social sau cultural, eseul comentariu și eseul teoretic, eseul concentrat, comprimat aforistic încordare a gândului în arcuirea unei fraze sau reverie recuperatoare o diversitate de formule deci, în care se încearcă a da seama de o experiență într-un fel exemplar. Caracterul exemplar al acestei aventuri pe care o reprezintă emigrarea și exilul derivă atit din probele la care e supus cel implicat, probe vizind relația acestuia cu sine și cu ceilalți, cit și din semnificația ei mai largă, actuală azi mai mult ca oricind pentru noi, cea a relației dintre identitate și alteritate.

Eseurile Sandei Golopenția au apărut între 1984—1986 în America, în limba română și ele sînt scrise sub semnul unei crize a identității, asemănătoare cu cea pe care o parcurgem cu toții, azi, în propria țară, ca urmare a schimbărilor intervenite brusc în istoria noastră recentă. Interesul cărții stă nu doar în analiza pătrunzătoare a realităților românești de care tocmai ne-am despărțit, cel puțin formal (deși, fără să vrem sau să o știm și în proporții diferite, am fost într-un fel modelați de ele), ci în primul rînd pentru exemplaritatea ei pe o altă latură. E vorba de efortul de a transforma confruntarea între două mentalități, două culturi, două civilizații, într-un context dialogat în care individul se interoghează întii de toate pe sine. Din acel „miez fertil de nepotriviri“ pe care învață a le dezlega, oarecum pe propria-i piele, se nasc febrile întrebări asupra drumului de ales sau a celui de care am fost deja aleși, se adîncește sensul singurătății pentru a face mai limpezi vocile străine, pentru a putea lua distanță și a perverti confruntarea într-un spectacol de care să fii mai puțin bîntuit cit instruit. Chiar trist, chiar dur, chiar dramatic uneori, acest exercițiu al supunerii, cu înțelepciune, cu blîndețe, cu neorgolioasă luciditate la confruntarea cu alternativa și cu străinătatea (stranietatea) ei e pus sub semnul unei dorințe de a învăța ceva despre tine, despre ce ai avea de făcut, despre ce ai putea sau ar trebui să faci. Din acest centru conflictual pe care-l reprezintă transplantul unui individ dintr-o lume în alta și care face acută problema identității proprii se poate ieși folositor și recuperator pe mai multe căi. Una ar fi întoarcerea către origini: familia, educația, timpul copilăriei și al adolescenței, adică al formării, legat de un spațiu pe care părăsindu-l brusc îl investesti retrospectiv cu o răsfrîngere luminoasă sau nu, ce-ți va părea garant al victoriei sau semn prevestitor de rău, jumătate rod al faptelor, jumătate destin.

În mod analog, cultura, limba și timpul istoric din care sosești într-un spațiu

străin te investesc cu anumite reflexe mentale, altădată spații protectoare și temelii ale individualității proprii, ce suportă în noul context o golire, o schimbare sau chiar o inversare de semn. Între ele, cel dintii, mitul pagubei, căci, în timp ce în România, unde selecția se desfășura preponderent negativ, paguba i se părea autoarei „singura relație adevărată și corectă în raport cu ce se petrecea“, în America o astfel de atitudine nu avea valoare morală. Inadaptabilitatea era acasă o formă de rezistență „în fața agresiunii zilnice a instituțiilor, a legilor care, mari sau mici imi năvăleau în casă, în trup, în minte“. În noua țară această „perfecționată experiență de inadaptabilitate“ a celui hotărît să rămînă pe pozițiile „unei existențe ce se vrea croindu-se singură“ se dovedește un bagaj incomod, căci acolo, „adaptarea sau moartea par deviza“. Nu orice contact cu diferența e privit desigur în dimensiuni la fel de dramatice. Eseul despre **Pitoeșul american**, scris cu ochi desemiotician și cu umor detașat, ne arată de pildă cum „într-o societate în care cei care prestează servicii se întrec în a-ți fi pe plac“ iar „întîlnirea prea bună cu semenii aduce o undă de ușor plictis, o inefabilă suferință“, un restaurant unde clienții trebuie să se servească singuri, să alerge după băutura la magazinul învecinat sînt tratați nu tocmai politicos, poate deveni un punct de atracție, chiar bine plătit.

Individul pus în fața găsirii unor soluții de mediere pentru a-și apăra identitatea nu doar sub raportul strict al unei specificități biografice ci și sub acela mai complicat de mesager al altei culturi trebuie, pentru „a supraviețui“, să găscas-

că un adresant, să se facă perceptibil celorlalți, să identifice zona comună în care „traducerile“ să fie posibile, interpretările fecunde. Să dispară așadar acea ostilitate a privirii și acea tensiune cu care întîmpinăm sau cu care sîntem întîmpinați de lucrul străin, în scopul înțelegerii faptelor în contextul lor propriu, cu atenție la nuanțe și la codurile sociale pe care ele se întemeiază. Este în cartea Sandei Golopenția o senină încodire a sensurilor prin care se infiripă contactul social în lumea cea nouă, o putere de distanțare prin analiză și teoretizare, dar și prin frumusețea scrisului care amortizează durerea intimă, partea de renunțare, efortul supunerii, efortul de acomodare, scrișnirea din dinți a celui silît să se ajusteze. Caracterul relației nu este niciodată neutru: ea este percepută ca o tensiune, te lași asimilat pentru a-l învăța și pe celălalt să asculte, să înțeleagă, să fie receptiv, pentru a te învăța pe tine însuși să fii receptiv. Acest supliciu al intermedierei, ce presupune uneori nedorite inautentificări poate fi, crede autoarea, stăpînit și depășit prin scris. Cartea conține și o reflecție asupra scrisului, a rosturilor lui pentru emigrant. El e un mod de a te lăsa „din nou locuit de cuvîntul de demult“, pe care nu-l mai vorbești decît sărăcit, dar pe care „așternîndu-l pe hîrtie, privindu-l cu îndoială, trăgînd de înțeleșuri, retezînd din dorințe, vine o clipă cînd, cu toate aceste restricții, simți că ai recucerit libertatea de a juca vorba, fraza, gîndul.“ E apoi „scrisul respirație“ prin care te eliberezi de suferința proprie și te redeschizi spre un cer mai înalt ce te primește generos, străluminat de amintire, de altă vîrstă, crescut din cuvînt, din respirația unei fraze: „Scriu ca să trăiesc. Ca să nu mă sufoc. Să nu mă înec. O frază, o gură de aer. Apoi tăcere, bulbuci, să mă predau. Dar iată că ar mai fi un cuvînt, o vorbă de nimic. S-o spun, repede și să mintui. Respirația s-a limpezit de acum, pe cer zboară fără zgomot un avion depărtat, se aude glas de copii în joacă, parcă ar fi pe Dr. Lister în anii care s-au dus, cînd strada întregă mirosea a tei ca un ceainic și faldurile viitorului fluturau lin iar încrederea, fără noimă, fără justificare, fără rost, era cit munții“.

Și este în sfîrșit scrisul meditație ca în **Tăceri, Mutații, Limba minții noastre**, ca în **Ce-i de făcut?** și-n atîtea alte eseuri în care se măsoară distanța dintre pro-

lect și reușită sau eșec, un șir de decalaje pe care cel exilat, dacă nu acceptă integral exilul — fie incrementînd în formula de acasă fie prin livrare totală, ajustare, la modelele noii lumi — trebuie să învețe a le străbate făcînd din ele prilej de experiență, de articulare interioară în jurul întrebării esențiale: „ce-i de făcut?“ Răspunsurile pe care le dau românii în exil par a fi în esență trei: „dinamism-impotrivă pasivității induse, continuitatea demersului cultural în ciuda factorilor politici, ideologici, fizici, care ar incuraja discontinuitatea; asumarea vocii proprii în întîlnirea cu alte culturi, în ciuda procesului ineluctabil de asimilare în care sîntem antrenați!“ Primul răspuns se situează sub semnul lucrului bine făcut, făcut adică „liber, spontan, nestingherit“ și mai ales „plin“, nedeturnat de la rosturile lui. Al doilea răspuns e în sensul „întregirii culturii române“ prin încercarea de a recupera „petele albe“ induse forțat în cultura de acasă, de a reda vieții ceea ce acolo trebuia făcut, ascuns, cludat, deformînd pe cel supus acestui exercițiu și lășind astfel „tăcerea să se reproducă nestingherit“. Al treilea răspuns ar fi unul al dialogului posibil prin replici specifice „cele ce ne sînt nouă de mult sortite, cu adevăratele pe care ne-a fost dat să le adîncim“ în jurul unor teme la care vrînd-nevrînd a trebuit să reflectăm. Ele se dovedesc actuale nu doar pentru viața noastră de aici și de acum, ci și pentru cea a Europei și a lumii de mîine. Căci în contextul schimbărilor politice intervenite pe continentul nostru în ultimul an aceste teme vor trebui să frîminte și conștiința culturilor așa-zise „majore“ în contactul lor cu cele marginalizate. Așadar: „tema marginalității, a scîndării oamenilor, societăților, culturilor, popoarelor în insidieri și outsiders“, „tema tăcerii, tema culturilor care amuțesc, a limbilor care pilpîie, pe care nimeni nu simte că ar fi să le știe în afară de cei care s-au născut în ele, a literaturilor care nu-i bucură decît pe cei care le-au produs, a suferințelor unui popor de care nimeni nu vorbește“; „tema istoriei vrăjmașe, creativității cu multiplele ei fațete, alte decît cele obișnuit considerate importante în cadrul culturilor occidentale“, „tema exporturilor și importurilor de cultură, de revoluție, de ideologie“, „tema înstrăinării interioare — în propria țară, în propria ta viață — și a celei exterioare“, „tema culturilor cărora li se contestă încă dreptul de a dăru și modela și care nu au dezvoltat strategiile necesare pentru a depăși această stare de fapt“ etc.

Devine azi mai mult ca oricînd posibil ca, legat de aceste teme să se genereze noi întrebări și răspunsuri care să le plaseze între interogațiile vitale ale unor noi forme de comunitate umană. Cartea Sandei Golopenția ne atrage atenția asupra lor din unghiul unei experiențe personale care le dă greutatea lucrului trăit și ne permite să vedem dincolo de ele traseul izbînditor al unei oboseli de înfrînt, al unei temeri de depășit. Este un indemn spre a recupera un destin neprielnic și o credință în „putința noastră de a ne înscrie într-o continuitate esențială față de principiul vitalității noastre intelectuale!“ De aceea am recit cartea cu plăcere, cu interes sporit și cu gîndul că poate ar merita ca o editură românească să o facă mai larg accesibilă publicului de la noi, de acum, de aici.

Smaranda Vultur

*) Sanda Golopenția, **Mitul pagubei**, Hiatus, 1986, Providence, U.S.A.

«Cazul» Bahtin

Cei care au meditat pe marginea relației alunecoase dintre personalitate și modă în critică au formulat, de regulă, ecuații simpliste. Potrivit lor, personalitatea apare tractată de valul critic în vogă spre a se așeza, apoi, în matca tradiției (de nu a uitării) odată cu el. **Opojazul** sau **New Criticism**, tematologia sau psihanaliza, critica pragmatică, estetica recepției sau deconstrucționismul au prilejuit „amurguri ale unor idoli“, pe cit de epatanti tot pe atît de efemeri. (Nu dau, intenționat, exemple de la noi, unde persistă o heliotropie teoretică pariziană cronicizată).

Excepțiile de la această normă nescrișă nu sînt puține și ar merita să ne dea de gîndit.

Iată, de pildă, consecvența cu care un poetician imanentist ca Genette sfidează sloganurile critice ale zilei. El stăruie neclintit pe poziții structuraliste, apărînd eficient fortăreața poeticii, în plin asalt al hermeneuticilor.

Exact la antipodul lui Genette trebuie plasat „fățarnicul“ Barthes: el se schimbă în citeva rînduri la față, inaugurînd cite o cale și părăsindu-o imediat ce începe să fie bătută. Cine ar mai recunoaște pe semioticianul ortodox din anii '60, în relativistul care traversează în decada a opta oceanul, inspirînd pe deconstrucționiștii americani iconoclaști?

Cel mai interesant imi pare însă „cazul“ Bahtin — poate unic în felul său, în gîndirea critică a timpului nostru. Nu

atît fiindcă, marginalizat în timpul vieții, el cunoaște un **destin postum spectaculos**. Ci mai ales datorită unui cameleonism post-mortem plin de semnificații. Privind în orizontul timpului, ar fi cazul să vorbim de un Bahtin policefal. Urmasii l-au transformat pe criticul rus într-o omonimie generică și i-au întretinut o vogă perenă. Ca să dau doar citeva reperi, în 1981 se scria despre Bahtin în... **Sunday Times**; în 1988, la Congresul mondial de literatură comparată de la München, a existat o secție Bahtin; în 1990, la Congresul Federației internaționale de limbi și literaturi moderne, se va desfășura un colocviu special consacrat aceluiași Bahtin; francezii Todorov și Kristeva, germanul Jauss, americanul Michael Holquist au interpretat succesiv pe Bahtin — în toate sensurile posibile ale cuvîntului, de la **tălmăcire la exegeză și rescriere**.

Primul val bahtinian coincide cu vîrsta criticii de inspirație semiotică de după război. În bună măsură, Julia Kristeva a fost agentul acestei descoperiri spectaculoase. Rescrie în jargonul semiotico-structuralist, capitalul de idei originale ale lui Bahtin impulsionează teoria modernă a intertextualității.

Nu insistînd fiindcă este, probabil, cea mai populară ipostază în care criticul rus s-a infățișat publicului nostru. Opurile sale despre Dostoievski și despre Rabelais își prelungește tentaculele influenței către ipostazele contemporane despre raportul de vase comunicante dintre text și cultură, sau despre polivalența transtextului. Recuperînd decise sursele strict culturale ale culturii, perspectiva croită de Bahtin în cele două cărți, astăzi clasificate, discordează axioma de sorginte romantică a originalității absolute și fetușul creației

demiurgice **ex nihilo**. Poeticieni cu reputație solidă, precum Genette, Linda Hutcheon, Margaret Rose — fini analiști ai textului parodic și ai unor țesături intertextuale complicate — îl calcă, declarat sau nu, pe urme.

Pe altă filieră decît cea poetică, Bahtin își leagă destinul de eferescența spectaculoasă a **hermeneuticilor poststructuraliste**.

De această dată, semnalul îl dă Todorov. Un Todorov care se străduiește să se plieze spiritului vremii, scriind o carte firavă precum **Critique de la critique**, unde amendează dogmatismul formalist, opunîndu-i alternativa unui relativism tolerant. Același Todorov, care nu de mult lansase pe piața franceză pe formalistiștii ruși, într-o antologie de referință, publică — sub titlul **Le principe dialogique** — scrierile lui Bahtin din anii '30, cînd acesta se răfua neînduplecat cu... **Opojazul**. (Sub numele de Medvedev și Volosinov, criticul rus dădea vot de blam metodei formale, denunțate ca o radicalizare a negativismului și ca o ipostază a reducionismului speculativ).

Înteles drept model universal al interrelației, principiul dialogic nu are, totuși, imediat o cotă înaltă la bursa de idei a Franței, încă nepregătită să repudieze formalism-structuralismul. Ideea „prin-de“ însă foarte bine în Germania, prin strădania cercului mînchenez de studiu „**Poetic und Hermeneutik**“. La volumul colectiv al mînchenezilor — numit semnificativ **Das Gespräch** — participă în mod neașteptat, Hans Robert Jauss. De ce neașteptat? Fiindcă la începutul carierei sale, promotorul esteticii recepției se așezase pe poziții de apărător intransigent al „noului“, înțeles ca valoare. Către mijlocul decadelor trecute, Jauss se descoperă „**bahtinian sans le savoir**“ și, stîrnit la emulație de antecesorul pînă atunci ignorat, vorbește el însuși de o normă a dialogului (**Dialogizität**) în curs de ecumenizare.

Intrăm acum în ultima decadă a secolului, fără ca interesul pentru Bahtin să se fi sleit; ba chiar dimpotrivă. În același timp, sfera spațială unde e activă fascinația „fenomenului Bahtin“ se lărgește continuu. Zona sa de influență se

extinde și peste (sau cu precădere peste) ocean.

În marele opus al lui Bahtin — nepublicat încă în rusește și comentat de americanul Michel Holquist cu titlul **The Architectonics of Answerability** — dimensiunea filosofico-morală este predominantă. După părerea comentatorului american, ar fi vorba de o veritabilă meditație fenomenologică asupra comandamentului creștin de a-ți iubi aproapele ca pe tine însuși. Încă mai precis, opera bahtiniană, privită din acest unghi, devine o fenomenologie a dialogismului, extins din arhitectura **textului**, apoi din planul mai general al **creației** și, succesiv, din cel al **ființării**, spre plafonul **metafizicului** și, la limită, spre cel al **teologicului**.

De la intertextualismul poetic, drumul recuperării lui Bahtin ajunge la hermeneutica dialogică și, în sfîrșit, la pluralismul și pan-antropologismul care marchează semnificativ discursul intelectual contemporan. Trebuie neapărat precizat că acest fel de a valorifica pe Bahtin răsucește în sens invers mersul gîndirii sale. **Marea operă nepublicată** le precede, cronologic, pe toate celelalte conținîndu-le în **nuce**. Traseul gîndirii este **descendent**: antropologicul și teologicul reprezintă un **model** și chiar, în sens literal, un **pre-text** și nu invers... **Profetul** l-a precedat și chiar l-a ghidat pe **tehnicianul** Bahtin.

Așadar, versiunile (diverse ale) interpretării lui Bahtin sfîrșesc prin a converti pe fostul adversar al formalismului rus într-un autentic filosof al culturii. Pentru interpretii de ultimă oră ai teoreticianului rus, dialogismul său ar reuni generice supra-temele fundamentale ale **noii sensibilități** de tentă postmodernă: pluralismul și mai ales imanentismul, care reduce totul la scara: umanului și face să coboare însăși lumea în tiparul discursului său.

Dacă însă Bahtin e asimilat ca vestitor al unei noi episteme asta se datorază și faptului că postmodernitatea este o vîrstă culturală aflată în căutare de tehnicieni dar și de profecți...

Monica Spiridon

Oglinda ucigașă

„Da, acum îmi amintesc“, se autoconvinse, „aveam invitați, prieteni buni și simpatici, dar care pe măsură ce cearța mea cu nevasta înainta, se arătau din ce în ce mai jenați și plictisiți și la urmă chiar scandalizați“. Tuși puțin, încercând să intre mai adânc în casa de fier a memoriei. „Invitații se ridicară unul câte unul și, care bolborosind scuze, care arborînd un reproș rece, părăsiră grabnic casa“. Se simți salvat. „Asta a fost?“, repetă. „Una din obișnuitele certuri cu Augusta, inevitabile după ce în căsătorie, trecînd primul anotimp de fericire sau cel puțin de seninătate, își făcuse loc o nesuferință reciprocă deseori tăioasă“. Preciza imediat: „Nu... tăioasă ci mai degrabă semnăată“.

Avu din nou o senzație de ușurare. „Dar toate astea sînt obișnuite și s-au întimplat de atîtea ori...“. Se scărpină la timp cu arătătorul, dintr-odată fulgerat. „Pentru o scenă ca asta nu trebuia să fug de-acasă și să mă refugiez într-un hotel. Ar fi fost de-ajuns să dorm pe divan în salon, așteptînd reconcilierea de-a doua zi de dimineață“. Contură cu mina în aer o închipuire. Trebuia timp de gîndire, nu glumă.

„Nu cumva i-am făcut ceva rău?“. Trupul i se chirca: era o presupunere neîngăduită. „Ceva trebuie să se fi întimplat, presimt“. Admițînd această posibilitate, i se puse un nod în gît. „Să rezumăm deci: invitații au plecat și o tăcere de gheață a pus stăpînire pe casă. Eu probabil m-am ridicat de pe divan și m-am dus să-mi torn a nu știu cîta porție de whisky. Augusta își potrivește nervoasă părul pe frunte, pe obraji scurgîndu-i-se lacrimi cît zilele de mari. Se ridică, arătîndu-mi picioarele bine strunjite și sîmul sumețit. Îmi întoarce spatele și iese din salon. Aud tăcîntul tocurilor în timp ce înghit o sorbitură lungă de whisky. Sînt mai degrabă mînios decît indispus. Pun un disc dar sunetele lui Thelonious Monk mă enervează; dau mai încet. Studiez o strategie, dar în zadar: încremenesc în fotoliu“.

Cum era posibil totuși să-și amintească subit atîtea amănunte? Ceva trebuia să se fi deblocat. Se întinse din nou în pat. Vroia să continue povestea din seara aceea, dar se temea totodată de derularea narativă. Ce va fi fost în continuare în minutele și sferturile de oră ce-au urmat? De-acum intrase în tunelul memoriei și nu mai putea să dea înapoi.

Scrută cîteva clipe pereții camerei de hotel. Erau galbui, ici colo coscoviți iar pe tavan două sau trei mari pete de umezeală. De ce alesese un hotel așa de scorojit? Economic vorbind nu era strimtorat. Poate că vroia să afle cine ar fi încercat să dea de el. Să facă pe victima sau să facă schimb de soartă cu un vagabond. Continuă să se irăminte astfel preț de cîteva minute, chinîndu-se cu cele mai umilitoare presupuneri.

Se ridică brusc din pat și începu să măsoare cu pași mici pătratul odăii. Credea că o ușurare fizică, chiar cea

mai mică, ar fi putut ajuta să se facă ceva ordine în ideile sale. Imaginația dădu buzna în acel apartament situat într-o zonă frumoasă din centru, la ultimul etaj. Continua să păsească, între pat, lavoar și fereastră. Încercă să privească printre ochiurile de geam, prăfoase și murdare; nu vedea decît contururile unor grupuri de case dincolo de o șosea largă și circulantă, și el desigur trăsese aici pentru a schimba cu desăvîrsire zona, pentru a se ascunde, să fugă, cine știe, de o anchetă ce-l privea.

Memoria, din nou în formă, chiar dacă într-un fel limitat, își începea din nou strădania ca un cariu ascuns. Își propuse să ia în seamă un mesaj ulterior: „După ce n-am mai auzit tăcîntul pașilor pe coridor, îmi închipui intrarea Augustei în dormitor. Se oprește, după ce trece pragul, și începe să se dezbrace. Aruncă în patul matrimonial puloverul de cașmir, apoi, mai îndrîjnită, își desface și își trage fusta; își scoate pantofii de lac și-i aruncă peste pat. Își trage ciorapii, își desprinde cu o mișcare sigură stînenul, își dă jos de-a lungul picioarelor statuare chiloții de dantelă, îi face ghemotoc și-i aruncă, tîntînd cu exactitate, peste celelalte veșminte strînse într-o picturală dezordine pe pat“.

Privea încă dincolo de geamurile murdare; acum reușea să distingă, întorcîndu-și privirea spre stînga, absida maiestuoasă a unei biserici în fundul străzii. Dar mintea nu contenea să lucreze: „Acum a rămas goală, încă în picioare, nehotărîtă să-și pună halatul de mătase sau să intre în baie goală. Are patruzeci de ani dar trupul îi arată mai tînăr cu zece, lipsit de stidențe și svelt, încă tîntă a poftelor și chiar, într-un fel supărător pentru ea, a viselor erotice pentru cei mai feluriți bărbați, cunoscuți sau necunoscuți, în casa unor prieteni sau pe stradă, în orașul supergrăbit. Eu însumi, de pe divanul din salon, mă gîndesc la Augusta ca la un obiect erotic, dar știu că ne-am certat cu furie și că ea în această noapte mă va refuza. Chiar dacă pe moment o urăsc, presentimentul refuzului mă fierbe fără apă; mi s-a stîrnit dorința și nu știu cum s-o potolească. Întind mîna după pahar și îmi torn un alt whisky. Îi dau pe gît și simt cum mi se urcă singele-n cap. Pentru o clipă totul șovăie în fața mea, imbolduri potrivnice mă fac să mă clatin. Trebuie să beau mai departe, solitar, în salon, sau să mă decid să mă duc peste nevastă-mea în dormitor. Beau mai departe, cu sorbituri lungi“.

Bătînd toba cu degetele în ochiurile prăfuite, el știa că dacă ar fi urmat-o pe Augusta pînă la patul cu pricina, ar fi putut avea loc ceva ieșit din comun. Firea sa — se cunoștea prea bine! — l-ar fi convins să tergiverseze, să golească cîte puțin sticla de whisky și apoi, trîgînd o înjurătură, să doarmă ca un surghinuit pe divan? Luase cumva o hotărîre opusă obiceiului său? Își pipăi bărbia cu degetele, meditănd și adulmecînd alte licăriri de memorie.

Se iviră și alte imagini: „Cu un efort neomenesc, clătîndu-mă, mă ridic de pe divan, înainte pe coridor spre dormitor. Ușa e întredeschisă, o zăresc pe Augusta întinsă pe pat, în obișnuita cămașă de noapte. Șoptesc: „Mă ierți?“. Ea, drept orice răspuns, își întoarce fața în partea cealaltă. Dintr-o săritură sînt în pat și-o string spre mine, simțîndu-i sub degete formele. „Cară-te, duhnești a whisky“. Eu insist, dîndu-mi jos pantalonii și suindu-mă peste ea. „Nemernicule“, șuieră. Îmi adun brațele și picioarele în jurul trupului ei ce mă respinge. Augusta începe să strige. Strigătul mă scoate din minti: perseverez“.

Îl apucă o durere cumplită de cap, brusc, ca și cum ultimele imagini amintite ar fi fost prea dure de absorbit. Căută în buzunarele pantalonilor un analgezic. Nu-l găsește, durerea surdă îi macină țeasta. Continuă totuși jocul amintirii, o imagine trîgîndu-se din cealaltă, pînă la întregirea tabloului petrecut cu o seară înainte. Își băgă din nou capul sub apa lavoarului. Apa înghețată reuși să-l elibereze de ultimele mahmureli. Ușurat și îngrozit în același timp. Își spuse: „Tortura să continue“.

Apoi, pentru cîteva secunde i se năzări să nu mai dea ascultare amintirii, crezu chiar că fluxul memoriei, cel ce urma, i-a întins o cursă. Dar amintirea îl covîrși și fu constrîns să-și depeze povestirea. „Neconținînd să urle, îmi cară la pumni în spinare, apoi își înfige unghie în rîrunchii mei. Am senzația că sînt plin de singe. Sînt sau nu sînt soțul ei, îmi zic. Și-atunci... Mă mușcă de falcă. Nu mai suport: cu un efort nefiresc întind mîna, iau perna și i-o smulg de sub cap. Ea: „Ce faci? Ce faci?“. Perna i-o împing peste față. Aud zberite, brusc interupte. Mă scol să mă așez peste trupul ei și împing tare perna. Simt horcăituri și zvicnete. Mai împing puțin, se liniștește, percep că și mușchii i se destind. Puțin după aceea nu mai aud nimic: picioarele i s-au desfăcut. Nu-i mai simt răsufarea. Continui să împing, ca într-un necunoscut rit păgîn. Cu ochii închiși, cu mușchii brațelor încordați în perna, împing. Secătuit: ceva a plesnit în mine. Trag perna de pe față nevastă-mi. Fața îi este cianotică, ochii deschiși, îi se văd doar corneele, și dintr-un colț al gurii i se scurge un fir de spumă“.

Acum cînd își amintea că Augusta era moartă, aproape că își revenise. Se mai privi în oglindă: avea un chip mai odihnit, în ciuda bărbii crescute și a cearcănelor negre. Își luă hainele din dulap și cu extremă grijă se îmbracă, neuitînd nici de nodul la cravată. Observă, dincolo de geamurile pătate, că începuse să plouă. Privi țîntă, aiurit. Deschise ușa camerei și străbătu strîmtul coridor plin de miro-suri amestecate și nelămurite și chemă liftul. La parter se îndreptă hotărît spre recepționar. Adresîndu-se bărbatului somnoros și distrat, se miră cît de firesc îi lipsit de trac îi era glasul. „Mi-am ucis nevasta“, spuse. „Faceți-mi legătura cu comisariatul de poliție“. Se duse să se așeze pe un fotoliu în așteptarea mașinii. Începu din nou să viseze, vîzînd ici colo peste un cer ploios mari pete întunecate. Ar fi putut să-i pară amenințătoare dar prefera să vadă în acele pete și întreaga necuprinsa boltă a cerului o prevestire a unei foarte lungi, neconținute osînde de ispășit. O osîndă foarte dulce, ca melasa în care s-ar fi scufundat fără să se mai uite înapoi.

Societatea secretă de miine

Sînt în mine porniri artur-silvestriene cînd Eugen Simion încălecă pervazul televizorului și mise instalează, cu suta lui de personalități inteligente, în colțul camerei. Un temnicer indefinit îmi șoptește: „Închide-i!“ și mai că saș face-o cu o răsucire de buton sau un zăvor de pleoapă dacă la muchia lungii lor mese n-ar adăsta și Augustin Buzura.

Punerea în scenă e grijulie. Cum se împart toți de-a dreapta și de-a stînga, pe calibre... Tinerii Nedelciu și Horasangian sînt doar pomeniți, dar ni-i închipuim sub masă, ascultînd smeriți în răcoarea brocartului. Mai tînărul Z. Ornea nu apare nici el, excedat probabil de obligațiile pupitru-lui tehnic. În schimb, Nicolae Manolescu APARE. De o sobrietate frizînd hemiplegia. Manneken Pis cutezînd contra vîntului.

Cine sînt toate aceste „muște la arat“? Grupul „Societatea de miine“. Care ce vrea? Să prognosticeze. Cei ce ghicesc corect viitorul sînt de obicei asimilați cu ziditorii acestuia.

Viitorul României? Dacă încăpem pe mîini bune, vom privi la televizor festivități de premiere a marilor inventatori, decorări de copii-minune, meciuri, fete frumoase, licitații de produse românești, donații pentru handicapații Franței. Tăranii vor păstra și îmbunătăți sistemul cooperatist luîndu-și, la plată, „partea leului“. În loc de bani, statul îi va credita cu sere demontabile, rezervoare de apă, pompe eoliene, tractoare, computere. În industrie, premiul de un miliard pentru rețeta oțelului românesc va fi înminat unui tînăr oarecare. Cărțile lui Eugen Simion, xeroxate, vor fi oferite gratuit în holul facultății de litere, ceea ce va produce mutații în conștiința și portofelul autorului. „Societatea de miine“ va fi dată pe post doar luna, pe programul treizeci și doi, la concurență cu reclamele pentru bame.

Dacă nu vom încăpea pe mîini bune — ceea ce și merităm, de altfel — viitorul României se va menține confuz, în ton cu trecutul și prezentul. Premiu de un miliard pentru rețeta oțelului românesc va fi luat, cu tot cu inventator, de o firmă germană. Grupul „Societatea de miine“ se va lăți în toate direcțiile sociale, beneficiînd de apariții zilnice la televiziune, adevărate ședințe de scărpinat în cap și dres de glasuri.

Dar pînă atunci, slavă Domnului, chiar dacă nu vom produce vom importa televizoare cu buton de dat imaginea mai mică.

Tudor Vasiliu

Urmare din pag. a 2-a

Puterea și intelectualii

tul criticii profesionale menținerea unei „stachete“ axiologice înalte, în ciuda brujăului urmărit de improvizată „critică de casă“ (sau „curte“, de ideologi deghizați în literatori). Explozia creatoare ce urmează revoluției este și o consecință a acestei dezobediente critice, a conștiinței culturale responsabile ca și a „răbdării“ creatorilor înșiși, condamnați în cele mai multe cazuri la producția „de sertar“.

Multiplele obstacole și amenințări au avut însă, și în cazul culturii autentice, un efect pervers. Tentația incifrării, a subtilității suverive maxime — inexistente în cazul culturii societăților democratice — dă creației axiologice din zonele dominate de totalitarism un caracter extrem de complex, metaforizant, riscînd să îndepărteze și mai mult cultura de mase, să o transforme într-un „obiect de consum restrîns“ al grupurilor intelectuale nedominante. Se realizează astfel o „cultură de refugiu“ în parte tolerată de putere din motive radical deosebite de cele ce o germinează. „Elitizarea“ culturii justifică — post-hoc — apelul la creația de masă și întărește blamul dat de dominația creației profesionale care apare ca nedemocratică, antipopulară, alienată. Extinderea puterii la dimensiuni total absorbante, autofetisizarea ei, anulează însă și această „eșapare“ limitată.

Lupta dominației totalitare cu producția culturală nu se limitează doar la atît.

moda, altfel

«Lacerna» cea cuminte dar ambițioasă

Început, la romani, lacerna era de folosință strict militară. Forma ei amintea hlamida greacă. Uneori era completată de un capison, cuculus. Apoi lacerna a devenit un obiect vestimentar purtat de toată lumea. Era țesută din lînă groasă, aspră, de un colorit sumbru; a avut însă un destin glorios, a devenit un costum de lux realizat din stoffe fine, ușoare, colorate în tente tandre, foarte variate și adesea brodat cu fire de aur și mătase. Fiind foarte practică, lacerna s-a cizelat din nevoia omului de lux, de strălucire, de diferențiere.

În Galia Romană a marelui imperiu, lacerna galeză era haina cea mai purtată de persoanele libere de orice condiție și de ambele sexe. Avea tăiațe deschizături speciale pentru mîini iar

splendoarea ei consta în amplexarea unei eșarfe lungi care înconjura partea superioară a corpului; venind din spate cădea în față de pe un umăr, forma un val somptuos pe bust, revenea pe celălalt umăr și recădea pe spate. Tivită adesea cu blană, lacerna galeză renunță la capuchon, acesta rămînînd să fie purtat de colonii de la țară; e cunoscut sub numele de bardocuculle, un guler mare care putea înveli și capul și care în zilele noastre e „ultimul strigăt“. Sub lacernă, varietatea articolelor de lenjerie, din bumbac, lînă sau mătase era remarcabilă. Spre sfîrșitul sec. al III-lea, după cucerire, începe să cîstige teren la dalmatique, împrumutată de romani de la dalmaci și adoptată ca îmbrăcăminte de lux încă din secolul al II-lea. Împărații Commodus și Heliogabalus au fost primii care au purtat-o. Era o tunică lungă, fără centură, cu mîneci lungi și largi, colorind peisajul vremii cu fast de alb, verde, „fauve“ și toate tentele de roșu. Aceste tunici sînt demonstrații de imaginație și măiestrie, sînt ornate cu benzi verticale, margini longitudinale, aplicații din alte materiale-rotunde, pătrate sau rombece, pasmanterii complicate cu intervenții de mici bucățele metalice și ciucuri, franjuri de piele, bucăți de stofă aplicate cu butoni și ținte.

Pe vremea aceea nu existau ciorapi (nici acum!) deoarece în epocă exista obiceiul de a se spăla pe picioare de cîteva ori pe zi; fiecare se mulțumea cu o pereche de jambiere santeoase, rezistente sau cu o pereche de ghetrex de piele pentru marile vînători elegante.

Aceste costume, în general, au rezistat de-a lungul asprelor vremi ce au urmat și chiar dacă despre perioada merovingiană (490—725) avem puține date, ele, cu mici modificări, adaptări, mai mult simplificatoare decît impertante, ajung în epoca marelui lux, în cea carolingiană (752—888). La dalmatique ajunge ornament liturgic. De la Charlemagne la Charles le Gros suveranii s-au îmbrăcat cu o mare simplitate, așa cum ne-o dovedește portretul lui Carol cel Mare din mozaicul de la Saint Jean de Latran. Ținuta lor nu se deosebește de ținuta celor mai „simpli prinți“. Succesorii lui Carol cel Mare au adoptat marea hlamidă a la romaine și coroana bizantină. Carol cel Chel preferă în întregime moda bizantină: la dalmatique, etola de brocart și voalul mic de mătase sub coroană. Au apărut însă mînușile. Simplitate, simplitate... dar împărații și regii trebuie să se poarte cu mînuși! Altfel...!

Corina Cristea

ALDO ROSSELLI

OGLINDA UCIGAȘĂ

1 a câțiva centimetri de oglindă chipul său aducea cu trăsăturile ce brăzdează luna: o seamă de cratere sudate printr-o pastă de culoarea făinii. Deschise gura și gingiile își arătau rozul lor palid; mii de riduri minuscule îi apăreau în colțul ochilor. Barba îi era în dezordine, ici colo pătată de alb și nerasă de cel puțin trei zile. Umflindu-și pieptul ca să-și dea seama mai bine de înfățișările geologice ale măștii sale, i se tăie respirația. Pentru o clipă totul plutea în jurul lui, părându-i-se că a fost îmbrăncit sub apă de o mină ucigașă.

De ce suferea? De ce un gest atât de normal ca cel de a se privi în oglindă trebuia să devină traumatic? Nu scotea o vorbă la ora aceea tîrzie a după-amiezii, căci chiar cea mai mică discuție, fie și cu sine însuși, s-ar fi prefăcut într-o nesfîrșită jelanie. Mihnit, se așeză pe marginea patului după care crezu că-i mai bine să se întindă. Era încă în pijama, o albăstreală mototolită și pătată de sudoare. Cu greu își amintea că se află într-un hotel, o veche cazarmă de mîna treia, ascunsă într-una din ulițele de lingă gară. Fugea de ceva? Sau își pregătea propria dispariție? Presupunerea că era în ultimul hal era doar un eufemism. Își încordă mușchii pîntecului și ai picioarelor; i se făcu scîrbă de propriul trup. Era clar — chiar și pentru el care abia își venise în fire — că abuzase de mădulele — acelea și că deci, într-un fel odăita hotelului avea rol de azil. Era poate ceva de care trebuia să-și amintească, dar memoria lui semăna cu un teren viran de periferie într-o zi de ceață ca piftia; ar fi fost un noroc nemaipomenit să găsești ceva acolo — un detaliu, un obiect. În capul său de fapt totul era vag și la limita invizibilității; peste tot existau semnale îndemnînd convingător să nu-și innoade gîndurile, să se abțină mai ales să caute ceva.

Băuse. Vin, whisky, probabil multe pahare, poate o sticlă. Avea cerul gurii încheiat, amar; dar capul nu i se în-

vrtea, mai degrabă lumea îi părea un punct îndepărtat și irecuperabil, o zare pierdută.

Se așeză pe pat. Trecîndu-și mîna prin păr, făcu un efort să găsească motivul pentru care se găsea în acest hotel necunoscut și anonim. Nu era în deplasare; mai mult, se afla în propriul oraș. Dar exista o gaură în autonarația sa; ce făcuse ieri seară? Se întorsese de la o întîlnire mai deosebită; de la un chef? De la o beție cu prietenii în afara orașului? Să fi fost vorba cumva de un prelungit acces euforic? Sau, coborînd mai în profunzime, vreo agresiune adevărată sau născocită?

Aceste puține presupuneri fură de-a-juns să-l sfîrșească, amenințîndu-l cu o migrenă puternică. Se ridică cu greu și clătîndu-se parcă, se duse din nou în fața oglinzii. Desluși acum în jurul ochilor o roșeață ciudată; irisurile pluteau într-un lichid de tip amniotic, gura, cu buzele subțiri crăpate, îi tremura. Încercă să-și facă semne cu mîna ridicată, apoi își viri limba între buze în semn de dispreț. Nu mergea: masca era neclintită, fără viață. Figura pecetluită de ceva lînebru, ca cea a unui sfînt purtat în procesiune. Își apăsă buricele degetelor pe temple. Își simțea totuși singele năvălînd sub pielea de alabastru. Deschise robinetul lavoarului. Își băgă gîtul sub jetul de apă rece ce avu darul să-l aducă la viață pentru o clipă. Se înfioră, surprins că realitatea obiectivă îl mai poate ajunge. Apa i se scurgea pe spate și pe pieptul păros. Rîse cu amărăciune. Rumoarea propriului ris îl necăji. Fixîndu-și stomacul, flasc și promeniit, fu mîhnit de gîndul trecerii necruțătoare a anilor.

Înmuindu-i-se picioarele, se sprijini în ultimul moment, împovărat, cu podul palmelor de marginea lavoarului. Alunecă înapoi pe tălpile picioarelor, ajungînd încet să-și așeze trupul toropit și greoi pe pardoseala rece. De ce se chinuia atât? Numai pentru neputința de a recupera imaginea deplină a nopții trecute?

Se sculă opintindu-se și își duse gura

ALDO ROSSELLI SAU FICȚIUNEA AUTOSCOPICĂ

Povestirea de mai jos face parte din volumul „L'apparizione di Elsie“ (Edizioni Theoria, Roma, 1989). Eul narator este chiar autorul care, într-un contrapunct subtil al ficțiunii și al confesiunii detașate, își dovedește cu prisosință ingeniozitatea de a folosi o materie difuz-subiectivă, coagulînd-o în structuri artistice de sine stătătoare; personajele preiau repere umane certe dar care, printr-un efect de ecou controlat, capătă statutul unei perfecte obiectivări.

Protagonistul, distrat, ironic și fabulator, evocă indolențele sale călătorii-popasuri și impasuri sentimentale în provincia nord-americană —, complicate investigații autoscopice, în fapt un examen mental pilotat de memorie, aplicat celor mai diverse ipostaze ale cuplului în des-trămăre, de departe cel mai viabil și mai dramatic; cuplul fericit, armonie nu interesează, abstracțiunea lui fiind evident neconflictuală.

Allăm astfel că eroul are o fostă soție, Mary (pragmatică și concretă pe cît este el de cerebral și interiorizat), cu care se exercită în duioase, veninoase duete nostalgice despre ce-a fost căsătoria lor, că-rora ea le pune capăt prin frecvente se-lo-uri: „Serii doar despre lucruri amare, cine îți citește mai mult de o pagină, e cuprins de un îngrozitor sentiment al vidului...“; statutul existențial al naratorului, și așa fragil, se deteriorează flagrant, dată fiind circumstanța agravantă de scriitor.

Temele narrative se împletesc într-un joc rafinat al celor mai neașteptate perspective analitice din care cartea se poate citi. Există o cale între alunecarea în infernul celuiialt (mereu fiind vorba de o femeie) și îngroparea în propriul infern? Aldo Rosselli nu dă un răspuns ci o frescă a cuplului, ale cărui evoluții silențioase sînt mai ales de cromatică analizei: de l-tonalitățile clare, ironice pînă la cele dense, sufocate și livide ale epilogului.

Puțini prozatori italieni reușesc să fie epici pînă la capăt, Aldo Rosselli fiind unul dintre aceștia, format mai degrabă la școala americană. Autorul descrie sau mai bine zis însușează acel mic univers concentraționar ce este cuplul și fiecare din cei doi, stăpîniți de fantasme potrivnice, erodați de orgoliu, suspiciune și singurătate și vizitați de o anume febră sau chiar pasiune filozofică de autocunoaștere.

Născut în 1934, Aldo Rosselli și-a petrecut mulți ani din viață în Statele Unite. Fiu al istoricului antifascist Nello Rosselli, a publicat cu succes un roman al propriei familii, adică implicate în istoria contemporană a Italiei; în fapt cea mai cunoscută carte a sa: „La famiglia Rosselli“ (Bompiani, 1983). Amintim din celelalte cărți, citeva titluri: „Il megalomane“ (Vallecchi, 1964); „Professione mitomane“ (Vallecchi, 1971); „Il naufragio dell'Andrea Doria“ (Bompiani, 1986); „A pranzo con Lukacs“ (Theoria, 1986).

la robinet, sugînd lacom vina apei. În tiparul unei memorii îngălbenite, onirice, se vedea încă o dată sugînd laptele matern. Apa îi intra în nas, în gură, dîndu-i senzația unei purificări generale.

Apoi, într-o fracțiune de secundă, o lumină îi pătrunse mințile. Eureka! Noaptea trecută se certase cu nevastă-sa. „Da, sînt sigur“, spuse triumfător, lovindu-și fruntea cu palma. „Dar în ce fel m-am certat?“, adăugă brusc, lăsîndu-se din nou impresurat de nesigurantă. „O ceartă normală sau o scenă crîncenă de violență?“ Se așeză din nou pe pat, încă pătruns de frămîntări dar alinat de această firavă lumină ce-i limpezise puțin întunecata aduce-re-aminte.

„Augusta a început să strige împotri-va unei ieșiri de-ale mele, la care am reacționat strigînd și mai tare“ își șopti, încercînd să se agațe de ipoteza ce se lămură. „Ea ar fi putut să-mi dea și o palmă, cu obișnuita sa expresie scîrbită pe față, iar eu i-aș fi întors una și mai tare, mutîndu-i puțin capul din loc“. Își ținea mîinile pe cap, înspăimîntat să deslușească o spirală a violenței. Convis de altfel că amintirea nu era încă cea exactă, ci doar o ipoteză născută la rece în creierul său.

Prezentare și traducere de Geo Vasile

Continuare în pag. a 15-a

șah

Mihai Marin și interzonalele (II)

— În ultimul timp se pune tot mai frecvent problema profesionalismului în sport. Ca șahist, ești pro sau contra?

— În Vest un maestru internațional pînă în 2500 Elo nu cîștigă grozav. Clubul singur nu-ți poate asigura existența. Sigur că mai sînt premiile, reclama. Dar oare totuși, pentru efortul suplimentar pe care-l face, există compensații materiale corespunzătoare sau măcar garantate?!

— Deci, consideri că în șah, profesionalismul este pentru aventurieri sau pentru... piscuri de peste 2500 altitudine... Legat de asta — crezi că are sens ca un jucător de performanță să facă în paralel o facultate? Fiindcă există mai multe cazuri de abandonare a școlii, ca de exemplu — speranța șahului francez, Joel Lautier, care cu cîteva luni în urmă a renunțat să continue ultima clasă de liceu...

— Legat de asta... cred totuși că facultatea te ajută să vezi că mai există și altceva pe lume, atunci cînd ca șahist ai impresia că dacă ai pierdut un pion se răstoarnă universul. Îți rămîne în plus și ca o punte de întoarcere, în caz că...

— Te gîndești să apelezi, într-un viitor nedefinit, la această punte?

— Sper că nu. În orice caz, nu voi renunța la șah în măsura în care va depinde de mine.

— Ce părere ai despre șahul feminin? (Ținînd cont că ai făcut remiză cu Zsuzsa Polgar la ultimul zonal, nu cred să ai totuși o părere catastrofală). Cînd joci împotriva unei fete, o privești ca pe orice adversar?

— Sînt exagerate afirmațiile că nu te poți concentra dacă joci cu o fată... În ce mă privește, m-am bucurat cînd am aflat de participarea Zsuzsei la zonal. Eram curios să văd dacă este chiar așa cum se povestește. În partida cu ea am

avut un anumit avantaj pe care n-am reușit să-l valorific... dar nu datorită vreunei influențe extrasahiste.

— Ce părere ai despre familiile de sahiști?

— Șahistul e ca marinarul... Pleacă foarte des la concursuri...

— ... și șahista „e ca marinarul“, în cazul ăsta...

— Tocmai. Se înțeleg mai bine reciproc... În plus, mai apar — ca urmare a concursului psihic din timpul partidei — anumite manifestări inerente de relaxare, care pot fi interpretate de un „nespecialist“ drept înstrăinare sau drept altceva decît sînt de fapt.

— Nu crezi că în decursul timpului poate interveni un element de monotonie?

— De monotonie?! Nu, nu cred.

— Am uitat întrebarea cea mai importantă: cum va fi interzonalul?

— Nu s-au stabilit încă prea multe în legătură cu desfășurarea lui. Oricum, va fi sistem elvețian. 13 runde cu 64 de jucători, dintre care 11 se vor califica mai departe.

— Este vorba de un sistem complet nou, nu-i așa?

— Da, însă sistemul turneu mi se pare mai corect. Elvețianul are avantajele organizatorice, publicitare, dar lasă cîmp mai liber providenței...

— În acest caz, îți doresc să te bucuri de ea din plin!

Mihai Marin — Rainer Knaak (R.D.G.) Stara Zagora 1990

1. Cf3-d5 2. C4-e6 3. d4-C6 4. C3-Cf6 5. Cc3-Cbd7 6. Nd3-dc4 7. Nc4-b5 8. Nd3-a6 9. e4-c5 10. d5-c4 11. de6-fe6 12. Nc2-Dc7 13. 00-Nc5 14. De2-Ce5 15. Ce5-De5 16. Ne3-Ne3 17. De3-00 18. Tadi-Cg4 19. Dg3-Dg3 20. hg3-Ta7 21. Td2-g5 22. f3-Ce5 23. Rf2-Nd7 24. Tc1-b4 25. Cd1-Nb5 26. Ce3-Taf7 27. Ndl!! — Cd3 28. Td3-ed3 29. Nb3-Te8 30. Tc5-47? ! 31. Re1! — Rg7 32. Rd2-Rg6 33. Te5-Tfe7 34. f4-Nd7 25. Nc4-a5 36. Ta5-gf4 37. gf1-e5 38. Ta6-Rh5 39. f5-Tg7 40. f6-Th7 41. f7-Tf8 42. Ta5-Th7 43. Te5-Rh4 44. Nf7-Tf7 45. Cf5-Nf5. 46. ef5-Rg3 47. Rd3-Rg2 48. Re4-h5 49. f6-Tf6 50. Th5-Tf2 51. Tg5-Rh3 52. b3-Ta2 53. Rd3-Th4 54. Tb5-Rg4 55. Rc4-Rf4 56. Rb4-Re4 57. Th4-Ta8 58. Rc4-Tc8 59. Tc5 1-0.

Smaranda Boicu-Lupu
maestră internațională

bridge

Capra vecinului

Cîte nu se pot întîmpla în timpul unei competiții de bridge! Fel de fel de lucruri, care mai la vedere, care mai în ascuns, multe perfect legale dar și multe din contra, unele imediat penalizate, altele greu de tot, dacă nu chiar cu neputință de adus în fața judecării arbitrilor. Bunăoară — dintre acestea din urmă — manipularea rezul-

tatelor prin așa-zisul procedeu al controlării „topului“ sau al devierii probabilistice. Pe scurt, iată despre ce ar fi vorba: o echipă (de patru sau de doi, după caz) s-o numim A, își dă seama, într-un anumit moment al competiției, că nu mai are practic șanse de cîștig; totodată, își mai dă seama și că o altă echipă, să-i zicem B, cu care se găsește în mai vechi raporturi de concurență oarecum echilibrată, are toate șansele să i-o ia înainte dacă nu chiar să cîștige respectiva competiție? A n-ar prea dori ca B să o surclaseze, cu atât mai mult cu cît în meci direct rezultatul i-a fost, să presupunem, favorabil, însă de-a lungul concursului B a reușit punctaje superioare cu celelalte competitori pe cînd A a greșit în cîteva rînduri; așa sînd lucrurile, A consimte să mai greșească o dată sau de două ori, oferînd unei terțe echipe — evident din cele bine clasate — un „top“, adică rezultatul maxim al unei done la toate mesele de concurs; cum se poate oferi un „top“ știe oricine: prin supralicitarea defectuoasă a contractului propriu sau prin facilitarea realizării unui contract imposibil al adversarului; îndiferent de mijloace, rezultatul e mereu același; propulsează echipa care a reușit „topul“; finalmente, A, deși prost clasată, se va bucura că B a fost întrecută, cum se zice chiar pe linia de de sosire, de echipa pe care A însăși a cadorsit-o cu un „top“. Baza „morală“ a unei astfel de manipulări o găsim în zestre noastră folclorică — semn că avem oarece experiență istorică în materie — și nu e alta decît proverbul cu capra vecinului. Din păcate, cei care practică această „morală“ află prea tîrziu că dacă moare și capra vecinului rămîn și ei fără lapte. S-ar putea să nici nu le trebuiașcă laptele, precum suferinzilor de colită. Dar copiilor, pe care presupunem că-i au? Colita, din cîte știi, nu-i ereditară...

Laurențiu Ulici